

Een haalbaarheids- onderzoek naar de herbouw van de Puurveense Molen in Kootwijkerbroek

CULTUURLAND
ADVIES

Opdrachtgever **Stichting De Puurveense Molen**
Rapportnummer **0909**
Datum **8 juli 2010**

Colofon

Titel: Een haalbaarheidsonderzoek naar de herbouw van de Puurveense molen in Kootwijkerbroek

Opgesteld door: ing. Martijn Horst
Onderzoeks- en Adviesbureau Cultuurland Advies
Postbus 20 8180 AA Heerde
www.cultuurland.com

Opdrachtgever: Stichting De Puurveense Molen, Kootwijkerbroek

Datum: juli 2010

Rapportnummer: 2009-09

Status: eindversie

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Methodiek en bronnenverkenning	6
1.3 Publicatie	7
2. Historische, huidige en gewenste toekomstige situatie	8
2.1 Historische situatie	8
2.2 Huidige situatie	20
2.3 Toekomstige situatie	24
2.3.1 Molenbiotoop	24
2.3.2 Locatie aan de Puurveenseweg	26
2.3.3 Alternatieve locaties	29
2.4 Conclusies	30
3. Belang van een molen voor Kootwijkerbroek	32
3.1 Waardering van de molen	32
3.1.1 Contextuele waardestelling	32
3.1.2 Interne waardestelling	35
3.2 Conclusies	38
4. Vergelijking met andere gerestaureerde molens	40
4.1 Molen De Koe in Ermelo	40
4.2 Vrieze's Erfgoed in Wapenveld	43
5. Breder perspectief en verwante ontwikkelingen	46
5.1 Mogelijkheid om een Toeristisch Overstap Punt te worden	46
5.2 Nevenactiviteiten	48
6. Beleid	50
6.1 Rijk	50
6.2 Provincie	51
6.3 Gemeente	53
6.4 Samenvatting	55
7. Projectvisie	56

8. Projectaanpak	57
8.1 Stappenplan	58
8.2 Planning	64
8.3 Kosten voor de herbouw	65
8.4 Financiering	67
Conclusie	69
Bijlagen	71
Bijlage 1 - Krantenbericht uit 1964	72
Bijlage 2 - Molenbiotoop aan de oude locatie Walhuisweg	73
Bijlage 3 - Alternatieve locaties	74
Bijlage 4 - Referentiebeelden van stellingmolens met een hoge stelling	78

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Vierhonderd jaar lang is de Puurveense Molen hét herkenningspunt en hét beeldbepalende gebouw geweest in Kootwijkerbroek. Toen de molen op 14 februari 1964 door brand verloren ging, werd dit algemeen betreurd en het gemis leeft nog bij vele Kootwijkerbroekers. In 1989 werd daarom de Stichting De Puurveense Molen opgericht om opnieuw een molen in Kootwijkerbroek te verkrijgen. In de eerste jaren van de Stichting werden enkele pogingen gedaan om een bestaande molen naar Kootwijkerbroek te verplaatsen. Geen van deze pogingen was echter een succes voor de Stichting, totdat in 1992 de vervallen windmolen De Vrees in Winterswijk kon worden aangekocht.¹ Het doel om de molen van Kootwijkerbroek met onderdelen van molen De Vrees te herbouwen - in een weiland naast de oorspronkelijke molenlocatie van de Puurveense Molen - tot volwaardig functionerende korenmolen is tot nu toe echter nooit bewerkstelligd. Molen De Vrees ligt nu opgeslagen in een zeecontainer. Wat de kwaliteit van de onderdelen is, is niet bekend, maar herbouw zal voor een groot deel uit reconstructiewerk bestaan.

In de 21 jaar dat de Stichting bestaat zijn een groot aantal deelonderzoeken uitgevoerd om tot een herbouw te komen. Geen van deze deelonderzoeken heeft het beoogde resultaat opgeleverd, namelijk de daadwerkelijk herbouw. De Stichting heeft Cultuurland Advies daarom gevraagd om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren naar de herbouw van de Puurveense Molen. Uit het onderzoek moet duidelijk worden of het inhoudelijk en financieel mogelijk is om de molen te herbouwen door de molen als uitgangspunt te nemen en daarnaast cultuurhistorie, landschap, ambachten en toerisme te verbinden. Daarnaast zijn belangrijke aandachtspunten de kosten, financiering (door subsidiemogelijkheden en fondsen), planning, voorbereiding (subsidies en vergunningen) en uitvoering.²

1.2 Methodiek en bronnenverkenning

Het onderzoek is opgezet door vanuit de kern te werken, namelijk de cultuurhistorische identiteit van de Puurveense molen. Door middel van een literatuurstudie wordt vanuit de geschiedenis van de molen een sprong gemaakt naar de huidige en de mogelijke toekomstige situatie. De geschiedenis van de Puurveense molen is uiteengezet met lokale literatuur, oude kaarten van De Man (kaartblad 12V, 1810), de eerste kadasterkaart (Gemeente Garderen, Sectie C, blad 1, 1832) en Bonnekaart (nr. 430, 1872) en historische foto's van voor en na de restauratie in 1956. Verder heeft Molenmakersbedrijf Berkhof uit Zwartebroek input gegeven over de streekeigen elementen van de Puurveense molen. De huidige situatie is geschreven met behulp van het archief van de Stichting door het briefverkeer tussen de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Stichting te analyseren, gesprekken te voeren met penningmeester Jan van de Brink van de Stichting en de lokale kranten te lezen. De biotoopformule van De Hollandsche Molen was - in combinatie met veldwerk - de belangrijkste leidraad bij het bepalen van de toekomstige situatie.

Op basis van deze informatie is een waardestelling gemaakt die aangeeft wat het belang van de herbouw van de molen in Kootwijkerbroek is. Zonder locatie is het moeilijk om tot een definitieve

¹ Brief van het bestuur van de Stichting De Puurveense Molen aan het College van Burgermeester en Wethouders te Winterswijk op 24 januari 1992 met kenmerk 92/1.

² Email tussen Th.W.J. (Joop) Heijdra van de provincie Gelderland en Jan van de Brink, penningmeester van Stichting De Puurveense Molen op 5 oktober 2009.

waardering te komen, maar indicatief kan een goede waardering gemaakt worden. Voor deze opdracht is bij de contextuele waardestelling gekozen voor een plaatselijk (i.e. gemeentelijk) en regionaal niveau (i.e. de gemeenten Ede, Barneveld, Scherpenzeel, Nijkerk en Putten van de Gelderse Vallei). Bij de interne waardestelling bepaalt de adviseur het belang van de verschillende onderdelen van het object, zoals de landschappelijke situering, constructie en andere historische aspecten. Meestal wordt de interne waardestelling bepaald op vijf deelwaardestellingen: algemene historische waarde, ensemblewaarden, architectuurhistorische waarden, bouwhistorische waarden en waarden vanuit de gebruikshistorie. In de huidige tijd komt daar voor de Puurveense molen ook een maatschappelijke waarde bij. Molenmakersbedrijf Berkhof heeft input gegeven voor de kenmerken van de Puurveense molen. In de toekomst kan hier ook nog het molenmakersgeslacht Brons voor worden gevraagd. De waardering van de molen is bepaald door de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te volgen en zo tot een onafhankelijke waardestelling te komen.

Het beleid is geanalyseerd door een literatuuronderzoek. Op landelijk, provinciaal en gemeentelijk beleid zijn 11 beleidstukken geanalyseerd die voor de Puurveense molen van belang kunnen zijn. Vergelijkingen met andere molens en verwante ontwikkelingen zijn door middel van gesprekken met initiatiefnemers tot stand gekomen. Voor de vergelijkingen zijn molen De Koe in Ermelo en de molenaarswoning van molen De Vlijt in Wapenveld gebruikt. Voor toeristische en bedrijfsmatige nevenactiviteiten is een bezoek gebracht aan de VVV's in Barneveld en Kootwijkerbroek en heeft een gesprek plaatsgevonden met de voormalige Klankbordgroep van Kootwijkerbroek.

De projectvisie is opgesteld door vanuit Cultuurland Advies een eerste opzet te maken van doelstellingen en visie en van daaruit de Stichting na te laten denken over wat ze wel en niet willen bereiken met de herbouw van de Puurveense molen. In overleg met het bestuur van de Stichting is een projectvisie opgesteld, van waaruit zij tijdens de herbouw van de molen - en daarna - als Stichting kunnen werken.

Het stappenplan, planning, begroting en financiering zijn tot stand gekomen door vergelijkbare projecten vanuit Cultuurland Advies als standaard te nemen en deze te projecteren op de herbouw van de molen. Op basis van eerdere ervaringen zijn goede aannames te maken. Wil niet zeggen dat dit een vaststaande procedure is. De praktijk leert dat veranderingen - al dan niet door voortschrijdend inzicht binnen een project - altijd plaatsvinden, in zowel positieve als negatieve zin. De inschattingen geven echter wel een realistisch beeld voor de haalbaarheid van de herbouw.

1.3 Publicatie

Het haalbaarheidsonderzoek is niet alleen aan de Stichting, maar ook aan de gemeente Barneveld - mevrouw J.M.T. Merkenij - en provincie Gelderland - de heer Th.W.J. Heijdra - aangeboden. De Stichting is opdrachtgever en bepaald of het onderzoek openbaar gemaakt of gepubliceerd mag worden.

2. Historische, huidige en gewenste toekomstige situatie

2.1 Historische situatie

Ontstaan van Kootwijkerbroek

Literatuur over de ontstaansgeschiedenis van Kootwijkerbroek geeft vaak aan dat tot 1900 Kootwijkerbroek bestond uit veel onontgonnen land, bestaande uit heide en veenplassen. Deze stelling suggereert dat Kootwijkerbroek tot aan het begin van de twintigste eeuw een woest en leeg gebied zou zijn geweest met wellicht spaarzame, verspreide bewoning. Dit is echter maar gedeeltelijk waar. Het slotstuk *-broek* in de naam Kootwijkerbroek duidt in zijn oorsprong op een moerassig gebied dat moeilijk toegankelijk was. De oorspronkelijke vegetatie was meestal een broekbos. De gronden van zo'n broek hoorden bij een dorp of een buurschap dat het oorspronkelijke broekbos had gekapt en het moerasgebied gebruikte als weidegebied voor het vee. In dit geval was dat het dorp Kootwijk. Aannemelijk is dat reeds in de vroege middeleeuwen de boeren van het relatief droge Kootwijk hun vee lieten grazen op de lagere gronden van Kootwijkerbroek en Essen. Deze lagen op een afstand van acht tot tien kilometer van Kootwijk. Meestal was zo'n afstand te groot om - met een veestapel - te overbruggen in één dag, dus werd door de boeren in het veld overnacht.³ Van permanente bewoning zal in de vroege middeleeuwen nog geen sprake zijn geweest. Ergens op de overgang van de vroege middeleeuwen naar de late middeleeuwen was dit echter wel het geval en ging men systematisch stukken grond in het broek ontginnen en kon men van daaruit verder uitbreiden.

Het gehucht Cotwijkerbroeck op de kaart van Christiaan sGrooten uit 1557.

Aan het einde van de late middeleeuwen (rond 1400) heeft zich al een redelijk buurschap ontwikkeld in dit drassige, ontoegankelijke moeras. In 1395 wordt de boerderij *De Grote Brand* genoemd in een akte en op de kaart van Christiaan sGrooten uit 1557, wordt Kootwijkerbroek als

³ J.H.M. Hilhorst, Soest, *Hees en De Birk: van de achtste tot de zeventiende eeuw*, Hilversum 2001, p. 15

het gehucht Cotwijkerbrouck ingetekend. De Puurveense molen staat echter nog niet op deze kaart, terwijl elders op de kaart al wel andere molens zijn ingetekend. Hieruit kan niet de conclusie worden getrokken dat ten tijde van Christiaan sGrooten de Puurveense molen nog niet bestond, want zijn kaart van de Veluwe werd destijds afgekeurd, omdat hij niet accuraat genoeg was.

Zestiende eeuw

De eerste vermelding van de Puurveense molen is in 1553, maar dit jaartal is opgeschreven in een akte uit 1568.⁴ Lubbert Reijersen was toen molenaar.⁵ Mogelijk is de molen zelfs nog anderhalve eeuw ouder dan 1553, want al in 1401 werd door de Gelderse landvorst Willem van Gulik het windrecht in de kerspelen Ede, Garderen en Kootwijk in pacht uitgegeven aan Agnese van Herwen. De wind behoorde toen namelijk niet toe aan de bewoners van een streek, maar aan de vorst, die belasting wilde ontvangen voor de nijverheid. Het is helaas niet bekend vanaf welk moment - in de vijftiende of zestiende eeuw - in Kootwijkerbroek gebruik werd gemaakt van dit pachtrecht.⁶ Het voorkomen van een molen geeft al aan dat er genoeg bedrijvigheid was in Kootwijkerbroek om deze draaiende te houden. De bedrijvigheid voor de molen werd ook in stand gehouden, doordat de Puurveense molen een zogenaamde dwangmolen was. Dat hield in dat de boeren verplicht waren hun koren bij deze molen te laten malen.⁷

Uit de zestiende eeuw zijn in de archieven nog meer gegevens over de molen bekend. Zo komt naar voren dat na Sint Lambertusdag (17 september) in 1584 de molen twee jaar niet gebruikt is. Eén molenaar werd namelijk doodgeschoten en een andere gevangen genomen. Door wie werd niet bekendgemaakt in de bron, maar de spil en een molensteen werden meegenomen.⁸ Driehonderd jaar later - in 1878 - geeft burgemeester C.A. Nairac aan dat dit kwam, omdat de molenaars zich niet aan het dwangrecht - wellicht de windpacht - hielden en dat dit een represaille van de landvorst was.⁹ Hoe het ook zij, in mei 1589 kreeg Johan Goertsz. - een kleinzoon van de eerder genoemde Lubbert Reijersen - vrijstelling van *de heren van de rekening* voor betaling van het windrecht over de jaren 1585 en 1586, omdat de molen niet kon draaien.¹⁰ Hij geeft zelfs aan dat destijds twee mensen zijn omgekomen. In de zeventiende eeuw komt de Puurveense molen meer in de archieven voor en weten we dat Jan Geurts (1628), Geurt Jansen (1637), Jan Geurts (1649), Wolter Jansen (1657) en Gerrit Geurtsen (1671) molenaar op de Puurveense molen zijn geweest.¹¹ Aan de opeenvolging van namen is te zien dat het hier om een familie moet gaan, omdat men vroeger meestal met de voornaam vernoemd werd naar de vader of opa en als achternaam de voornaam van de vader kreeg met een -s van *zoon* erachter.¹²

Zeventiende eeuw

Binnen het ontgonnen gedeelte van Kootwijkerbroek was dus al een behoorlijke bedrijvigheid aanwezig. Neemt niet weg dat buiten het ontgonnen gedeelte Kootwijkerbroek nog steeds een drassig gebied was, dat alleen gebruikt werd voor beweiden en het steken van plaggen. Aan het

⁴ D. Veldhuizen, *De Puurveense molen: een phoenix*, in: Oud-Barneveld, nr. 21 uit 1990, p. 69

⁵ Gerjan Crebolder, 'Vrolijke draaijen de molen wieken', in: Barneveldse Krant van zaterdag 16 januari 2010, p. 15

⁶ Veldhuizen 1990 (zie noot 4)

⁷ Crebolder 2010 (zie noot 5), pp. 14-15 naar een citaat uit C.A. Nairac, *Een oud hoekje der Veluwe*, [g. pl.] 1878

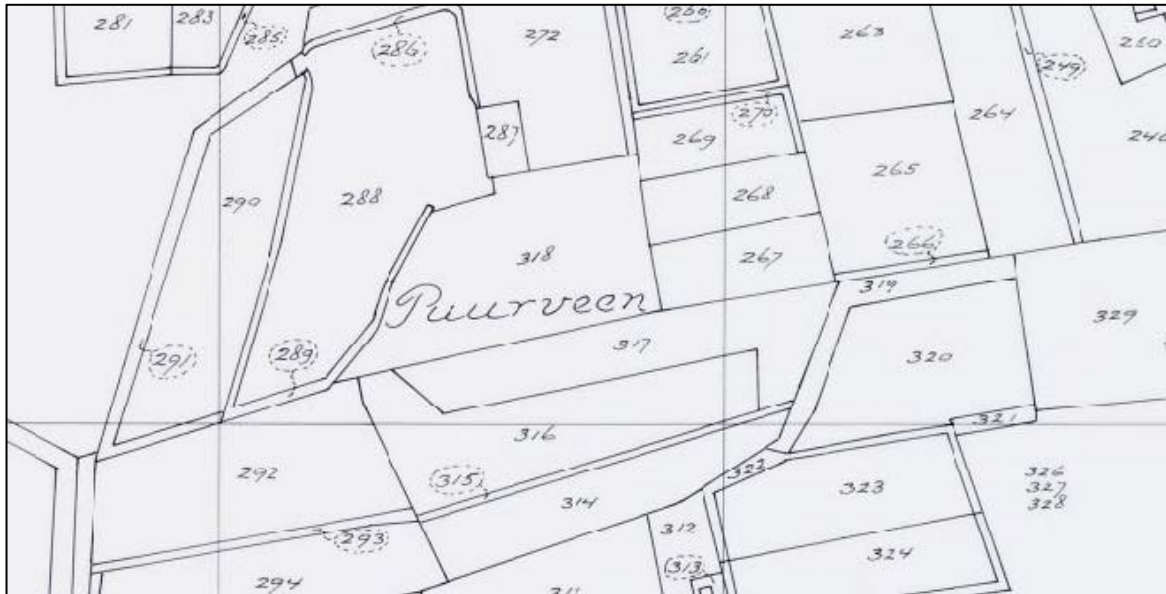
⁸ Veldhuizen (zie noot 4), pp. 69/70

⁹ Crebolder 2010 (zie noot 5), p. 15 naar een citaat uit C.A. Nairac, *Een oud hoekje der Veluwe*, [g. pl.] 1878

¹⁰ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 70

¹¹ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 70

¹² Er kan zelfs een link naar de zestiende eeuw worden gelegd, want Johan Goertsz. was dus een zoon van Goert of Geurt, naar gelang het opgeschreven werd en dat was slechts 30 jaar eerder.

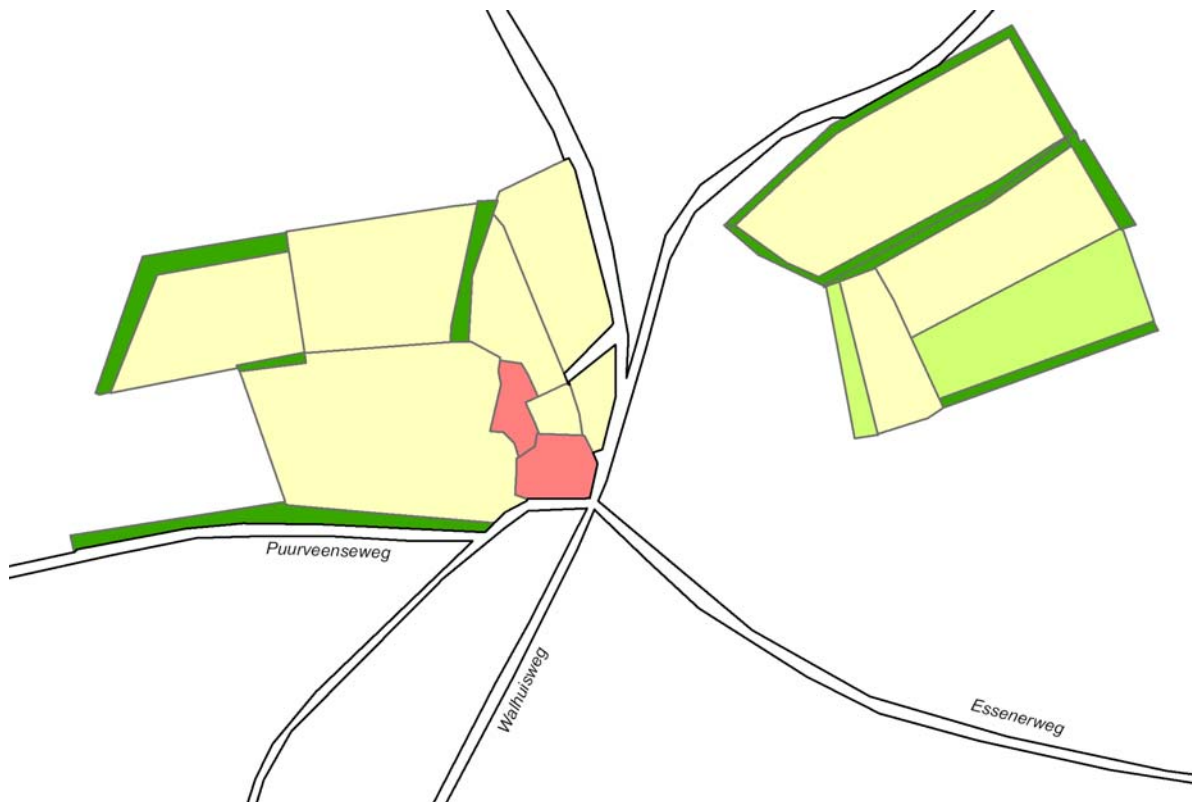
De naam *Puurveen* op de kadasterkaart uit 1832 - Gemeente Garderen - Sectie G - blad 1.

Achttiende en negentiende eeuw

In de eerste helft van achttiende eeuw waren Otto Gijsbergt(sen) (1702-1732) en later zijn weduwe (1733-1740) eigenaar van de molen. In 1741 nam Wouter Otten (waarschijnlijk hun zoon?) de molen over en hij bleef 26 jaar lang molenaar tot 1767. In dat jaar overleed hij en werd hij en 'sijn vrouw, zijn dogter, zijn kleindogter, de geheele huijshouding op desen dagh tegelijk uit het huis aan de puerveense mole' begraven.¹⁴ Wat de oorzaak daarvan was is niet bekend, maar het zou goed om een besmettelijke ziekte kunnen gaan. De laatste molenaar in de achttiende eeuw was Hendrik Peters met zijn vrouw Elizabeth Roest.

Hermanus Verschuur en zijn weduwe hadden de molen in het bezit tussen 1814 en 1826. Ten tijde van de eerste kadasterkaarten in 1832 was Jacob Labotz of Labots de molenaar. Dit is de eerste keer dat ook naar het bezit van de molenaar rondom de molen kan worden gekeken. In die tijd was het gebruikelijk dat het grondbezit van een eigenaar verdeeld was over het dorp, maar in het geval van molenaar Jacob Labotz. was dit niet het geval. Al zijn gronden lagen dicht bij huis en waren over twee grote blokken verdeeld. In totaal bedroeg zijn grondoppervlak 8,4 hectare en dat was opgedeeld in bouwland, weiland, hakhout en erf. Het grootste gedeelte van de gronden was bouwland, namelijk 6,3 hectare. Hakhout langs de randen van de bouwlanden had een gezamenlijke oppervlakte van 1 hectare en weiland was goed voor 0,8 hectare. De molenaar had volgens het kadaster twee soorten erven: één waar zijn huis en schuur opstond en één waar zijn molen opstond. Samen waren ze goed voor 0,3 hectare. Naast het bezit van deze grond had de molenaar waarschijnlijk ook aandelen bij de geërfden van het markegenootschap van Kootwijkerbroek om gebruik te maken van de woeste markegronden die nog niet ontgonnen waren. Hier kon hij plaggen steken voor zijn bouwland en eventueel zijn vee laten grazen. In vergelijking met andere boeren van Kootwijkerbroek in die tijd had de molenaar een gemiddeld aantal hectares grond. Wel moest hij maar liefst 17 gulden per jaar belasting betalen voor de molen en dat was behoorlijk veel voor die tijd.

¹⁴ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 71

Reconstructie van het bezit van molenaar Jacob Labotz. in 1832. In het geel de bouwlanden, in het donker groen de hakhoutranden, in het lichtgroen de weilanden en in het rood de twee erven. Op het noordelijke erf stond het huis van de molenaar en op het zuidelijke erf de molen. Het hakhout ten zuidwesten van de erven is een aanname, omdat hiervan de perceelsgrenzen niet meer gereconstrueerd konden worden.

Opvallend is hoeveel hakhoutpercelen in die tijd in Kootwijkerbroek lagen. Vrijwel elke grondeigenaar had een behoorlijke hoeveelheid hakhout voor eigen gebruik. Tegenwoordig is daar bijna niets meer van terug te vinden.

De molen stond op een kruispunt van zes wegen. Onder andere de Puurveenseweg, de Essenerweg en de Walhuisweg komen bij elkaar. Al met al een geschikte plaats voor de molen. Afgevraagd kan worden of de molen de loop van de wegen beïnvloedde of dat de wegen er al lagen en bepaald hebben dat de molen op dit kruispunt moest komen te staan. Het ontbreken van een Molenweg in Kootwijkerbroek is daarbij opvallend. Ten zuiden van de vroegere molen is wel een Muldersweg (mulder betekent molenaar) te vinden, maar deze ligt haaks op de juiste richting naar de molen. Harde conclusies kunnen hier niet uit getrokken worden.

In 1845 bestond Kootwijkerbroek uit 34 huizen en 230 inwoners¹⁵ en was Hendrik van Veenschoten molenaar. Naast molenaar was hij ook bakker.¹⁶ Na Van Veenschoten is H. van Middendorp in de jaren 1852 en 1853 molenaar geweest, totdat Teunis van Zomeren de molen overnam. In 1857 maakte een zware storm vervanging van de molen noodzakelijk. Tot dan had er altijd een standerdmolen in Kootwijkerbroek gestaan. Standerdmolens werden geheel uit hout, meestal eikenhout, opgetrokken. Ze ontleen hun naam aan de standerd, een zware verticale spil, waaromheen het hele molenhuis draaide. Soms is het onderste gedeelte van de molen geheel open en zijn de balken zichtbaar, soms zijn deze balken met planken betimmerd, waardoor

¹⁵ A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, Volume 6, Gorinchem 1845, p. 578

¹⁶ E. Brons, *Van buurt naar dorp; kroniek rondom Puurveen en zijn bewoners in verleden en heden*, Barneveld 1994, p. 7

bergruimte is ontstaan.¹⁷ Of de Puurveense standerdmolen betimmerd is geweest is niet bekend, want er zijn geen tekeningen bewaard gebleven.

In 1857 gaf molenaar Teunis van Zomeren opdracht aan molenmaker Ten Zijthof uit Deventer voor de bouw van een stellingmolen.¹⁸ Stellingmolens zijn grondzeilers (waar de wieken dicht langs de grond draaien) die op een hoog voetstuk zijn geplaatst. Door veranderden functies en uitbreidende bebouwing moesten - vanaf de zeventiende eeuw - de molens hoger worden. Bij een lage stelling steunt deze op verticale balken die direct op de grond zijn geplaatst. Bij een hogere stelling werden de balken schuin de stelling in geplaatst. Zo kon de molen zo hoog worden opgetrokken als ter plekke nodig was.¹⁹ De Puurveense molen heeft in het verleden zowel verticale als schuine steunbalken (schoren) gehad, maar op historische foto's is moeilijk in te schatten of de stelling ook daadwerkelijk in hoogte varieerde.

Vier jaar nadat de molen gebouwd was, werd - in 1861 - Lubartus Wilbrink molenaar. Hij zou dit tot 1872 blijven. Tussen 1872 en 1882 was de molen eigendom van Cornelis Willem van de Craats. In zijn periode werd de molen bezocht door C.A. Nairac, die toen burgemeester in Barneveld en Hoevelaken was. Hij was onder de indruk en schreef niet alleen over de molen, maar ook over het omliggende landschap. *“Aan het einde van den weg door Wessel krijgen wij den Puurveenschen korenmolen in het gezicht; 't molenhuis is heerlijk beschaduwde door oude eiken en linden, waartussen een groep statige peppelenboomen [populieren, MH] uitsteekt; vrolijk draaijen de molenwieken met gekleurde zeilen boven de groene houtheggen en steken schilderachtig af tegen het witte zand der Kootwijkse heuvelen.”*, aldus de burgemeester in 1878.²⁰

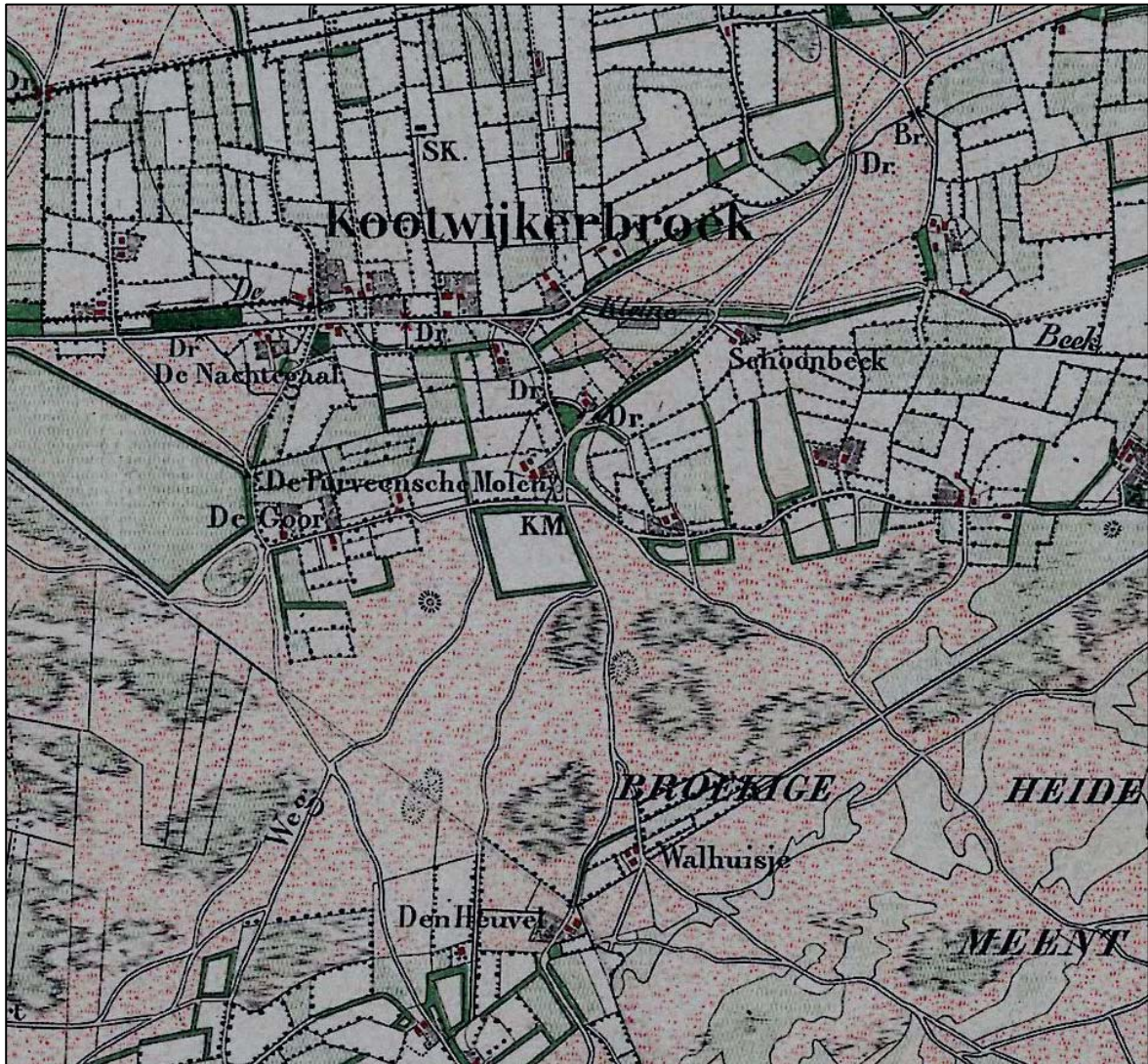
Op de Bonnekaart uit 1872 zien we de situatie zoals de burgemeester hem aantrof. Aan de zuidkant van de Puurveense weg vinden we de eerste ontginningen in de *Broekige Heide* (of het Puurveense veld en het *Wesselsche Veld*, zoals De Man eerder karteerde). Ten zuiden van de molen is een groot stuk bouwland met daaromheen hakhout aangelegd. De molen heeft daaroverheen nog steeds uitzicht op de wal en het Walhuisje. Verder valt op dat alle bouwlanden omgeven zijn geweest door (vlecht)heggen van waarschijnlijk meidoornstruiken. Ten oosten van de molen lag het Kootwijkerzand. Vanaf de molen had men in die tijd daar - volgens de beschrijving van C.A. Nairac - vrij uitzicht op. In de jaren dertig van de twintigste eeuw is dit gedeelte van het Kootwijkerzand bebost.

¹⁷ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 71

¹⁸ Brons 1994 (zie noot 16), p. 7

¹⁹ P. Nijhof, *Windmolens in Nederland*, Zwolle 1983, pp. 13-14

²⁰ Crebolder 2010 (zie noot 5), p. 14 naar een citaat uit C.A. Nairac, *Een oud hoekje der Veluwe*, Barneveld 1878

De Puurveense Molen op een uitsnede van Bonnekaart 430 Essen uit 1872.

De combinatie van het grondgebruik in 1832, de beschrijving van burgemeester C.A. Nairac en de Bonnekaart geeft een goed overzicht van het landschap rondom de Puurveense molen aan het einde van de negentiende eeuw. De molen was omgeven door bouwlanden en hakhoutpercelen aan de noord-, oost- en westkant. In de omgeving lagen enkele boerderijen. Heggen zorgden voor de markering tussen perceelsscheidingen van de gronden en hielpen om het vee binnen of juist buiten te houden. De zuidkant was nog steeds een groot moerasgebied dat oorspronkelijk nog als gemeenschappelijk weidegebied werd gebruikt, maar nu langzaam aan werd ontgonnen. Op het erf van de molen stonden oude bomen, zoals eiken en linden en de wat jongere populieren. De vraag kan hier wel bij gesteld worden waar deze bomen precies hebben gestaan, want ze konden de molen natuurlijk geen wind wegvangen. Een beukenheg tussen het molenhuis en de molen gaf in de nacht aan of de wind aanwakkerde om te kunnen malen.²¹

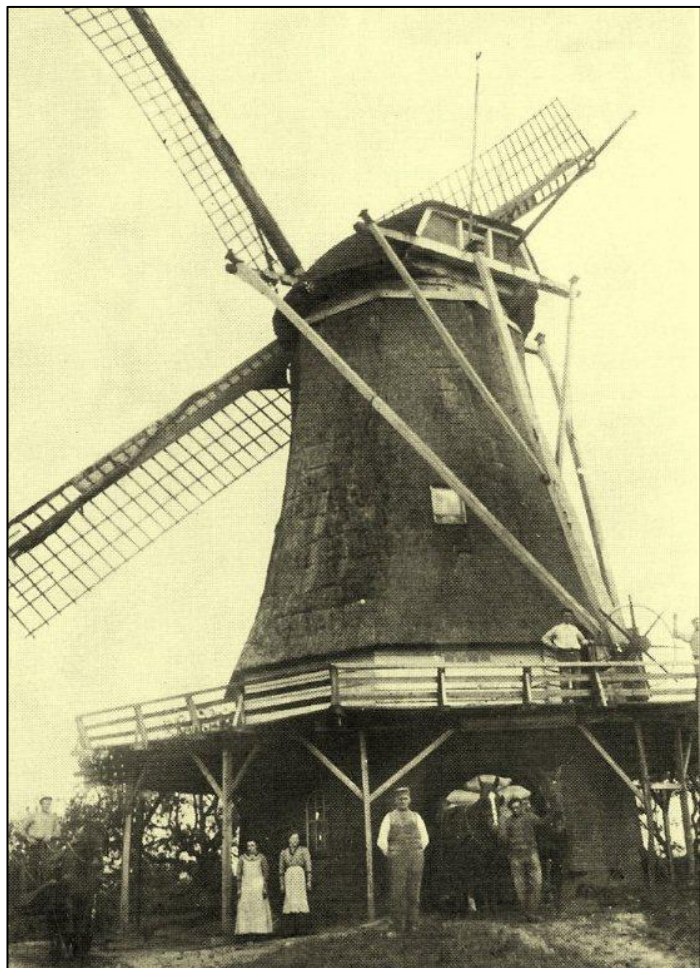
In 1883 werd Willem Looijen molenaar en hij nam in 1895 Evert Brons in dienst als rijknecht. Op 16 juni 1896 meldde de Barneveldsche Courant dat de bliksem in de schuur van molenaar Willem Looijen te Kootwijkerbroek was ingeslagen. Acht schrammen [niet volwassen varkens, MH], een kalf en een kar met koren verbrandden. Men slaagde met grote moeite er in om het huis te behouden. De molen bleef ongedeerd.²² Omstreeks 1910 wilde Willem Looijen een

²¹ Brons 1994 (zie noot 16), p. 7

²² Veldhuizen 1990 (zie noot 4), pp. 71-72

bedrijfsgebouw bij de molen plaatsen, zodat hij dan met electriciteit of een dieselmotor een koppel maalstenen kon aandrijven. Zo zou hij niet meer van de wind afhankelijk zijn. De verhuurder verleende hier echter geen medewerking in. Willem Looijen heeft toen voor eigen rekening een bedrijfsgebouw gebouwd.²³ In 1915 heeft hij de molen overgedaan aan Aleidus Looijen en deze zou molenaar zijn tot 1931.

De eerste afbeeldingen van de Puurveense molen stammen uit het begin van de twintigste eeuw, de perioden van beide Looijens. Het zijn oude ansichtkaarten en foto's van de gebouwde stellingmolen. Voor zover bekend zijn geen afbeeldingen gemaakt óf bewaard gebleven van de oude standerdmolen. Als referentie van een standerdmolen kan Den Olden Forus in Terschuur in de gemeente Barneveld gebruikt worden.

De Puurveense molen in de eerste helft van de twintigste eeuw met verticale steunbalken. Het precieze jaartal is onbekend.

De stellingmolen had een rieten kap en een stelling van één verdieping (zolder) hoog. De stelling was opgemetseld uit bakstenen en was een achthoek. Het stellingplatform bestond uit houten delen. Naast verschillende ramen was er een halfronde opening waar paard en wagen naar binnen kon lopen. De draagpalen van het stellingplatform werden in de beginperiode van de stellingmolen nog verticaal in de grond gezet. Later stonden deze schuin de stelling in.

²³ Brons 1994 (zie noot 16), p. 12

Aan het eind van de jaren twintig van de twintigste eeuw is men begonnen met de ontginning van het Puurveense Veld. Dit gebeurde in een rap tempo en aan het begin van de dertiger jaren waren er al vijf boerderijen ten zuiden van de Puurveense molen gebouwd. Het moerassige veengebied was veranderd in grasland met houtwallen en hier en daar een akker. Voor de Puurveense molen was dit een belangrijke omschakeling, omdat vanaf dat moment de historische landschappelijke relatie tussen de molen en het onontgonnen veengebied verdwenen was.

De historisch landschappelijke relatie met het onontgonnen Wesselsche veld is rond 1930 verdwenen, op een uitsnede van Bonnekaart 430 Essen uit 1931.

In 1937 werd een wiekverbetering toegepast. De Puurveense molen had tot dan toe altijd Oudhollandse wieken gehad, maar bij beperkte of teveel windvang kon de molen niet draaien. Met het zogenaamde Bilasysteem werd de amplitude waarbinnen de molen kon draaien vergroot. De stroomlijn van het systeem zorgde voor windvang bij beperkte wind en het klepsysteem zorgde voor tempering van teveel wind.²⁴ Slechts 14 windmolens hebben in Nederland het Bilasysteem gehad. De Puurveense molen had een verbeterde versie van het Bilasysteem, wat hem uniek maakte.²⁵ Twee van de vier wieken waren voorzien van dit systeem. De andere twee wieken hadden een Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus om de stroomlijn te bevorderen.

Van 1931 tot 1964 was Hendrik Brons molenaar. Hij is een kleinzoon van Willem Looijen.²⁶ De arbeidsintensiviteit en de concurrentie van elektrisch aangedreven maalwerken maakten een winstgevende exploitatie van een windmolen steeds moeilijker. Vele molens raakten dan ook in onbruik, verval of werden gesloopt.²⁷ In de Hongerwinter van 1944/1945 had de Puurveense molen nog een kleine opleving. Wanneer er wind was draaide de molen dag en nacht. Dan werd

²⁴ Gesprek tussen Martijn Horst van Cultuurland Advies en Gijs Jan Berkhof en Nico van Koerten van Molenmakersbedrijf Berkhof uit Zwartebroek op 5 maart 2010 in Zwartebroek.

²⁵ Tegenwoordig hebben nog maar twee molens in Nederland een Bilasysteem, de molen in Norg (Drenthe) en in Obdam (Noord-Holland).

²⁶ Brons 1994 (zie noot 16), p. 31

²⁷ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 72

niet alleen gemalen, maar ook olie geperst en energie opgewekt. De energie was dan genoeg om per dag tien accu's te vullen.²⁸

De molen is tot 1947 gebruikt en was toen in zo'n slechte toestand dat deze aan de ketting moest worden gelegd. Molenaar Brons vroeg een vergunning tot sloop aan, maar door samenwerking tussen de gemeente, provincie en de vereniging *De Hollandsche molen* kon dit voorkomen worden en een restauratie plaatsvinden.²⁹ Pas in 1952 werd door de gebroeders Adriaans uit Weert de eerste begroting gemaakt voor een restauratie. De restauratie zou fl. 11.500,- kosten, maar dat werd afgekeurd, omdat de restauratie dan minimaal zou zijn.³⁰ De molen is in 1955/1956 wel geheel vernieuwd door molenmaker De Roos uit Leeuwarden, maar voor welk bedrag dit gebeurd is, is niet bekend. Op 8 september 1956 is de molen feestelijk heropend.³¹

De Puurveense molen na de opening in 1956.

Tijdens de restauratie werd het rieten dak van de molen voorzien van het wapen van de gemeente Barneveld. Op de foto is dit goed te zien. De stelling van de molen werd behoorlijk uitgebreid, niet in de hoogte maar in de breedte. Het stellingplatform heeft behoorlijk meer oppervlakte en de draagpalen van de stelling zijn niet meer aan de buitenkant te zien. Binnen is zo een grote opbergruimte gecreëerd.

²⁸ Brons 1994 (zie noot 16), p. 54

²⁹ Veldhuizen 1990 (zie noot 4), p. 72

³⁰ Brons 1994 (zie noot 16), p. 51

³¹ Brons 1994 (zie noot 16), p. 52

De herkenbaarheid van de Puurveense molen zat na de restauratie in het achtkant, de rieten kap, het logo van de gemeente Barneveld, het unieke raampje in de weeg - op de overgang van riet naar hout - voor extra lichtinval, de uitgebreide onderbouwde stelling, lange doorstekende wangetjes en het zeldzame Bilausysteem op twee van de vier wieken en de Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus op de andere twee wieken. Naast de bouwtechnische kenmerken had de Puurveense molen ook kenmerken in de manier van schildering. De molen had witte keerklossen en ook de waalpen was wit geschilderd. Daarentegen is de kruising van de wieken nooit als wit kruis geschilderd, dit was typisch Gelders, maar de Puurveense molen had dat niet. De kopse kant van uitstekende delen werden als waarschuwing en tegen inrotting rood geverfd.³²

Acht jaar later - op 14 februari 1964 - sloeg echter het noodlot voor de Puurveense molen toe. Een felle brand legde de molen binnen een uur in de as en veranderde tot een zwarte, vormloze ruïne. De oorzaak is nooit duidelijk geworden, maar de mogelijkheid bestaat dat een machine in de molen warm is aangelopen en brand heeft veroorzaakt. Een straffe oostenwind breidde het vuur zo snel uit dat er voor de brandweer geen houden meer aan was.³³ Meteen na de brand werd de schade bij benadering vastgesteld en op fl. 100.000,- geschat.

³² Berkhof en Van Koerten 2010 (zie noot 24)

³³ Anoniem, *Puurveense molen in vlammen opgegaan*, in: De Nieuwe Holenvoet, 18 februari 1964, p. 2

Samenvatting van de geschiedenis van de Puurveense molen

Aan het einde van de late middeleeuwen (rond 1400) heeft zich een redelijk buurschap ontwikkeld in Kootwijkerbroek, een gebied met drassige, ontoegankelijke moerassen. Dit is de periode dat de Puurveense molen op komt zetten. De eerste vermelding van de Puurveense molen is in 1553, maar dit jaartal is opgeschreven in een akte uit 1568. Mogelijk is de molen zelfs nog anderhalve eeuw ouder dan 1553, want al in 1401 werd door de Gelderse landvorst Willem van Gulik het windrecht in de kerspelen Ede, Garderen en Kootwijk in pacht uitgegeven. De Puurveense molen werd aan de zuidkant van het buurschap gebouwd, zodat men kon beschikken over de wind die vanaf het zuidelijk gelegen onontgonnen, moerassige Puurveense Veld kwam. De molen stond op een kruispunt van zes wegen. Onder andere de Puurveenseweg, de Essenerweg en de Walhuisweg komen bij elkaar. Het Puurveense Veld en de kruising van wegen waren het ensemble voor de Puurveense molen. In 1857 maakte een zware storm vervanging van de molen noodzakelijk. Tot dan had er altijd een standerdmolen in Kootwijkerbroek gestaan, maar molenaar Teunis van Zomeren gaf opdracht aan molenmaker Ten Zijthof uit Deventer voor de bouw van een stellingmolen.

Aan het eind van de jaren twintig van de twintigste eeuw is men begonnen met de ontginning van het Puurveense Veld. Het moerassige veengebied veranderde in grasland met houtwallen, hier en daar een akker en vijf boerderijen. Voor de Puurveense molen was dit een belangrijke omschakeling, omdat vanaf dat moment de historische landschappelijke relatie tussen de molen en het onontgonnen veengebied verdwenen was.

In 1937 werd een wiekverbetering toegepast. De molen had tot dan toe altijd Oudhollandse wieken gehad, maar bij beperkte of teveel windvang kon de molen niet draaien. Met het zogenaamde Bilausysteem kon dit wel. Slechts 14 windmolens hebben in Nederland het Bilausysteem gehad. De Puurveense molen had een verbeterde versie van het Bilausysteem, wat hem uniek maakte. De molen is tot 1947 gebruikt en was toen in zo'n slechte toestand dat deze aan de ketting moest worden gelegd. Na even met sloop te zijn bedreigd werden plannen gemaakt voor restauratie. De molen is in 1955/1956 wel geheel vernieuwd door molenmaker De Roos uit Leeuwarden. Op 8 september 1956 werd de molen feestelijk heropend. De herkenbaarheid van de Puurveense molen zat na de restauratie in het achtkant, de rieten kap, het logo van de gemeente Barneveld, het unieke raampje in de weeg - op de overgang van riet naar hout - voor extra lichtinval, de uitgebreide onderbouwde stelling, lange doorstekende wangetjes en het zeldzame Bilausysteem op twee van de vier wieken en de Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus op de andere twee wieken. Acht jaar later - op 14 februari 1964 - sloeg echter het noodlot voor de Puurveense molen toe en brandde deze volledig af.

2.2 Huidige situatie

Nadat de Puurveense molen in vlammen was opgegaan werd meteen duidelijk dat het een ernstig verlies voor het dorp was. Direct na de brand en in de jaren zeventig heeft men geprobeerd om tot herbouw van de molen over te gaan, maar dat lukte destijds niet. De plannen gingen weer de lade in en het werd enige tijd rustig wat betreft de herbouw.³⁴

Jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw

De molen leefde echter nog steeds voort in de harten van de bevolking en in 1988 werd op Koninginnedag een handtekeningactie gehouden voor de herbouw van de molen. Tevens werd een miniatuurmolen gemaakt die meedeed met de optocht op diezelfde dag.³⁵ In lokale kranten staan regelmatig artikelen over een eventuele herbouw en op 20 oktober 1989 wordt een stichting opgericht, genaamd Stichting De Puurveense Molen.³⁶ De Stichting heeft herbouw van de Puurveense molen tot doel. Om in aanmerking te komen voor subsidies was echter de status van een rijksmonument nodig. Het was bijgevolg noodzakelijk om een andere molen met een rijksmonumentstatus aan te kopen en deze te herbouwen in Kootwijkerbroek. De Stichting had meteen enkele vervallen molens op het oog om over te nemen: de Geerdmansmolen uit Heeten, de molenromp van De Vrees uit Winterswijk en de molenromp van de Concordia uit Ede.³⁷

De Geerdmansmolen en de Concordia blijken niet haalbaar en dus blijft de molenromp van beltmolen De Vrees uit Winterswijk over. De Vrees verkeerde in slechte staat, maar de eikenhouten hoofdconstructie en de aanwezige delen van het gaande werk waren in vrij behoorlijke staat.³⁸ De Rijksdienst voor Monumentenzorg moest nog wel eerst toestemming geven om de beltmolen om te bouwen tot stellingmolen.³⁹ In mei 1992 ontving de Stichting een positief bericht van de Rijksdienst. De Rijksdienst geeft aan *'dat de verplaatsing tot gevolg kan hebben dat de uiterlijke vorm van de molen gewijzigd wordt van achtkante bovenkruier beltmolen met een rubberoid/schalien bekleding in die van achtkante bovenkruier stellingmolen met een riet bekleding'*, maar dat dat geen wezenlijke wijziging van het monument in zou houden, omdat de cultuurhistorische waarde van molen De Vrees is gelegen in de authenticiteit van het eikenhouten achtkant, de gietijzeren bovenas en het grotendeels aanwezig zijn van het gaande werk, inclusief assen, tandwielen en maalstenen.⁴⁰ De Rijksdienst zegt verder nog over de verplaatsing: *'Wanneer bij de verplaatsing van de molen het uiterlijk [...] zal worden veranderd dan kan niet gesproken worden van een wezenlijke aantasting van de cultuurhistorische waarde van het monument.'* en *'Het is bekend dat in het verleden molens herhaaldelijk werden verplaatst waarbij dan weer een uit cultuurhistorisch oogpunt voor de streek identieke situatie ontstond.'*⁴¹ Het advies van de Rijksdienst was dan ook dat de vergunning tot verplaatsing door de gemeente Winterswijk afgegeven kon worden.

De eigenaar van molen De Vrees had meerdere gegadigden voor de verkoop, maar mede omdat de Stichting reeds in een vroeg stadium belangstelling had getoond en omdat de eigenaar vertrouwen had in de goede bedoelingen en de inzet van de Stichting werd de voorkeur gegeven

³⁴ Brons 1994 (zie noot 16), p. 91

³⁵ Anoniem, *Heimwee naar de Puurveense molen*, in: Barneveldse Krant, 2 november 2002

³⁶ Uittreksel uit het handelsregister van de Kamer van Koophandel voor Oost Nederland, dossiernummer 41050654.

³⁷ Brons 1994 (zie noot 16), p. 93

³⁸ Brief van Mr. C.J. Kraakman van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aan het College van Burgermeester en Wethouders van Winterswijk op 19 mei 1992 met kenmerk BAZ/92/793.

³⁹ Brons 1994 (zie noot 16), p. 95

⁴⁰ Kraakman 1992 (zie noot 38)

⁴¹ Kraakman 1992 (zie noot 38)

aan herbouw in Kootwijkerbroek.⁴² De Stichting had onder de bewoners van Kootwijkerbroek een groot draagvlak gecreëerd en dat resulteerde in een bijdrage van fl. 90.000,- van particulieren.⁴³ Herbouw op exact dezelfde plaats is echter onmogelijk, omdat daar grote schuren zijn gebouwd op de plek van de voormalige molen.

De plaats van de voormalige Puurveense molen, waar nu een grote schuur is neergezet.

De Stichting had echter een optie op een perceel weiland aan de Walhuisweg. De gemeente Winterswijk kon zich vinden in de optie en ging ook akkoord met verplaatsing van molen De Vrees. Op 7 en 8 augustus 1992 werd molen De Vrees in Winterswijk gedemonteerd en naar Kootwijkerbroek vervoerd.⁴⁴ Dit werd belangeloos ter beschikking gesteld door oud Kootwijkerbroeker Chr. Dey van Barneveldse Kraanverhuur B.V. in Barneveld.⁴⁵ De molen werd opgeslagen in een zeecontainer en neergezet aan de Essenerweg 63-65 bij het huis en kantoor van Jan van den Brink, bestuurslid van de Stichting. Op de molenas na liggen alle onderdelen in, op of naast de zeecontainer. De molenas ligt niet in de zeecontainer, maar buiten, halverwege Kootwijkerbroek en Stroe, omdat deze te groot is voor de zeecontainer.

De herbouw van de molen is aan het begin van de jaren negentig toch gestrand. Enkele bewoners van de Walhuisweg waren tegen de herbouw van de molen bij hen in de buurt. Als ondernemer zouden ze beperkt worden in hun ondernemersvrijheid. Ze hadden bijvoorbeeld het voornemen om een grote schuur bij te bouwen en met de komst van de molen en haar molenbiotoop zou dat

⁴² Bestuur van de Stichting De Puurveense Molen (zie noot 1)

⁴³ Bestuur van de Stichting De Puurveense Molen (zie noot 1)

⁴⁴ Zie voor een verslag o.a. J. Heijdra [sr], *Als toekomst 'Puurveense Molen' is verleden tijd voor molen 'De Vrees'*, in: De Gelderse Molen, jaargang 19 (1992), nummer 3, pp. 9-12 en verschillende artikelen in de Barneveldse Krant uit die tijd.

⁴⁵ Brons 1994 (zie noot 16), p. 99

niet haalbaar zijn. De locatie aan de Walhuisweg ging niet door en de herbouw van de molen werd voorlopig uitgesteld.⁴⁶

De opgeslagen onderdelen van molen De Vrees liggen in een zeecontainer in Kootwijkerbroek te wachten, totdat ze gebruikt kunnen worden bij de herbouw van de Puurveense molen.

Eenentwintigste eeuw

Jarenlang hebben de onderdelen van molen De Vrees nu in de zeecontainer gezeten en het is niet duidelijk hoe de staat daarvan nu is. De Stichting wil echter een nieuwe poging doen om tot herbouw van de molen over te gaan. De gemeente Barneveld heeft een terrein aan de andere kant van de Puurveense weg aangekocht en de Stichting heeft een optie op een gedeelte van de grond. De gemeente geeft aan dat deze grond *in principe* mogelijkheden geeft voor herbouw.⁴⁷ Naast deze plek waren nog andere plekken als optie beschikbaar, maar Jan Heijdra (bestuurslid van de Stichting) gaf aan dat deze locatie de beste optie was.⁴⁸

De herbouw van de molen leeft anno 2010 nog steeds. De politiek heeft het opgepakt en de fractie van PRO '98 stelt daarover zelfs vragen aan de burgemeester en wethouders van de gemeente Barneveld. De kranten staan weer vol met de plannen voor herbouw. Enkele jaren

⁴⁶ Gesprek tussen Martijn Horst van Cultuurland Advies met penningmeester Jan van den Brink in Kootwijkerbroek op 9 februari 2010.

⁴⁷ Brief van B en W aan de fractie van PRO '98 met als onderwerp Puurveense molen op 15 december 2009.

⁴⁸ Van den Brink 2010 (zie noot 46)

geleden werd zelfs een gedicht gepubliceerd in de Barneveldse Krant over de Puurveense molen.⁴⁹

*In Kootwijkerbroek
Is men naar een molen op zoek
Want in het Puurveen
Stond er ooit eens één
Op die plek staat nu een grote schuur
Waar de molen in 1964 verging door vuur
Er zijn vele Kootwijkerbroekers die nu nog rouwen
Dat men hem toen niet heeft kunnen herbouwen
Daarom zijn er nog vele die dromen
Dat er nog eens een echte Puurveense molen zal komen*

In het dorp Kootwijkerbroek is de Puurveense molen, die 400 jaar lang het gezicht van het dorp is geweest, nog steeds in de hoofden van de bevolking aanwezig.

⁴⁹ N. Hol, *Heimwee Puurveense molen*, in: Anoniem, *Heimwee naar de Puurveense molen*, in: Barneveldse Krant, 2 november 2002

2.3 Toekomstige situatie

Bij de herbouw van de molen is de plek op dit moment één van de belangrijkste opgaven om voor elkaar te krijgen. Met het bekend worden van de plek kunnen handen en voeten aan de rest van het project gegeven worden.

2.3.1 Molenbiotoop

Wanneer men tot herbouw overgaat en maalvaardig wil zijn zal een stuk grond moeten worden gevonden dat voldoet aan de eisen van de molenbiotoop, dat is de omgeving waarmee de molen in relatie staat. Molens stonden vroeger nooit op een willekeurige plek. Binnen het landschap werd de molenlocatie zo gekozen dat de molen optimaal kon functioneren. In het geval van de Puurveense molen gaat de gekozen omgeving terug naar de late middeleeuwen. De overgang van het buurschap naar het onontgonnen Puurveensche Veld bood de beste mogelijkheden voor optimale windvang, omdat het vrij was van windbelemmerende elementen. Het Puurveensche Veld lag ten zuiden van de buurschap en gaf ideale mogelijkheden bij een zuidwesten wind. De historische wisselwerking tussen de molen en het landschap van het ontgonnen Puurveensche Veld aan de zuidzijde hoort cultuurhistorisch gezien dus bij de standplaats van de molen. De zichtbaarheid van de molen, die de rand van het dorp met zich mee bracht, is cultuurhistorisch gezien ook belangrijk, maar een afgeleid aspect van de molenbiotoop.

Windvang en zichtbaarheid zijn kernwoorden bij het zoeken van een nieuwe locatie voor de molen. Voor windvang is belangrijk dat de eerste 100 meter rond de molen vrij is, want bij een reductie van de wind tot 95% neemt het vermogen van een molen met 14% af. Een nog grotere windreductie zorgt al snel voor een afname in het molenvermogen van 25%. Daarnaast kunnen obstakels er voor zorgen dat de wind turbulenter wordt: er ontstaan meer vlagen en windstiltes. Dit veroorzaakt een ongelijke belasting van het wiekenkruis. De molen gaat ongelijkmatig lopen, wat het malen vrijwel onmogelijk maakt. Ook leidt het tot een verhoogd risico op breuk van de bewegende onderdelen in de molen. Bij een korenmolen resulteert een onregelmatige gang bovendien in meel van slechte kwaliteit. Bij grondzeilers dient zodoende de eerste 100 meter geheel vrij te zijn van bebouwing of beplanting, terwijl de obstakels bij een belt-, berg- of stellingmolen in ieder geval niet boven de belt, berg of stelling mogen uitkomen.⁵⁰ Vanaf 100 meter geldt als maximaal aanvaardbare hoogte een oplopende lijn die met de biotoopformule berekend wordt. Wanneer de omgeving van een molen voldoet aan deze eisen is er sprake van een toelaatbare situatie. Alles wat boven de lijn uitkomt dient kritisch te worden bekeken. De maximaal aanvaardbare hoogte van obstakels rondom een molen zijn te berekenen met de molenbiotoopformule. Vanaf 100 meter geldt een oplopende lijn die met de volgende formule te bepalen is:⁵¹ $H(x) = x/n+c*z$

⁵⁰ De Hollandsche Molen, *De biotoopformule: de huidige standaard*, op: www.molenbiotoop.nl <2 februari 2010> geeft aan: Bij strikte toepassing van de biotoopformule kan blijken dat rond een stellingmolen ook obstakels die onder de stellinghoogte blijven niet aanvaardbaar zijn, zelfs op een afstand van meer dan 100 meter. Theoretisch is dat juist. De invloed van een obstakel reikt namelijk tot ongeveer tweemaal zijn eigen hoogte. In de praktijk is dit echter moeilijk te verkopen en wordt daarom aangehouden dat alles wat niet hoger is dan de stellinghoogte aanvaardbaar is.

⁵¹ De Hollandsche Molen 2010 (zie noot 50), waarin: $H(x)$ = maximale toelaatbare hoogte van een obstakel op afstand x (in meters), x = afstand van een obstakel tot de molen (in meters), n = een constante, afhankelijk van de ruwheid van de omgeving en de maximaal toelaatbare windreductie. Hiervoor worden de volgende waarden gebruikt: 140 voor open, 75 voor ruw en 50 voor gesloten gebied, c = een constante, afhankelijk van

De afstand van de plaatsing van een obstakel met een bepaalde hoogte wordt berekend met de volgende formule: $X = n * (H(x) - c * z)$.

De Stichting heeft dit voor de oude locatie aan de Walhuisweg al een keer uitgerekend en deze berekening is opgenomen in bijlage 2. In oktober 2007 heeft de provincie Gelderland vijf locaties in Kootwijkerbroek getoetst op haalbaarheid van een molenbiotop. Dit waren de volgende locaties:⁵²

1. Wesselseweg naast 125
2. hoek Walhuisweg-Puurveenseweg
3. Veluweweg naast 99
4. Wesselseweg tussen 147 en 149
5. Walhuisweg schuin tegenover 8

Voor alle vijf de locaties is het onderzoek gebaseerd op de herbouw van een op windkracht functionerende houten met riet bedekte molen op een achtkante stenen voet van 7.20 meter hoog en een vlucht van 23.50 meter. De locatie hoek Walhuisweg-Puurveenseweg komt als beste locatie uit het onderzoek naar voren. De locatie heeft naast de hoogste totaalscore ook de beste score op het vlak van de molenbiotop en het functioneren als maalwerktuig.⁵³

de maximaal toelaatbare windreductie, gewoonlijk met de waarde 0,2, z = askophoogte (helft van lengte gevlucht + eventueel de hoogte van de belt, berg of stelling)

⁵² Th.W.J. Heijdra, *De Puurveense molen te Kootwijkerbroek; Advies over de toekomstige locatie van de korenmolen van Kootwijkerbroek*, [Arnhem] 2007, p. 2

⁵³ Heijdra 2007 (zie noot 52), p. 7

2.3.2 Locatie aan de Puurveenseweg

De gemeente heeft grond aangekocht waarvan een gedeelte *in principe* bestemd is voor de herbouw van de Puurveense molen.⁵⁴ Deze grond ligt aan de andere kant van de weg waar de oorspronkelijke molen heeft gestaan. Qua locatie kan de herbouw niet dichterbij komen dan op deze plek, omdat op de oorspronkelijke locatie grote schuren zijn gebouwd.

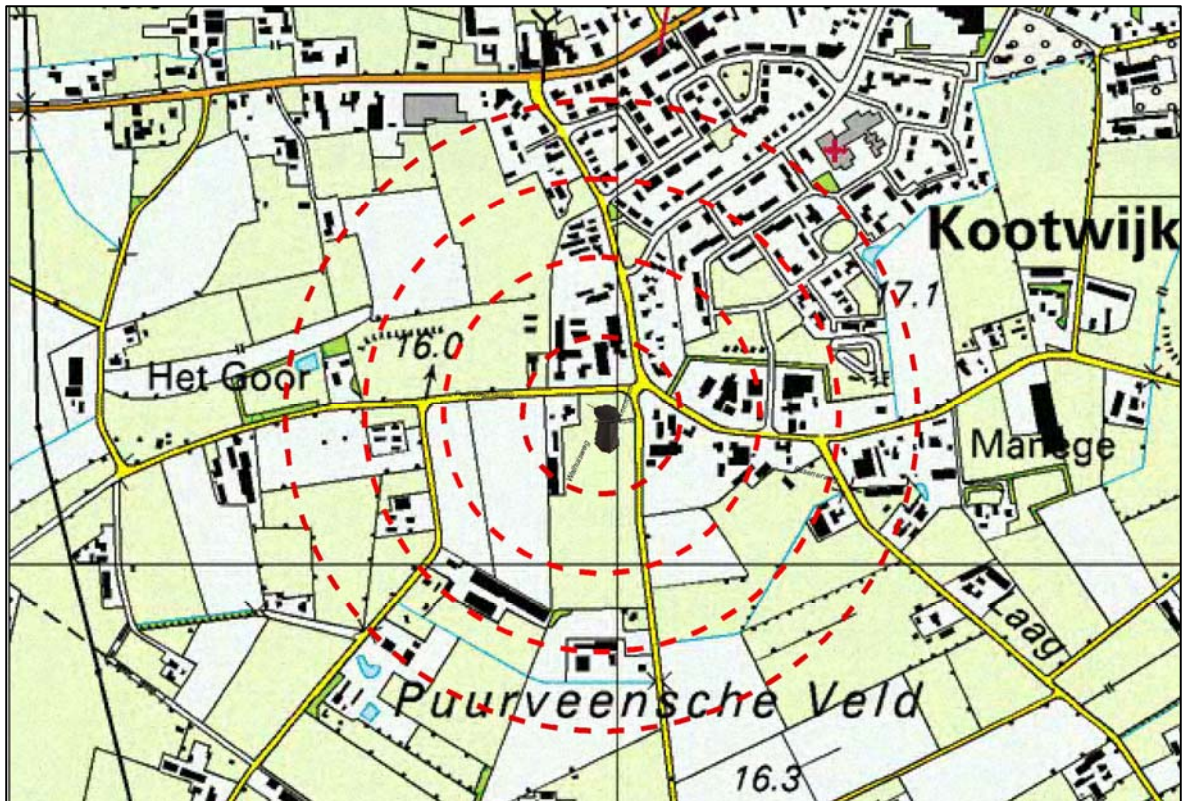
Het terrein dat door de gemeente is aangekocht aan de Puurveenseweg en in principe kan worden gebruikt voor de herbouw van de Puurveense molen.

De molenbiotoop is echter wel veranderd sinds 1964, het jaar waarin de molen afbrandde. Woningen zijn bijgebouwd en bedrijven hebben uitgebreid. Ten noordwesten van de oorspronkelijke molenlocatie worden een nieuwe woonwijk en bedrijventerrein aangelegd. Ook op de rest van de aangekochte grond aan de zuidkant van de Puurveense weg worden waarschijnlijk woningen gebouwd. Bij herbouw op deze plek komt het erop neer dat de hoogte van de stelling onder de molen bepaald wordt door de hoogte van de omliggende bebouwing en beplanting. In 2007 ging de provincie Gelderland uit van een hoogte van 7,20 meter. De gemeente Barneveld gaf in maart 2009 aan dat ze aan een hoogte van 8,50 meter dachten om de overige ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied niet in de weg te staan.⁵⁵ De Stichting wil hier aan voldoen door de grond onder de molen één a anderhalve meter op te hogen. Tevens werd in dit gesprek aangegeven dat de hoek Walhuisweg-Puurveenseweg voor de gemeente nog niet vast staat als grond voor de herbouw van de molen, omdat dit de duurste meters zijn.

Om inzichtelijk te krijgen waar we over praten wordt op de volgende pagina's de molenbiotoop voor de hoek Walhuisweg-Puurveenseweg nader onderzocht. Dit is echter geen dichtgetimmerde berekening, maar een schatting om een discussie op gang te brengen.

⁵⁴ Brief van B en W aan de fractie van PRO '98 met als onderwerp Puurveense molen op 15 december 2009.

⁵⁵ Wethouder Tijmensens van de gemeente Barneveld in een gesprek met Ap Jansen en Jan van de Brink op 31 maart 2009.

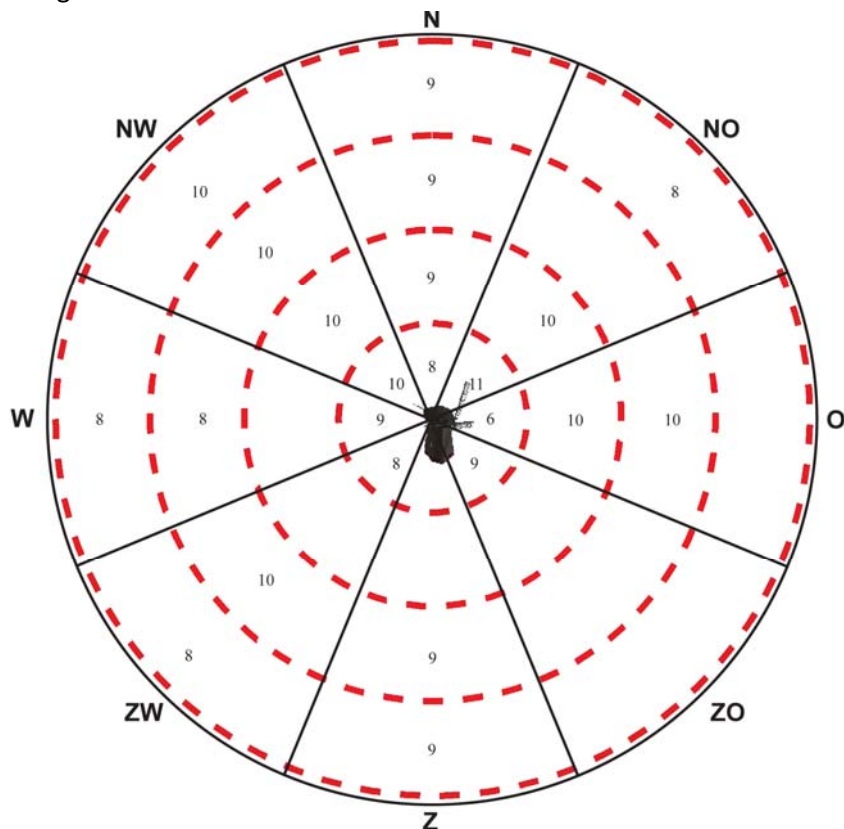

De molenbiotoop op de plaats waar de Stichting graag de molen zou herbouwen. Daaromheen is elke 100 meter een buffer gelegd, wat uiteindelijk resulteert in de vier stappen van de molenbiotoop. De huidige uitbreiding van Kootwijkerbroek ten noordwesten van de molen staat nog niet op deze kaart.

In het noordwesten van de molenbiotoop is men op dit moment bezig met het bouwen van 92 woningen, 11 bedrijfswoningen en 7,1 hectare bedrijventerrein. De laatste versie van de Nieuwe Kaart van Nederland (1 februari 2010) geeft in het rood de nieuwbouw van woningen in Kootwijkerbroek, in het donkerpaars de bouw van een bedrijventerrein en in het lichtpaars agrarische ontwikkelingen aan.

Deze ontwikkelingen zorgen voor een dichtgebouwde molenbiotoop. In de eerste 100 meter rondom de optielocatie is alleen het zuiden van de biotoop nog onbebouwd. De rest van de windrichtingen variëren van 6 tot ongeveer 11 meter. De mogelijkheid bestaat dat het zuiden ook nog volgebouwd wordt met toekomstige uitbreidingen van het dorp. De eerste 100 meter is bepalend voor de hoogte van de stelling. Afhankelijk van de mogelijkheid van windvang moet rekening gehouden worden met een stellinghoogte van ongeveer 9 a 10 meter.⁵⁶ In dat geval heeft alleen het noordoosten in de eerste 100 meter nog een obstakel met nieuwgebouwde woningen met een hoge kap. De overige bebouwing in de daaropvolgende cirkels in de molenbiotoop geeft dan geen problemen. De Puurveense molen is in 1857 herbouwd van een standaardmolen naar een stellingmolen met één zolder (verdieping). Tegenwoordig zou met de herbouw minimaal twee, maar wellicht zelfs drie zolders in de stelling nodig zijn om aan de 9 a 10 meter hoogte te komen. In bijlage 4 zijn twee voorbeelden van molens opgenomen met deze stellinghoogte. Wanneer de Stichting deze stelling te hoog vindt kan onderzocht worden of een lagere stelling van 8 meter hoogte ook een optie zijn. De windvang zal dan niet optimaal zijn. Hier zijn nadere berekeningen en inschattingen van andere molens noodzakelijk voor, omdat dan ook de hoogte van de bebouwing die verder van de molen af staat ook een rol van betekenis gaat spelen, aangezien deze ook dikwijls ongeveer 10 meter hoog is. De volledige hoogte hoeft niet perse uit de gehele stelling te komen, maar kan ook bereikt worden door een combinatie te zoeken van ophogen van de ondergrond en een stelling. Belangrijk is dan wel dat de ophoging ondergeschikt blijft aan de molen. De Puurveense molen was immers geen beltmolen. Te denken valt aan een ophoging van ongeveer een meter.

Globale hoogte van de bebouwing (in meters ten opzichte van maaiveld) in de molenbiotoop op de optielocatie aan de Puurveense weg. Beplanting is in dit model nog niet meegenomen.

⁵⁶ Een commissie van molenaars kan uitsluitsel geven van de daadwerkelijk benodigde hoogte bij herbouw op deze plek. Daarbij zal naast de bebouwing ook naar de beplanting van de plek moeten worden gekeken. Beplanting speelt ook een rol in de molenbiotoop, maar wordt nog niet meegenomen in deze inventarisatie.

2.3.3 Alternatieve locaties

Herbouw is op dit moment nog niet definitief vastgesteld op de behandelde locatie op de kruising van de Walhuisweg/Puurveenseweg. De plek in de hoek van de bouwkaavel staat, wat betreft de gemeente Barneveld, ook nog ter discussie, omdat dit de duurste vierkante meters zijn.⁵⁷

Alternatieve locaties kunnen ook aangedragen worden en de Stichting doet er goed aan om andere locaties in overweging te nemen. De rand van het dorp is waarschijnlijk de beste optie wat betreft draagvlak bij de bevolking. De molen van Kootwijkerbroek zal wel aan Kootwijkerbroek gelinkt moeten worden. In bijlage 3 worden de mogelijkheden van twee locaties doorgenomen die op het eerste gezicht de beste potentie wat betreft windvang hebben.

⁵⁷ Gesprek tussen de Stichting (Ap Jansen en Jan van den Brink) met wethouder Tijmens en Colette Merkenij op 31 maart 2009.

2.4 Conclusies

De Puurveense molen heeft een lange geschiedenis in het dorp Kootwijkerbroek en inwoners van het dorp blijken - sinds de brand in 1964 - nog steeds draagvlak voor de herbouw van hun molen te hebben. Aan de herbouw van de molen zitten echter, zowel sterke als zwakke punten en kansen en bedreigingen. Op een rijtje houdt dit concreet het volgende in:

Sterke kanten

- De molen heeft een lange geschiedenis in Kootwijkerbroek die terug gaat tot de late middeleeuwen, eerst als standermolen, later als stellingmolen met één verdieping (zolder).
- De Puurveense molen had een verbeterde versie van het Bilausysteem, wat hem uniek maakte.
- Vanuit de bevolking van Kootwijkerbroek is draagvlak voor de herbouw, omdat de molen het dorp een culturele identiteit geeft.
- Met de Stichting De Puurveense Molen is een organisatie in huis die wat wil bereiken.
- De restanten van molen De Vrees uit Winterswijk geeft de nieuw te bouwen molen meteen een monumentale status als rijksmonument.
- De herbouw van de molen vestigt de aandacht op het landschap en cultuurhistorie van Kootwijkerbroek.
- De molen geeft een maatschappelijke invulling aan Kootwijkerbroek door geschiedenis en identiteit te geven, een eventuele plek voor kleinschalige bedrijfsmatigheid te creëren, een lesprogramma aan te bieden en dorpsactiviteiten te huisvesten.
- Met de molen wordt een plek gecreëerd waar toeristen kunnen uitrusten (toeristisch overstappunt) en cultuurhistorische routes kunnen beginnen.

Zwakke kanten

- De onderdelen van molen De Vrees uit Winterswijk liggen al sinds 1992 opgeslagen in een zeecontainer en gaan kwalitatief achteruit. Een inventarisatie zal uit moeten wijzen wat de kwaliteit van de onderdelen is.
- Rond 1930 is de oorspronkelijke relatie met het Puurveense Veld verdwenen door landbouwontginningen.
- Na de brand in 1964 is de oorspronkelijke molenbiotoop behoorlijk aangetast en staat nu verder onder druk door nieuwe ontwikkelingen. Herbouw aan de Puurveenseweg zal resulteren in een stellingmolen met twee of zelfs drie zolders (verdiepingen).
- De herbouw is vooral van lokaal en gemeentelijk belang. Op het unieke Bilausysteem na is er een beperkte regionale doorwerking.
- De stichting laat een weinig gestructureerde aanpak zien bij het aanpakken van de herbouw en zou meer volgens een stappenplan moeten werken.

Kansen

- Vooralsnog groot draagvlak onder de inwoners van Kootwijkerbroek. Er blijkt behoefte aan een nieuw herkenningspunt vanuit de inwoners.
- De gemeente Barneveld en de provincie Gelderland staan niet onwelwillend tegenover een eventuele herbouw.
- Het dorp heeft één rijksmonument binnen de grenzen en deze ligt in een zeecontainer. Dit kan wellicht de laatste kans voor de oprichting van dit rijksmonument zijn.
- Aandacht voor meerdere ontwikkelingen tegelijk in Kootwijkerbroek, door nevenactiviteiten op te nemen of zelfs naast de herbouw van de molen ook andere

hoofdactiviteiten te ontwikkelen in het centrum.

Bedreigingen

- Het is een lastige opgave om een geschikte molenbiotoop te vinden in Kootwijkerbroek.
- De gemeente wil meer ontwikkelingen realiseren op het terrein waar *in principe* de molen kan worden herbouw, maar ziet beperking door een molenbiotoop niet zitten.
- De herbouw van de molen is een omvangrijk en kostbaar project, waarin gestructureerd moet worden gewerkt. Wanneer dit niet het geval is dan is de kans op afblazen van de herbouw of uitlopen van de begroting aanwezig.

3. Belang van een molen voor Kootwijkerbroek

3.1 Waardering van de molen

Het is van belang dat de waardering van een object onafhankelijk en objectief is, dus toetsbaar, verifieerbaar en reproduceerbaar. *Onafhankelijk* wil in dit verband zeggen dat de adviseur zijn waardestelling alleen op de cultuurhistorische waarden baseert, los van de bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, eventuele ontwerpoverwegingen en financiële aspecten. Deze afweging van belangen dient door anderen gedaan te worden. De adviseur doet daarover in zijn rapport geen uitspraak.

Men kan de referenties voor een waardestelling buiten het object en gebied zoeken, de zogenaamde *contextuele waardestelling*, of alleen binnen het object en gebied, de *interne waardestelling*. Bij een contextuele waardestelling vergelijkt de adviseur de cultuurhistorische waarden van een object met soortgelijke objecten op landelijk, regionaal of plaatselijk niveau. Voor deze opdracht is gekozen voor uitwerking van een plaatselijk (i.e. gemeentelijk) en regionaal niveau (i.e. de gemeenten Ede, Barneveld, Scherpenzeel, Nijkerk en Putten van de Gelderse Vallei). Bij een interne waardestelling bepaalt de adviseur het belang van de verschillende onderdelen van het object, zoals de landschappelijke situering, constructie en andere historische aspecten. Meestal wordt de interne waardestelling bepaald op vijf deelwaardestellingen: algemene historische waarde, ensemblewaarden, architectuurhistorische waarden, bouwhistorische waarden en waarden vanuit de gebruikshistorie.

3.1.1 Contextuele waardestelling

Om te bepalen welke kwaliteit met de herbouw van de molen bereikt wordt is een contextuele waardestelling op lokaal en regionaal niveau nodig. Met andere woorden: wat is de cultuurhistorische waarde van de molen voor de gemeente Barneveld en wat is de cultuurhistorische waarde van de molen voor het Gelderse gedeelte van de Gelderse Vallei?⁵⁸

Lokaal niveau

In de gemeente Barneveld was de Puurveense molen één van de zes molens die ooit in de gemeente hebben gestaan. Op de kaart van de Veluwe van Joan Blaeu uit 1664 is te zien dat in de zeventiende eeuw zes molens op het grondgebied van de gemeente stonden: één in Kootwijkerbroek, één in Voorthuizen, twee in Barneveld, één in Kallebroek en één in Garderen.⁵⁹

⁵⁸ Voor het Gelderse gedeelte van de Gelderse Vallei worden de gemeenten in de directe omgeving van de gemeente Barneveld meegenomen. Dit zijn Ede, Scherpenzeel, Nijkerk en Putten.

⁵⁹ De kaart *TETRARCHIA Ducatus Gelriae ARNHEMIENSIS, sive VELAVIA* komt uit *J. Blaeus Grooten Atlas, oft Werelt- Beschryving, in welcke 't Aerdryck, de Zee, en Hemel, wort verthoont en beschreven* uitgegeven in Amsterdam door Joan Blaeu in 1664. Van Joan Blaeu is bekend dat hij zijn kaarten kopieerde van andere cartografen en hij heeft deze kaart dus niet zelf ingemeten. Gelet op de overige aangegeven molens in de omgeving kunnen we concluderen dat de nauwkeurigheid van deze kaart goed genoeg is om daar conclusies uit te trekken.

Van deze zes molens zijn nu nog twee exemplaren over, namelijk standerdmolen Den Olden Florus in Kallebroek en stellingmolen De Hoop in Garderen. Tweederde van de oorspronkelijke molens in de gemeente Barneveld zijn dus sinds 1664 verdwenen.

Op de kaart TETRARCHIA Ducatus Gelriae ARNHEMIENSIS, sive VELAVIA van Joan Blaeu uit 1664 staan zes molens ingetekend op het grondgebied van de gemeente Barneveld. De kaart is op het oosten georiënteerd.

In de literatuur is het soms moeilijk om onderscheid te maken tussen de namen van nieuwe molens en opvolgers van afgebrande of afgebroken molens. Er zijn echter geen aanwijzingen dat

in de loop van de tijd nog meer en/of andere molens in de gemeente Barneveld hebben gestaan. Met de herbouw van de Puurveense molen zou de gemeente Barneveld haar molenbestand weer op de helft van het oorspronkelijke niveau van haar grondgebied brengen. Ter vergelijking met de andere gemeenten die op regionaal niveau zullen worden behandeld: de gemeente Ede heeft alle oorspronkelijke molens behouden (zes van de zes), de gemeente Nijkerk idem dito (twee van de twee), de gemeente Putten een kwart (één van de vier) en de gemeente Scherpenzeel is haar enige molen verloren en haalt dus nul procent (nul van één). De windmolens in de gemeente Barneveld waren van oorsprong allemaal standerdmolens en transformeerden vaak in de loop van de tijd, net als de Puurveense molen, tot een stellingmolen. Den Olden Florus in Kallebroek is echter nog steeds een standerdmolen.

Regionaal niveau

Binnen de provincie Gelderland wordt de contextuele waardestelling ook bepaald voor een gedeelte van de Gelderse kant van de Gelderse Vallei. De gemeenten Barneveld, Ede, Nijkerk, Putten en Scherpenzeel vallen hieronder. In de onderstaande tabel is te zien hoeveel molens in de regio aanwezig zijn geweest.

Molens in de gemeente Barneveld, Ede, Nijkerk, Putten en Scherpenzeel

Gemeente	Dorp	1664	2010		
		Op de kaart VELAVIA uit de atlas van Joan Blaeu	Bestaande molen	Naam	Type molen
Barneveld	Kootwijkerbroek	x	-	Puurveense molen	Stellingmolen
	Voorthuizen	x	-	Windlust	Stellingmolen
	Barneveld	x	-	Oostermolen/De Twee Gebroeders	Stellingmolen
	Barneveld	x	-	-	-
	Kallebroek	x	x	Den Olden Florus	Standerdmolen
	Garderen	x	x	De Hoop	Stellingmolen
Ede	Harskamp	x	x	Lana Mariana	Beltmolen
	Walderveen	x	x	Walderveensemolen	Stellingmolen
	Doesburgerbuurt	x	x	Doesburgermolen	Standerdmolen
	Ede	x	x	De Keetmolen	Beltmolen
	Ede	x	x	Concordia	Stellingmolen
	Lunteren	-	x	De Hoop	Grondzeiler
Nijkerk	Apel	x	x	De Hoop	Stellingmolen
	Nijkerk	-	x	De Oostermolen	Stellingmolen
Putten	Putten	x	x	Het Hert	Stellingmolen
	Putten	x	-	-	-
	Putten	-	-	De Vier Winden	Stellingmolen
	Aller	x	-	Allermolen/ Broekermolen	Stellingmolen
Scherpenzeel	Scherpenzeel	x	-	Scherpenzeelse molen	Standerdmolen
Totaal	19	16	11		

Molens in de gemeente Barneveld, Ede, Nijkerk, Putten en Scherpenzeel tussen 1664 en 2010.

De herbouw van de Puurveense molen zou voor de gemeente Barneveld een belangrijke kans zijn om hun molenbestand weer op te krikken van éénderde tot de helft van de oorspronkelijke molens. Juist nu mensen op zoek zijn naar het eigene van hun omgeving, levert cultuurhistorie belangrijke of zelfs onmisbare aanknopingspunten op voor ruimtelijke kwaliteit. Wat ooit noodzakelijk was voor een veilig en welvend bestaan, blijkt onlosmakelijk met een gebied verbonden te zijn geraakt. Forten in een waterlinie, havenbekkens in een stad, weteringen in een veenlandschap of een korenmolen in een buurschap. Maar nu de noodzaak is verdwenen blijkt dat mensen het onderscheid tussen 'hier' en 'daar' waardevol zijn gaan vinden. De Puurveense molen is door zijn gemis is uitgegroeid tot de cultuurhistorische drager van de lokale identiteit van Kootwijkerbroek.

Regionaal gezien ligt dat genuanceerder. De vijf gemeenten hebben samen in totaal 19 windmolens gehad. Op de kaart van Joan Blaeu staan al 16 van de 19 molens ingetekend en na 1664 zijn in de gemeenten Ede, Nijkerk en Putten afzonderlijk nog één molen bijgebouwd. Van de 19 molens zijn nu nog elf molens aanwezig, de staat van de molens achterwege gelaten. Dat betekent dat bijna zestig procent van de molens nog aanwezig is.⁶⁰

3.1.2 Interne waardestelling

De herbouw van de molen heeft in de regionale context hoofdzakelijk een lokale functie in Kootwijkerbroek en in beperktere mate in de gemeente Barneveld. De interne waardestelling wordt bepaald met vijf deelwaardestellingen: algemene historische waarde, ensemblewaarden, architectuurhistorische waarden, bouwhistorische waarden en waarden vanuit de gebruikshistorie. Normaal gesproken worden alle deelwaarden op zeldzaamheid en authenticiteit getoetst. In het geval van de Puurveense molen is de interne waardestelling lastig op te maken, omdat de molen niet meer bestaat, onderdelen van beltmolen De Vrees in een zeecontainer liggen en nog geen vaste locatie bekend is. Hoewel de molen volledig verdwenen is en de zeldzaamheid en authenticiteit daarmee ook verdwenen is, kan een combinatie van vroeger en nu wel de betekenis van de herbouw van de molen voor het dorp Kootwijkerbroek uiteengezet worden. Daarom wordt in de interne waardestelling een deelwaarde toegevoegd, namelijk de *sociaal-economische waarde*.

Algemene historische waarde

De Puurveense molen heeft historisch gezien een hoge waardering. Niet alleen als uitdrukking van sociaal-economische ontwikkeling, maar ook wegens de innovatieve ontwikkeling die het aan het begin van de late middeleeuwen had. De molen was een uitdrukking van de technische ontwikkeling die toen werd doorgemaakt. Door het windrecht dat aan de Gelderse landvorst moest worden betaald geeft de molen ook in bepaalde mate een bestuurlijke uitdrukking. Niet overal mocht een molen verschijnen van de toenmalige heersers en wanneer dat wel het geval was dan moest daar voor worden betaald.

Ensemblewaarden (samenhang)

De oorspronkelijke plek van de molen heeft zeker ook een geografische en landschappelijke waarde gehad. De plaatsing van de molen aan de zuidkant van het dorp Kootwijkerbroek was niet toevallig, omdat het Puurveense veld de molen voldoende windvang gaf en kon geven in de toekomst. De Puurveense molen en het Puurveense veld vormden een ensemble. Pas vier eeuwen later - rond 1930 - zou de landschappelijke waarde van dit ensemble worden aangetast.

⁶⁰ Dit komt vooral, omdat de gemeente Ede de volle honderd procent scoort. Zonder de gemeente Ede is het gemiddelde twintig procent lager en komt op bijna veertig procent. Iets boven het gemiddelde van de gemeente Barneveld.

Bij herbouw op nagenoeg dezelfde plek kan de geografische waarde terug worden gegeven aan de molen, maar de landschappelijke waarde is verloren gegaan. Het ensemble met het kruispunt van wegen blijft dan wel bewaard. De oorspronkelijke molenaarswoning is verdwenen en herbouwd.

Er zijn weinig sporen van de molen in het landschap terug te vinden. Er is een Muldersweg aanwezig in Kootwijkerbroek, maar deze ligt zuidelijker en een directe relatie met de molen kan (nog) niet ontdekt worden. Verder zijn geen veldnamen of andere ensemblewaarden teruggevonden. De nieuwe woningbouw ten noordwesten van de oude molenplaats krijgt de naam Puurveen en de straatnamen zijn vernoemd naar onderdelen van de molen.⁶¹

Architectuurhistorische waarden

Een molen is een object dat een architectuurhistorische waarde op zich heeft. Niet zozeer, omdat het verbonden is aan een bepaalde architect, maar vanwege de functionaliteit die het ontwerp heeft. Daarover meer in de *bouwhistorische waarden*. Naast de architectuurhistorische waarde heeft een molen hoogwaardige esthetische kwaliteiten.

Vanaf het moment dat de Puurveense molen een stellingmolen werd in 1857 is het een achtkantige molen geweest met een rieten kap. De herkenbaarheid van de Puurveense molen zat dan ook in het achtkant, de rieten kap, het logo van de gemeente Barneveld, het unieke raampje in de weeg - op de overgang van riet naar hout - voor extra lichtinval, de uitgebreide onderbouwde stelling, lange doorstekende wangetjes en het zeldzame Bilausysteem op twee van de vier wieken en de Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus op de andere twee wieken. Naast de bouwtechnische kenmerken had de Puurveense molen ook kenmerken in de manier van schildering. De molen had witte keerklossen en ook de waalpen was wit geschilderd. Daarentegen is de kruising van de wieken nooit als wit kruis geschilderd, dit was typisch Gelders, maar de Puurveense molen had dat niet. De kopse kant van uitstekende delen werden als waarschuwing en tegen inrotting rood geverfd.⁶²

Terugbrengen van deze kenmerken zal de architectuurhistorische een hoge cultuurhistorische waardering bezorgen.

Bouwhistorische waarden

Wanneer men de opvolging van soorten molens in perspectief brengt, kan een molen uitdrukking van de geschiedenis binnen het genre van de molenarchitectuur zijn. De Puurveense molen is bijvoorbeeld tot 1857 een standerdmolen geweest, maar destijds vervangen door een stellingmolen, omdat deze meer windvang had. Deze ontwikkeling hebben veel standerdmolens doorgemaakt en tegenwoordig zijn standerdmolens daarom in de minderheid. De Puurveense molen was in dat opzicht een voorbeeld van de geschiedenis van de bouwtechniek. Binnen het wieksysteem kwam ook technische vooruitgang voor. Het bijzondere aan de Puurveense molen is dat het in 1937 overging van Oudhollandse wieken naar wieken met een Bilausysteem. Het Bilausysteem was een systeem dat de amplitude van de optimale windvang kon verruimen. In het geval van de Puurveense molen waren twee van de vier wieken extra gestroomlijnd, zodat ze met minder wind toe konden, en voorzien van een klepsysteem om wind te temperen. Op deze manier kon de molen ook draaien met weinig en teveel wind.⁶³

⁶¹ Anoniem, *Waar komt die naam toch vandaan?*, in: Kernachtig Barneveld, 27 november 2008

⁶² Berkhof en Van Koerten 2010 (zie noot 24)

⁶³ Berkhof en Van Koerten 2010 (zie noot 24)

Naast de wiekverbetering, maakte ook de stelling door de jaren heen een verandering door. Van rechtopstaande balken, voor de ondersteuning van het stellingsplatform, tot aan stellingschoren (schuine balken) in de stelling, zodat er meer ruimte was rondom de stelling tot aan een gesloten en onderbouwde stelling bij de restauratie in 1956. Op verschillende oude foto's zijn de fasen van de stelling te zien. Nader onderzoek kan de exacte opeenvolging van fasen uiteenzetten.

De molen haar bouwhistorische waarden, wat betreft materiaalgebruik, zijn nu in de zeecontainer opgeslagen. Wat de waarde van het overgebleven materiaal van molen De Vrees is, is niet te zeggen. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg gaf in 1992 aan dat de cultuurhistorische waarde van molen De Vrees is gelegen in de authenticiteit van het eikenhouten achtkant, de gietijzeren bovenas en het grotendeels aanwezig zijn van het gaande werk, inclusief assen, tandwielen en maalstenen. De staat van de onderdelen hoeft anno 2010 niet hetzelfde te zijn als in 1992. Daarnaast zal bij herbouw veel nieuwe onderdelen nodig zijn. De bouwhistorische waarde van de Puurveense molen wordt dan ook - afhankelijk van de staat van de onderdelen - laag tot gemiddeld beoordeeld.

Waarden vanuit de gebruikshistorie

Korenmolens hadden een belangrijke functie in de vroegere samenleving. Ze waren een wezenlijk onderdeel in de voedselvoorzieningsketen, van zaaien, oogsten, malen en bakken. De historische functie van de Puurveense molen is dan ook hoog. In de eerste helft van de twintigste eeuw is deze historische functie verdwenen met de komst van andere energiebronnen.

Maatschappelijke waarden

De herbouw van de Puurveense molen brengt kosten met zich mee, zoals elke extra kwaliteit in een gebied een investering vereist. Maar cultuurhistorie loont als waardemaker, financieel en maatschappelijk gezien. Bijzondere gebouwen, zoals een molen, geven een buurt een zichtbare identiteit, net als bijvoorbeeld pleinen en parken. Mensen zijn bereid te betalen voor die extra waarde. In een stedelijke buurt waar veel monumenten staan, is een woning zo'n vijftien procent meer waard dan een vergelijkbare woning in een buurt zonder monumenten. Duidelijk is dat cultuurhistorie meer is dan een kostenpost. Er staan baten tegenover. Financiële en maatschappelijke synergie komt echter het beste tot hun recht als het blikveld van het project opgerekt wordt tot de economische en maatschappelijke doelen die het kan dienen, dus breder is dan de cultuurhistorie alleen.

Bij de herbouw van de molen is dus alleen de historische waarde niet meer genoeg. Wanneer de Puurveense molen een meerwaarde wil zijn voor Kootwijkerbroek is belangrijk dat de maatschappelijke waarde van de molen een meerwaarde voor de inwoners is. Te denken valt dan aan de identiteit die een molen aan een dorp geeft, de gemeenschappelijke activiteiten die daar plaats vinden, de ruimte die beschikbaar is voor derden en/of sociale ontwikkelingsprojecten die daar plaats zullen vinden. Bij de herbouw van de molen zal de maatschappelijke waarde van de molen hoog moeten zijn.

3.2 Conclusies

Het inhoudelijk belang van de molen kan uiteen worden gezet in absolute getallen (buiten het object, ook wel *contextuele samenstelling* genoemd) en namens het object zelf (op het object gericht, ook wel *interne waardstelling* genoemd). In absolute getallen is het voor het dorp Kootwijkerbroek belangrijk dat de Puurveense molen wordt herbouwd. Het is de enige molen die in Kootwijkerbroek gestaan heeft en de molen gaf in het verleden het dorp identiteit. De Puurveense molen is tegenwoordig door zijn gemis uitgegroeid tot de cultuurhistorische drager van de lokale identiteit van Kootwijkerbroek en blijkt onlosmakelijk met het dorp verbonden te zijn geraakt. Bewoners zijn het onderscheid tussen *hier* en *daar* waardevol gaan vinden en lokaal gezien is daar de Puurveense molen een goed voorbeeld van. Voor de gemeente Barneveld ligt de herbouw al wat genuanceerder, omdat op haar grondgebied zes molens hebben gestaan, waarvan nog twee molens bestaan. De herbouw van de Puurveense molen is voor de gemeente Barneveld desalniettemin een kans om hun molenbestand weer op te krikken van een derde tot de helft van de oorspronkelijke molens. Juist nu mensen op zoek zijn naar het eigene van hun omgeving, levert cultuurhistorie belangrijke aanknopingspunten op voor ruimtelijke kwaliteit en gebiedsontwikkeling. Cultuurhistorie heeft goede kansen als betekenisgevende component in de ruimtelijke ontwikkeling als drie factoren samenkomen:

- waardering bij het brede publiek,
- een grote geschiedkundige of kunsthistorische waarde (zie interne waardstelling)
- mogelijkheden voor een eigentijdse functie

Wanneer een gebouw aan al deze drie factoren voldoet, ligt het voor de hand om in de ruimtelijke ontwikkeling in te zetten op cultuurhistorie. De herbouw van de Puurveense molen is een combinatie hiervan. Het voldoet aan alle drie de factoren om in te zetten op cultuurhistorie, maar het is aan de Stichting en gemeente om een sterke nieuwe identiteit te creëren.

Regionaal gezien (de Gelderse kant van de Gelderse Vallei) ligt de herbouw van de Puurveense molen nog genuanceerder. Van de 19 molens zijn nu nog 11 molens (ongeveer 60%) aanwezig, de staat van de molens achterwege gelaten. De uitstraling naar de regio is dus beperkt.

	Kootwijkerbroek	gemeente Barneveld	Gelderse kant van de Gelderse Vallei
Oorspronkelijk aantal molens	1	6	19
Bestaande molens	0	2	11
Percentage bestaande molens	0%	33%	58%

Percentages van aanwezige molens in Kootwijkerbroek, de gemeente Barneveld en de regio.

Hoewel de molen volledig verdwenen is en de zeldzaamheid en authenticiteit daarmee ook verdwenen is kan een combinatie van vroeger en nu wel de betekenis van de herbouw van de molen voor het dorp Kootwijkerbroek uiteengezet worden.

De Puurveense molen heeft cultuurhistorisch gezien een hoge waardering. Niet alleen als uitdrukking van sociaal-economische ontwikkeling, maar ook wegens de innovatieve ontwikkeling die het aan het begin van de late middeleeuwen had. Het ensemblewaarde van de molen is

echter laag, omdat het ensemble met het Puurveense veld rond 1930 verdwenen is. De landschappelijke waarde is daarmee aangetast. Bij herbouw aan de zuidzijde van de Puurveenseweg blijft het ensemble met het kruispunt wel bewaard. Bij herbouw op een andere plek gaat deze samenhang ook verloren. De architectuurhistorische waarde van de molen is bij herbouw nog steeds hoog, omdat er simpelweg geen andere gebouwen zijn die dezelfde architectuur hebben. In het geval van de molen geeft dat ook een hoge esthetische waarde bij de meeste mensen. De herbouw met enkele oude materialen van molen De Vrees en veel nieuwe materialen maakt dat de bouwhistorische waarde van de Puurveense molen laag is. Korenmolens hadden een belangrijke functie in de vroegere samenleving. Ze waren een wezenlijk onderdeel in de voedselvoorzieningsketen, van zaaien, oogsten, malen en bakken. De historische functie van de Puurveense molen is dan ook hoog.

Bij de herbouw van de molen is alleen de historische waardering niet meer genoeg. Wanneer de Puurveense molen een meerwaarde wil zijn voor Kootwijkerbroek is belangrijk dat de maatschappelijke waarde van de molen een meerwaarde voor de inwoners is. Bij de herbouw moet de Puurveense molen dan ook een hoge maatschappelijke waarde krijgen.

	Algemene historische waarde	Ensemble-waarde	Architectuur-historische waarde	Bouw-historische waarde	Waarden vanuit de gebruikshistorie	Sociaal-economische waarden
Hoog						
Middel						
Laag						

De interne waardstelling van de molen bij de herbouw van de molen. Het ensemblewaarde heeft afhankelijk van de gekozen plek een gemiddelde of lage waarde. De bouwhistorische waarde is afhankelijk van de staat van de onderdelen in de zeecontainer.

Op vier van de zes deelwaardestellingen krijgt de Puurveense molen bij herbouw een hoge waardering. Alleen het ensemblewaarde en de bouwhistorische waarde scoren lager, omdat deze waarden in de afgebrande molen zaten. Bij herbouw kunnen deze waarden niet meer (of slechts gedeeltelijk) terugkomen.

Cultuurhistorie heeft goede kansen als betekenisgevende component in de ruimtelijke ontwikkeling, als drie factoren samenkomen:

- waardering bij het brede publiek,
- een grote geschiedkundige of kunsthistorische waarde
- mogelijkheden voor een eigentijdse functie

Wanneer een gebouw aan al deze drie factoren voldoet, ligt het voor de hand om in de ruimtelijke ontwikkeling in te zetten op cultuurhistorie. Zijn ze alledrie zwak, dan ligt het minder voor de hand. Dan is de uitdaging aan de ontwerpers en ontwikkelaars om een sterke nieuwe identiteit te creëren.⁶⁴ De herbouw van de Puurveense molen is een combinatie hiervan. Het voldoet aan alledrie de factoren om in te zetten op cultuurhistorie, maar het is aan de Stichting en gemeente om een sterke nieuwe identiteit te creëren.

⁶⁴ Projectbureau Belvedere, Argumenten om cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling op elkaar te betrekken, in: Projectbureau Belvedere, *Belvedere.nu; Praktijkboek cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling*, Utrecht 2009, p. 100

4. Vergelijking met andere gerestaureerde molens

De plannen rondom de herbouw en ontwikkeling van de Puurveense molen en het omliggende gebied kent diverse voorgangers elders in het land. Op meerdere locaties hebben vrijwilligers en bestuurders zich door de jaren heen ingezet voor windmolens die veelal de kern van een dorp en gehucht cachet gaven. Voor veel windmolens gold dat, na het verdwijnen van de commerciële maalfunctie, verval intrad. In de loop van de jaren kwam het besef dat het verval van een windmolen niet alleen een verval betekend van het object zelf, maar dat daarmee ook een verval in identiteitsbepaling en sociale verbondenheid intrad. Vele windmolens zijn de afgelopen jaren weer gerestaureerd, waarbij de meesten ook weer maalvaardig zijn. Door combinaties te zoeken met nieuwe gebruiksmogelijkheden en functies blijkt het restaureren van windmolens voor meerdere doeleinden van meerwaarde te kunnen zijn en kan een toekomstige exploitatie gegarandeerd worden.

In dit hoofdstuk worden twee voorbeelden van *windmolenprojecten* beschreven. De organisatie, financiën, functies, meevallers en tegenslagen worden benoemd. Aansluitend zullen aandachtspunten worden benoemd die van meerwaarde kunnen zijn voor de restauratie en ontwikkeling van de Puurveense molen in Kootwijkerbroek.

4.1 Molen De Koe in Ermelo⁶⁵

Een historie met vallen en opstaan is kenmerkend voor Molen De Koe. Al vanaf 1423 stond er in Ermelo een standaardmolen. De eigenaar van de molen was destijds verplicht om jaarlijks een afdracht te doen aan de St. Catharina-vicarie. Tot aan 1912 bleef de band tussen molen en kerk bestaan, waarna de toenmalige molenaar de rechten afkocht. Eind 19^e eeuw (1871) brandde de molen af, waarna een romp vanuit Zaandam werd gekocht om de nieuwe molen te bouwen. Deze molen, genaamd *De Koe* werd in 1872 op de huidige plaats aan de Stationsstraat opgebouwd en gecompleteerd. Na de 2^e Wereldoorlog was de molen wisselend in gebruik. Zelfs een sloopvergunning werd verleend, maar de sloop werd niet uitgevoerd. Na het verwijderen van de roeden bleef een onttakelde molen achter die in 1990 in brand vloog. Alleen de stomp bleef staan, totdat begin 2000 de plannen voor restauratie langzaam gestalte kregen.

Aankoop en het opstarten van een Plan van Aanpak

In 2001 kocht de gemeente Ermelo de stomp en de bijgebouwen aan van de laatste molenaar. Doel van de koop was om de molen weer in ere te herstellen. Om dit te bewerkstelligen werd in 2003 de stichting De Koe in het leven geroepen die primair tot doel had in 2008 een gerestaureerde molen 'af te leveren'. De stichting werd eigenaar van de opstallen en grond door het betalen van een symbolisch bedrag aan de gemeente. Na 2008 bleef de stichting bestaan om de activiteiten in de molen en het beheer te organiseren ofwel om cultureel erfgoed in stand te houden.

Een gemeentebestuur als drijvende kracht achter de restauratie van de molen, bleek een van de succesfactoren bij de plannen. Met de aankoop van de grond en opstallen gaf de gemeente een signaal af dat de locatie voor hen van waarde was. Daarmee ondersteunde het vele inwoners van Ermelo die dezelfde waarde hechten aan de molen. Met de symbolische verkoop van het eigendom aan een stichting werd het uitvoeren van het plan een particulier initiatief. De molen

⁶⁵ Gesprek tussen Jan-Olaf Tjabringa van Cultuurland Advies en Henk van den Broek (ex-penningmeester) en Ronald van der Beek (secretaris) van Molenstichting De Koe in Ermelo op 23 maart 2010.

had daarbinnen de volledige prioriteit. Het ontwikkelingen van het omliggende terrein behoorde niet tot de taak. De molen moest herbouwd worden en maalvaardig gemaakt worden.

De 1^e stap van de stichting was het opstellen van een Plan van Aanpak. Het haalbaarheidsonderzoek werd uitgevoerd door de Vereniging de Hollandsche molen en betaald met subsidies van de provincie en gemeente. Het draagvlak vanuit de bevolking was groot. Het project werd algemeen als een meerwaarde beschouwd voor Ermelo, met name ook voor het toeristisch product.

Financiën

Het totale project werd begroot op ca. 850.000 euro. Dit bedrag werd als volgt bijeen gebracht:

Provincie	42 %
Nationaal Restauratiefonds	6 %
Vaste donateurs	3 %
Sponsors	26 %
Incidentele giften	12 %
Fondsen	11 %

Daarnaast heeft de stichting met diverse activiteiten extra financiële middelen aangeboord, zoals een kunstveiling en een mobiele marktkraam die wekelijks in het dorp te vinden was. Met dit laatste werd vooraf al ruchtbaarheid gegeven aan de toekomstige streekwinkel in de molen.

Betrokkenheid en draagvlak

Projecten als de herbouw van een windmolen kunnen alleen succesvol zijn als de juiste mensen betrokkenheid en inzet tonen en het draagvlak onder de bevolking groot is. De gemeente heeft in dit project een heel duidelijk signaal afgegeven dat de herbouw wat hen betreft serieus aan de orde was. Er is niet getwijfeld en daadkrachtig gehandeld, getuige de aankoop van gronden opstellen. De 'verkoop' van deze eigendommen aan de stichting, met speciale opdracht, gaf de basis voor een goed vervolg. Binnen de gemeente was er 1 aanspreekpunt voor het project. Daardoor waren de lijnen tussen stichting en gemeente kort en slagvaardig. De gemeente onderhield indien nodig de contacten met de provincie.

Het werven van donateurs vergrootte het draagvlak onder bewoners. Op dit moment heeft de stichting ca. 500 donateurs die jaarlijks minimaal € 12,50 betalen voor het donateurschap. Door de acties en daarmee het naar buiten treden als stichting, kreeg deze groep de huidige omvang.

Het bedrijfsleven in Ermelo heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de herbouw van de molen. Velen hebben zich aangemeld als sponsor van de molen. De constructie die de stichting hanteert betreft een 3-jarig contract, waarbij elk jaar een vast bedrag wordt gedoneerd. Er kan gekozen worden uit 4 jaarlijks te betalen bedragen a € 250,00 , € 750,00 , € 1000,00 of € 2000,00. Wanneer een aantal grote sponsors zich achter het initiatief scharen, dan is de ervaring dat vele andere het voorbeeld volgen. Dit geld eveneens voor de subsidies van de overheid.

Sponsors en donateurs worden per nieuwsbrief op de hoogte gehouden van de activiteiten.

Huidige organisatie

Anno 2010 bestaat de gehele organisatie uit:

- 4 bestuursleden
- 3 vrijwillige molenaars
- 2 vrijwillige molenaars in opleiding
- 60 vrijwilligers voor de streekwinkel.

Met name de laatste groep geeft het uitstralings-effect weer van de stichting en Molen de Koe. Maar liefst 60 vrijwilligers verzorgen per tourbeurt het open zijn van de streekwinkel. Een jaarlijkse activiteit bindt de groep, waarbij ze soortgelijke locaties bezoeken. Naast de herbouw en het maalvaardig maken van de molen had de stichting zichzelf nog een doel gesteld, namelijk het creëren van een ontmoetingsplek voor Ermeloërs en bezoekers. Hierin lijkt de stichting geslaagd, mede gelet op het grote aantal vrijwilligers.

Toekomst

Nu de windmolen gereed is en de streekwinkel op vast tijden open is, wordt de continuïteit en het gedekt krijgen van de exploitatie een belangrijk aandachtspunt. Sponsoring en de opbrengsten uit de verkoop van producten leveren jaarlijks € 20.000,- tot € 25.000,- euro op. Een deel van dit bedrag, a € 7.000,- wordt jaarlijks gereserveerd voor groot onderhoud. De rekening voor groot onderhoud was vanaf het begin gevuld met een brede basis. De gemeente Ermelo heeft eenmalig € 50.000,- geschonken als compensatie voor de schade door slijtage, vanwege het niet kunnen garanderen van de molenbiotoop. Doordat een vlakke wind daardoor niet altijd gegarandeerd kan worden, treedt sneller slijtage van onderdelen op. Daarnaast is een bedrag van het restauratiefonds, a € 30.000,- direct gereserveerd voor groot onderhoud. Het schilderwerk aan de molen wordt door een schildersbedrijf uitgevoerd in de vorm van sponsoring.

Molen de Koe zal in de toekomst een belangrijke rol blijven spelen in de kern van Ermelo en voor het toeristisch product. Als ontmoetingsplek wordt het steeds belangrijker gelet op de ontwikkelingen van het aangrenzende gebouw 'Het Pakhuis'. Hierin zal een centrum voor erfgoed, natuur en milieu gevestigd worden. De ontwikkelingen vinden plaats zonder inmenging van de stichting, maar versterken elkaar wel degelijk.

Aandachtspunten:

Gemeente als 1^e aanjager van de restauratie

Oprichting van een stichting met een heldere, afgebakende opdracht

Het naar buiten treden van de stichting tijdens het project

Binden van bedrijfsleven en burgers

Creatie van een duidelijke meerwaarde

Tijdig aandacht voor groot onderhoud, om daarmee de continuïteit te kunnen garanderen en de afhankelijk van subsidies weg te nemen.

4.2 Vrieze's Erfgoed in Wapenveld

De geschiedenis van Molen de Vlijt, als onderdeel van Vrieze's erfgoed, gaat terug tot de 15^e eeuw. Fraters van het fraterhuis St. Hieronymus bouwden een windmolen ongeveer 300 meter ten westen van de huidige locatie. Rond 1600 wordt de molen afgebroken en weer opgebouwd op de huidige locatie. Ook voor deze molen geldt dat vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw fabrieken langzaam het werk overnemen. Gemalen wordt er steeds minder. In 1980 breekt er brand uit die de hele molen in de as legt. Het Comité molen de Vlijt wordt opgericht en in 1984 wordt de herbouwde molen geopend. De ondertussen op gerichte stichting Molen de Vlijt krijgt de ondergrond en recht van overpad op basis van erfpacht in handen van toenmalig eigenaar Willem Vrieze.

In 2008 wordt een nieuw hoofdstuk toegevoegd aan molen de Vlijt. Ook de voormalige molenaarswoning/boerderij wordt door Willem Vrieze geschonken aan de stichting. Het doel van de schenking is om dit gebouw een nieuwe functie te geven om daarmee het ensemble van molen en bijgebouwen als één locatie te gaan exploiteren. In deze omschrijving van Vrieze's Erfgoed zal dan ook meer worden ingegaan op de nevenfunctie van de woning/boerderij en op welke wijze dit bijdraagt aan de Molen de Vlijt en het totale ensemble.

Uitgangspunt en doelstelling

Het herstel van de molenaarswoning en daarbij de herinrichting van het gehele terrein is nodig om het gebouw na 20 jaar leegstand erg achteruit is gegaan. Bovendien is de molen als object niet eenvoudig te onderhouden. Door het combineren van meerdere functies en het geheel op te nemen in het nieuwe R&T beleid van de gemeente Heerde is behoud-door-ontwikkeling mogelijk. De stichting Molenbezit gemeente Heerde zal het gehele project rondom Vrieze's Erfgoed voor haar rekening nemen. De stichting zal dan ook de projectaanvraag bij de financierende instellingen verzorgen, het projectplan uitvoeren en het beheer voeren van het complex, samen met eventuele exploitanten.

De missie van de Stichting is het toekomstvast beheren van het bezit 'Vrieze's Erfgoed', het overdragen van kennis en liefde voor de molens aan publiek in het algemeen en de jeugd in het bijzonder en de ontsluiting van cultuurhistorisch erfgoed ten behoeve van recreatie en toerisme.

De inzet van de Stichting is erop gericht om Vrieze's erfgoed te behouden. Daarvoor is het nodig de molen te onderhouden, het molenaarshuis, de opstallen behorende bij de vroegere molenaarswoning / boerderij te renoveren en het gehele terrein opnieuw in te richten en het geheel toegankelijker en attractiever te maken. Het gehele complex (inclusief molen 'de Vlijt') zal worden geëxploiteerd op een ideale manier als een belangrijk R&T en cultuurhistorisch object in het gebied gekoppeld aan andere initiatieven en organisaties.

De projectdoelstelling is:

de molenaarswoning / boerderij te renoveren en geschikt te maken voor een nieuw en aangepast gebruik.

de opstallen op het erf te restaureren en geschikt te maken voor een nieuw gebruik.

De aanvraag pas goed bij de ambities van het Nationaal Landschap Veluwe waar het gaat om het versterken van de karakteristieke landschapsstructuren, cultuurhistorische kenmerken, verbeteren en vergroten van de toegankelijkheid, verbetering van routestructuren (en het) versterken van de recreatie. Ook sluit het project aan bij de behoefte aan het versterken van de Veluwe als een toeristische regio; dus om initiatieven die zich richten op het versterken van de culturele identiteit van de Veluwe als één regio en die een positief effect hebben op de

leefomgeving en het verbeteren van het economisch vestigingsklimaat.

Lokale en regionale meerwaarde

In meerdere opzichten draagt het project bij aan beleidsuitgangspunten en initiatieven die op lokaal, regionaal en provinciaal niveau zijn geformuleerd

1. lokaal:

versterken R&T en de oprichting van de stichting Recreatie en Toerisme Wapenveld het waarden van de cultuurhistorie de ligging nabij de Berghuizer Papierfabriek, die een daartoe opgerichte stichting wil opnemen in 'het Pad van Papier'.

2. regionaal en provinciaal, d.w.z. Veluwe en Nationaal Landschap De Veluwe:

versterken ruimtelijke kwaliteit

versterken van de culturele identiteit van de Veluwe

het bevaarbaar maken van het Apeldoorns Kanaal om tot een versterking van de R&T potentie te komen op de rand van de Veluwe.

de gebiedsontwikkeling die als onderdeel van de hoogwatergeul Veessen / Wapenveld wordt geïnitieerd.

Haalbaarheid en draagvlak

De gemeente hecht grote waarde aan het project. Dat komt tot uitdrukking in het feit dat ter bescherming van het geheel de molenaarswoning, evenals de molen zelf op de gemeentelijke monumentenlijst zal worden geplaatst. De procedure daarvoor is op gang gezet.

Een tweede voorbeeld daarvan is dat de gemeente, die op dit moment bezig is aan een actualisatie van het bestemmingsplan en vooruitlopend daaraan, medewerking zal verlenen om voor het gehele complex de bestemming 'maatschappelijk' te geven; tot nu toe gold de bestemming 'molen'. De nieuwe bestemming maakt het mogelijk om educatieve activiteiten, horeca, sociaal culturele activiteiten en sportieve recreatie ter plaatse te realiseren. Er is overigens sprake van ondergeschikte horeca, d.w.z. verkoop van frisdrank en koffie/thee aan de bezoekers; voor gezelschappen zal gebruikt gemaakt worden van lokale horecabedrijven.

De stichting heeft de volle medewerking van relevante plaatselijke organisaties, zoals de al genoemde Stichting Recreatie en Toerisme Wapenveld, de oudheidkundige vereniging en andere stichtingen en verenigingen met vergelijkbare doelstellingen. Verder draagt de Rabobank en een plaatselijke stichting als het Jan Nienhuis-fonds bij aan de planontwikkeling. Er is inmiddels een restauratie/projectcommissie aan de slag die de opdracht heeft om een plan van aanpak te maken.

De molenaarswoning is essentieel voor het behoud van het gehele complex. De exploitatie van het geheel is straks gebaseerd op de winkel met streekproducten, een goede horeca voorziening (lichte horeca), activiteiten en exposities over cultuurhistorie, aansluiting bij wandel- en fietsroutes. Dat is een deel van de activiteiten die zijn voorzien. De verdieping van de deel van de boerderij kan gebruikt worden voor bijeenkomsten en workshops. In alle gevallen zal de catering anders dan drinken en snacks, door derden moeten worden verzorgd.

Er is geen uitgebreid haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de op te zetten activiteiten, maar de ambities van de gemeente op R&T gebied, de kwaliteit van het product, de kracht van de Stichting Molenbezit gemeente Heerde en 'de Vlijt BV', maken dat het mogelijk moet zijn om de

investeringen duurzaam te exploiteren.

Het project is ook nodig omdat de bedrijfsvoering van 'de Vliet' nu financieel niet rendabel is zolang de molen, zoals nu het geval is, alleen meel produceert en ter plaatse verkoopt. Dat betekent dat de nieuwe activiteiten tenminste zoveel moeten opleveren dat daarmee de vaste lasten zoals elektra water, milieu, WOZ etc. betaald kunnen worden het jaarlijkse onderhoud kan gebeuren van de molen en straks de molenaarswoning, uitgewerkt in een periodiek instandhoudingsplan op basis van de het rapport van de Monumentenwacht; aan de verdere verplichtingen voldaan kan worden die horen bij de exploitatie van de molen en de winkel, m.n. de ARBO bepalingen, hygiëne, warenwet, etc. etc.

Bij dat alles gaan we ervan uit dat het mogelijk is dat de directe opbrengst uit de verkoop van meel- en andere producten via andere afzetkanalen dan alleen op 'Vrieze's erfgoed', een bescheiden inkomen opleveren voor de molenaar.

Planning en toekomst

De voorbereidingen voor het project zijn nu, 2010, in volle gang. Medio zomer wordt er gestart met de renovatie van de molenaarswoning, zodat deze eind 2010 in gebruik kan worden genomen. Het bestuur van Stichting Molenbezit Gemeente Heerde zal daarna over het totale complex de verantwoordelijkheid dragen alsmede over de exploitatie.

Aandachtspunten:

Gemeente als meewerkende (inzet van ambtelijke uren) en deels meefinancierende partij
Aanwezigheid van een ondernemende stichting met aanjagers vanuit het bedrijfsleven
Er is aansluiting gezocht bij diverse beleidsdoelen vanuit R&T en het Nationaal Landschap Veluwe
Er is aansluiting gezocht bij andere plaatselijke organisatie met soortgelijke doelstellingen.

5. Breder perspectief en verwante ontwikkelingen

5.1 Mogelijkheid om een Toeristisch Overstap Punt te worden

Eén van de wensen van de Stichting is om met de herbouw van de molen toeristen een plek te geven waar ze kunnen uitrusten, overstappen of cultuurhistorische routes kunnen beginnen. Hierdoor krijgt de molen een toeristische functie en zal meer in de belangstelling komen te staan.

Een eerste inventarisatie van de fiets- en wandelroutes door Kootwijkerbroek maakt inzichtelijk dat op dit moment geen uitgebreid netwerk aanwezig is. De enige bewegwijzerde fietsroute die langs Kootwijkerbroek komt is de Amaliaroute van de VVV Veluwe en Vallei. Deze route maakt onderdeel uit van het landelijke fietsknooppuntennetwerk.

Landelijke wandel- en fietsroutes laten Kootwijkerbroek links liggen en volgende lijn Amersfoort, Veenendaal, Ede of de rand van de Veluwe bij Harskamp. Bewegwijzerde wandelroutes, zoals klompenpaden, zijn ook niet aanwezig in Kootwijkerbroek. Wel zijn ommetjes aanwezig die door lokale bewoners worden gelopen, maar voor toeristen zijn deze niet op een aantrekkelijke manier ontsloten. De lokale VVV gaf zelfs aan dat weinig toeristen Kootwijkerbroek bezoeken en dat ze in 2009 ongeveer één week in de zomervakantie konden merken dat er veel toeristen in het dorp waren. Wel zijn er veel toeristen te vinden in de omringende dorpen van Kootwijkerbroek.⁶⁶

Op dit moment heeft de molen dan ook geen mogelijkheden om een Toeristisch Overstap Punt te worden. Wil de molen een toeristische functie krijgen dan zal allereerst een toeristisch aanbod ontwikkeld moeten worden dat toeristen uit de omringende dorpen aantrekt. De gemeente geeft aan dat deze nevenactiviteit bij de Stichting komt te liggen en qua uitvoering in mindere mate bij de gemeente.⁶⁷ Wil niet zeggen dat de gemeente daar niets in wil investeren, want in hun *Gebiedsprogramma Platteland Barneveld 2009-2013* geeft de gemeente aan: *'Recreatie en toerisme spelen een steeds belangrijkere rol in het buitengebied. Jaarlijks worden er 2 miljoen vakanties geboekt op de Veluwe en ook de eigen burgers uit de regio zoeken steeds vaker rust, ruimte en ontspanning in het buitengebied. Daarom is het van belang een goed netwerk te ontwikkelen voor fiets-, wandel- en ruiterroutes. En langs die routes moeten ook attractieve punten zijn en voldoende voorzieningen komen voor overnachtingen en verpozing. Dit geldt ook voor mensen met een lichamelijke beperking. De Valleilijn is hierop al ingericht. Verder is het van belang de recreant digitaal te informeren over al het fraaie en boeiende dat hij onderweg tegen kan komen.'*⁶⁸

In totaal heeft de gemeente 19 projecten opgesteld met een totale conceptbegroting van bijna 6 miljoen euro. Acht projecten zijn inmiddels goedgekeurd en de financiering daarvan is akkoord. De Stichting kan op basis van dit programma om tafel met de gemeente (Jan Wessels is contactpersoon) gaan zitten om te kijken wat de mogelijkheden zijn om de routes zo aan te leggen en/of uit te breiden dat toeristen in Kootwijkerbroek komen en de molen daar een rol van betekenis in kan betekenen.

⁶⁶ Gesprek tussen Martijn Horst en de lokale VVV in Kootwijkerbroek aan de Essenerweg 32 op 30 maart 2010.

⁶⁷ Gesprek tussen Martijn Horst en de heer Schouwaert (Directeur Ontwikkelingsbedrijf), mevrouw Merkenij (Beleidsmedewerker Monumenten) en de heer Ytsma (Coördinator Team Ruimtelijke Ontwikkelingen) op het gemeentehuis in Barneveld op 30 maart 2010.

⁶⁸ Gemeente Barneveld, *Gebiedsprogramma Platteland 2009-2013; bijlage 1*, Barneveld 2009, p. 3

De Amaliaroute van de VVV Veluwe en Vallei is de enige route die het buitengebied van Kootwijkerbroek aandoet.

5.2 Nevenactiviteiten

Nevenactiviteiten zijn voor de Stichting van ondergeschikt belang, omdat in de visie van de Stichting de herbouw van de molen het primaire doel is. Naast de herbouw wil de Stichting echter wel op toeristen mikken door de molen op te nemen in (nog te ontwikkelen) routes. De gemeente Barneveld geeft aan dat zij het ook belangrijk vinden dat de Stichting zich bij de het primaire doel houdt, omdat anders de kans groot is dat het project verzand.⁶⁹ De voormalige Klankbordgroep (een combinatie van het Plaatselijk Belang en de Ondernemersvereniging) in Kootwijkerbroek heeft echter grotere plannen met de potentiële locatie van de molen op de hoek van de Puurveenseweg en Walhuisweg. De molenlocatie en de omliggende gronden zijn wat hun betreft gereserveerd voor gebiedsontwikkeling ten behoeve van Kootwijkerbroek.

Na een gesprek met de oude Klankbordgroep van Kootwijkerbroek⁷⁰ werd duidelijk dat ideeën voor nevenactiviteiten in en rondom de molen bij hun al enkele jaren hoog op de agenda staan bij de ontwikkeling van het dorp. De oude Klankbordgroep heeft daar zelfs in 2004 al ontwerpschetsen van laten maken. De herbouw van de Puurveense molen is in dat plan niet het hoofdonderwerp, maar een onderdeel van een compleet parkachtig centrum. De molen moet in het plan het centrum zijn identiteit geven en het markante punt van Kootwijkerbroek worden. Het gebied daar omheen wordt gebruikt voor activiteiten, zodat Kootwijkerbroek zijn voorzieningen op een behoorlijk peil houdt en geen slapend dorp wordt.

Activiteiten in het parkachtige centrum waar de oude Klankbordgroep aan dacht - en die zij nog steeds hoog op de agenda hebben staan om uit te voeren - zijn:

- Speeltuin
- Trapveld
- Plein voor dorpsactiviteiten (zoals oogstfeesten en jaarmarkt)
- Eetgelegenheid, bijvoorbeeld een pannenkoekenhuis
- Begeleid wonen voor mensen met een verstandelijke beperking
- Brandweermuseum
- Onderkomens voor lokale verenigingen, zoals:
 - Smederij
 - Klompenmakerij
 - 16-km club
 - Oranjevereniging
- Winkeltjes onder de stelling van de molen
- (Land)winkel met streekproducten
- Akkers voor cultuurbehoud van oude gewassen
- Crossbaan
- Gedenksteen voor de oorlogsslachtoffers in Kootwijkerbroek

Dit plan gaat ervan uit dat het volledige terrein aan de Puurveenseweg ingevuld wordt met activiteiten en bedrijfsmatigheid om het dorp levend te houden. De molen zou dan precies tegenover de oude molen komen te staan. Doordat de herbouw van de molen bij een dergelijke aanpak, maar een klein onderdeel van het plan zal zijn, is niet meer te spreken van nevenactiviteiten bij de molen, maar van meerdere hoofdactiviteiten.

⁶⁹ Schouwaert, Merkenij, Ytsma van de gemeente Barneveld 2010 (zie noot 67)

⁷⁰ Gesprek tussen Martijn Horst van Cultuurland Advies en Richard van de Zande (voormalig voorzitter van de Ondernemersvereniging) en Kees van Hierden (Plaatselijk Belang) namens de oude Klankbordgroep van Kootwijkerbroek in Barneveld op 19 maart 2010. De Klankbordgroep is in 2009 opgeheven.

De oude Klankbordgroep wil graag met de bewoners van gedachten wisselen over de ontwikkelingen in het dorp door vanuit het Plaatselijke Belang een vergadering te beleggen. Bewoners kunnen dan schieten op de plannen die zij al gemaakt hebben. Vanuit deze vergadering kan een nieuwe werkgroep/bewonersklankbord worden opgezet die de belangen en wensen van de Kootwijkerbroekers vertegenwoordigd. Met een overkoepelende projectcommissie kunnen dan de verschillende hoofdactiviteiten uitgevoerd worden.

De gemeente geeft echter aan dat ze nog niet besloten hebben wat de bestemming van deze gronden wordt. Een grootschalig ontwikkelingsplan als deze lijkt in eerste instantie - vanuit de gemeente - uitgesloten.⁷¹ Omdat zowel de Stichting als de gemeente zich eerst op de herbouw willen richten en niet op de nevenactiviteiten moeten deze op een tweede plan worden gezet. De Stichting geeft daarover aan in hun visie: *‘Voor zover de invloedssfeer van de stichting reikt zal het streven zijn dat eventuele bebouwing in de directe omgeving van de molen passend zal zijn bij de molen. Andere kleinschalige bedrijvigheid met een historisch karakter dan wel passende opstallen met te bezichtigen oude ambachtsinrichtingen of werktuigen kunnen eventueel het toeristisch belang versterken. Voor zover dit een meerwaarde heeft bij de herbouw en instandhouding van de molen, zal de stichting zich ook inzetten voor de realisatie daarvan.’*

⁷¹ Schouwaert, Merkenij, Ytsma van de gemeente Barneveld 2010 (zie noot 67)

6. Beleid

Door een uiteenzetting van het nationaal, provinciaal en gemeentelijk beleid wordt inzichtelijk gemaakt welke kansen en ruimte de herbouw van de Puurveense molen vanuit het beleid van de verschillende overheidsorganen biedt.

6.1 Rijk

Monumentenwet (1988)

Op grond van de Monumentenwet kunnen monumenten worden aangewezen tot rijksmonument, provinciaal en gemeentelijk monument. In dit geval dragen de restanten van molen De Vrees de status van rijksmonument. De restanten zijn de eikenhouten achtkant, de gietijzeren bovenas en het grotendeels aanwezige gaande werk, inclusief assen, tandwielen en maalstenen.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaat met de *Modernisering van de Monumentenzorg* de Monumentenwet aanpassen aan de eisen van deze tijd. Naar verwachting zal deze aanpassing in 2011 zijn doorgevoerd. De nieuwe monumentenzorg van minister Plasterk zal rusten op drie pijlers:⁷²

- Pijler 1: Cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening
- Pijler 2: Krachtiger en eenvoudiger regelgeving
- Pijler 3: Bevorderen van herbestemmingen

Op dit moment zijn over de gevolgen van de aanpassing voor herbouw van de Puurveense molen nog geen concrete uitspraken, maar op het eerste gezicht lijkt de aanpassing van de wet in het voordeel van de molen uit te vallen, omdat er eenvoudiger regelgeving van toepassing wordt en eventuele herbestemming wordt gestimuleerd. Na de herbouw van de molen zal de aanpassing van de wet zonder meer voordelen opleveren.

Wro (2008)/Rijksstructuurvisie Cultuurhistorie (n.n.b)/Nota Ruimte (2004)

In de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening (Wro) uit 2008 verplicht het Rijk zich tot het opstellen van een Rijksstructuurvisie met een onderdeel *cultuurhistorie* waarin beschreven staat waarvoor het rijk zich verantwoordelijk voelt en wat van nationaal cultuurhistorisch belang is. De Rijksstructuurvisie is nog niet opgesteld, maar een specifieke benadering voor de Puurveense molen zal er niet in komen te staan. In het beste geval wordt een algemene paragraaf over de restauratie van molens in Nederland opgenomen. Uiteindelijk zal de structuurvisie van het rijk via het instrumentarium (via het nieuwe onderdeel Cultuurhistorie van de Bro) van de Wro doorwerken in de gemeentelijke bestemmingsplannen en is een basis voor het rijk om op de vingers te tikken, indien niet zorgvuldig met het cultuurhistorische erfgoed wordt omgegaan.⁷³ Op dit moment is de Nota Ruimte uit 2004 de geldende Rijksstructuurvisie. Deze geeft in het algemeen over cultuurhistorie aan:

‘Op verschillende plaatsen in Nederland is zichtbaar dat het landschap ‘verrommelt’ en versnipperd door onder andere aanleg van infrastructuur, verstedelijking en intensivering van de landbouw. Hierdoor staat de kwaliteit van natuur, landschap en cultuurhistorie onder druk, waardoor zowel

⁷² Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Beleidsbrief Momo; Modernisering Monumentenzorg*, Den Haag 2009, p. 8

⁷³ Idem, p. 10

*internationaal unieke als voor Nederland kenmerkende waarden zouden kunnen verdwijnen.*⁷⁴ Tot zover geen input voor de Puurveense molen, maar daarna geeft de Nota Ruimte aan. *'Gelijktijdig zijn er kansen bijzondere, nieuwe ruimtelijke waarden te ontwerpen. Deze nota biedt de benodigde ruimtelijke randvoorwaarden voor borging en ontwikkeling van deze natuurlijke, landschappelijke en culturele waarden.'*⁷⁵ Hier kan de herbouw van de Puurveense molen bij aanhaken.

6.2 Provincie

Provinciale structuurvisie (n.n.b.)/Streekplan (2005)

Sinds de Wet ruimtelijke ordening (Wro) in werking is getreden op 1 juli 2008 is de provincie ook verplicht een structuurvisie te maken. Cultuurhistorie is een onderdeel van de structuurvisie. Of dit een paragraaf, hoofdstuk of zelfstandig document wordt is nog niet bekend. De provincie kan dit zelf beslissen, want een structuurvisie is vormvrij. De provincie Gelderland neemt voorlopig haar Streekplan uit 2005 over als structuurvisie.⁷⁶

In het Streekplan uit 2005 ziet de provincie voor de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de regio Gelderse Vallei onder andere *'de ontwikkeling toerisme en recreatie, geënt op cultuurhistorische en landschappelijke waarden'* als de uitgestippelde koers voor de toekomst.⁷⁷ Voor de Puurveense molen is dit een kans waar de Stichting op in kan spelen.

Verder geeft de provincie in het streekplan over molens aan: *'De provincie bevordert een goede samenloop van enerzijds aanwijzing in het kader van de Monumentenwet en Molenverordening, en anderzijds toepassing van de Wet op de Ruimtelijke Ordening, ter bescherming van de cultuurhistorische kwaliteiten die in het geding zijn.'*⁷⁸

Belvoir 3 (2009)

Belvoir 3 (2009-2012) is een handvat voor cultuurhistorisch beleid. Er zijn 10 gebieden in Gelderland geselecteerd en voor deze gebieden geldt dat de eigen cultuurhistorische identiteit moet worden ontwikkeld, versterkt of hersteld. De provincie zoekt samen met de gemeenten naar de uitwerking hiervan. Kootwijkerbroek valt onder het gebied *D. De Gelderse Vallei*.⁷⁹ In de uitwerking van dit gebied wordt niet op restauraties van molens aangestuurd, maar Belvoir 3 geeft wel aan dat investeren in cultuurhistorie loont:

'Tegenover investeringen in monumenten, historische landschappen en archeologische vindplaatsen staan grote sociaal-economische baten. Er hangt weliswaar een prijskaartje aan duurzame instandhouding, het (weer) functioneel maken en het toegankelijk en beleefbaar maken van het cultuurhistorisch erfgoed. Maar dit erfgoed heeft ook een substantiële waarde in het economische en maatschappelijke verkeer. Cultuurhistorie is van grote waarde voor onze maatschappij. Het is een essentieel onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit. En wat nog veel belangrijker is, het geeft ieder gebied een eigen karakter een eigen identiteit. Toch vertegenwoordigt die waarde nog te weinig kracht in belangenafwegingen en bij investeringsbeslissingen. Dankzij onderzoek naar de baten van cultuurhistorie komt hier langzaam

⁷⁴ Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, *Nota Ruimte; Ruimte voor ontwikkeling*, Den Haag 2004, p. 9

⁷⁵ Idem

⁷⁶ Provincie Gelderland, *Streekplan (Structuurvisie)*,

<<http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/7/983.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html>>, 15 februari 2010

⁷⁷ Provincie Gelderland, *Streekplan Gelderland 2005; Kansen voor de regio's*, Arnhem 2005, p. 103

⁷⁸ Idem, p. 50

⁷⁹ Provincie Gelderland, *Belvoir 3; Investeren in het verleden is werken aan de toekomst*, Arnhem 2009, p. 14

*maar zeker verandering in. Steeds vaker blijkt dat investeren in cultuurhistorie of in een cultuurhistorisch planalternatief meer opbrengt in financiële en maatschappelijke zin, dan dat het kost.*⁸⁰

De investeringen in cultuurhistorie hebben volgens Belvoir 3 twee effecten, namelijk A. *Macro economische effecten* (waarin de markt ook investeert) en B. *Maatschappelijke effecten*. Voor de Puurveense molen zijn vooral de maatschappelijke effecten belangrijk.

*B. Maatschappelijke effecten:*⁸¹

1. Identiteit. Cultuurhistorie geeft mede vorm en inhoud aan de (sociale) identiteit, de karakteristiek van een gebied of plek. Cultuurhistorie draagt in sterke mate bij aan de sociale samenhang en identiteitsvorming.

2. Ankerpunt. Cultuurhistorie geeft een gemeenschappelijk gevoel van verbondenheid met een plek of gebied. Het geeft ook een gevoel van rust, van thuis zijn. In een snel veranderende wereld levert cultuurhistorie zo een ankerpunt. De hedendaagse 24-uur economie jaagt de mens op. De mens zoekt naar rustpunten en geborgenheid. In de nabijheid van een monument staat de tijd even stil en kan men zich laven aan het verleden. Cultuurhistorische waarden vormen de harde artefacten van een tastbaar gemeenschappelijk verleden.

3. Waardering. Investeren in cultuurhistorie betekent dat de gemeenschappelijke geschiedenis zichtbaar blijft. Het heden is geworteld in het verleden. Als het verhaal achter de monumenten wordt verteld aan de hand van tastbare restanten, wordt cultuurhistorie meer gewaardeerd en blijft als kern van een woongemeenschap langer behouden.

4. Kwaliteit van de leefomgeving. Investeren in cultuurhistorie betekent ook een substantieel positief effect op bijvoorbeeld de waarde die burgers toekennen aan hun woongenot. Investeren in cultuurhistorie betekent ook een substantieel positief effect op bijvoorbeeld de waarde die burgers toekennen aan hun woongenot. Uit onderzoek is aangetoond dat onze investeringen ook positieve effecten hebben op de recreatieve belevingswaarde en de verervingswaarde van het cultuurhistorisch erfgoed: het is de burger zeker wat waard dat het erfgoed behouden blijft voor de toekomstige generaties.

Om de maatschappelijke effecten te bereiken heeft provincie Gelderland een investeringsbegroting gemaakt voor de periode van 2009 tot 2012. De Puurveense molen kan voor verschillende onderdelen van deze molen in aanmerking komen.

Gelderse molenverordening (1996)

De Gelderse molenverordening is vooral bedoeld voor molens of molenrompen die nog op hun oorspronkelijke plek aanwezig zijn en voorkomt dat deze zonder vergunning worden afgebroken of dat hun molenbiotoop wordt dichtgebouwd. Voor de Puurveense molen is dit beleidstuk pas van belang op het moment dat de molen herbouwd is.

⁸⁰ Provincie Gelderland, *Belvoir 3; Investeren in het verleden is werken aan de toekomst*, Arnhem 2009, p. 26

⁸¹ Provincie Gelderland, *Belvoir 3; Investeren in het verleden is werken aan de toekomst*, Arnhem 2009, pp. 26-27

6.3 Gemeente

Landschapsontwikkelingsplan (2005)

Het landschapsontwikkelingsplan (LOP) moet een solide basis zijn om het landschap in de toekomst te herstellen, te versterken en verder te ontwikkelen, om verzoeken van bedrijven en bewoners uit het buitengebied te kunnen toetsen en om ruimtelijke ontwikkelingen verantwoord in het landschap in te passen. Het LOP stemt het landschapsbeleid van de gemeenten Barneveld, Scherpenzeel, Leersum, Amerongen, Maarn, Woudenberg, Leusden en Renswoude met elkaar af. In het Uitvoeringsprogramma Noord Gemeente Barneveld wordt aanbevolen om een cultuurhistorische waardenkaart te maken, omdat op lokaal niveau het LOP niet nauwkeurig genoeg is. De bedoeling is om cultuurhistorische elementen in samenhang met de ontginningsgeschiedenis te zien.⁸² Voor zover bekend is deze cultuurhistorische waardenkaart nog niet gemaakt. In navolging van deze cultuurhistorische waardenkaart is het doel om karakteristieke cultuurhistorische objecten en patronen te herstellen.⁸³ De Puurveense molen is één van deze karakteristieke cultuurhistorische objecten in de gemeente Barneveld die om herstel vraagt.

Verder geeft het uitvoeringsprogramma van het LOP aan dat de wens is om Toeristische Informatie Punten te ontwikkelen, die het begin zijn van thematische wandel-, fiets of andere recreatieve routes zijn.⁸⁴ Deze routes moeten nog wel ontwikkeld worden en de gemeente geeft in het LOP aan dat ze daar een hoge prioriteit aangeeft. Te denken valt aan opname in het Fietstotaalplan en informele wandelpaden.⁸⁵ De Puurveense molen kan hier op in spelen door een Toeristisch Informatie Punt te worden en van daaruit recreatieve routes te ontwikkelen.

Gemeentelijke Structuurvisie (2009)

Vanuit de nieuwe Wro zijn gemeenten ook verplicht een structuurvisie te maken en daarin een cultuurhistorische inventarisatie op te nemen, zodat de structuurvisie over kan worden genomen in het bestemmingsplan. De borging van cultuurhistorie in bestemmingsplan en structuurvisie wordt door het rijk ook wel de tweetrapsraket genoemd. De gemeente mag dit zelf invullen, want een structuurvisie is vormvrij. Het landschap en haar structuren en elementen kunnen op deze manier dan op een wettelijke manier goed beschermd worden. De gemeente Barneveld heeft haar Structuurvisie al klaar en de Puurveense molen wordt in dit beleidstuk nadrukkelijk door de gemeente naar voren geschoven:

*'In Kootwijkerbroek bestaat al heel lang de wens om ter herinnering aan de Puurveense Molen weer een molen te op te bouwen bij het dorp. Hiertoe heeft een vereniging reeds een oude andere molen opgekocht. Voor het realiseren van de molen wordt een locatie gezocht die moet voldoen aan de eisen van een goede molenbiotoop. De molen zal een belangrijk land-mark zijn voor het dorp.'*⁸⁶ In de toelichting van de Structuurvisie is deze landmark zelfs al ingetekend op de kaart.⁸⁷

⁸² Brons + partners landschapsarchitecten, *Landschapsontwikkelingsplan Gelderse Vallei; Uitvoeringsprogramma Noord Gemeente Barneveld*, Culemborg 2006, p. 39

⁸³ Idem, p. 40

⁸⁴ Idem, p. 47

⁸⁵ Idem, p. 42

⁸⁶ Gemeente Barneveld, *Structuurvisie 2009*, Barneveld 2009, p. 33

⁸⁷ Gemeente Barneveld, *Structuurvisie 2009 Toelichting*, Barneveld 2009, p. 49

Gebiedsprogramma Platteland 2010 (2009)

In het Gebiedsprogramma Platteland 2010 uit 2009 spreekt de gemeente Barneveld de wens uit dat de molen herbouwd wordt: *'Bijzondere objecten zijn plannen voor hergebruik van de Zaadeest in Stroe en de wederopbouw van de Puurveense molen in Kootwijkerbroek. Herstel en hergebruik van deze en andere objecten draagt bij aan de kwaliteit van het buitengebied en de recreatieve mogelijkheden voor burgers en toeristen.'*⁸⁸

In het uitvoeringsprogramma van het Gebiedsprogramma Platteland 2010 geeft de gemeente Barneveld aan dat het *'opknappen van de Puurveense molen kan rekenen op provinciale steun als er eerst in 2010 een goed projectplan komt. Voor 2011 is de verwachting dat we ook uit het Ontwikkelingsfonds Platteland (OFP) een bijdrage leveren voor het werkelijke fysieke herstel van de molen en zijn omgeving.'*⁸⁹ De gemeente heeft voor de herbouw zelfs al een voorzichtige conceptbegroting gemaakt. In 2010 en 2011 hebben zij elk jaar € 75.000,- neergezet voor de herbouw van de Puurveense molen. Deze bedragen zijn echter voorstellen en nog niet goedgekeurd door de raad. De gemeente verwacht ook € 150.000,- aan provinciale bijdrage en van derden € 300.000,-, zodat de totale kosten op € 600.000,- worden geraamd.⁹⁰ Als toelichting geeft de gemeente een invulling van de activiteiten aan: *'plaatsing molen en inrichting locatie met museum, smederij en voorzieningen eventueel te combineren met streekmarkt/streekproducten'*.⁹¹

Strategische Visie voor 2030 (2009)

De Strategische Visie van de gemeente Barneveld uit 2009 is vooral bruikbaar voor de eventuele recreatieve nevenactiviteiten die bij de Puurveense molen ondergebracht kunnen worden. De gemeente geeft in de visie aan: *'Barneveld zet zich de komende jaren in op een verdere versterking van de recreatie en het toerisme. Deze impuls is enerzijds noodzakelijk, omdat groei vraagt om meer ruimte voor (extensieve) recreatie en anderzijds biedt de afname van het aantal landbouwbedrijven en het veranderende grondgebruik van het buitengebied meer mogelijkheden voor recreatie en toerisme.'*⁹² en *'Het verder ontwikkelen en versterken van de toeristisch-recreatieve sector in de gemeente is één van de speerpunten in het economische beleid.'*⁹³

Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan Barneveld (2008)

Met de slogan *Poort naar de Veluwe* heeft de gemeente Barneveld haar ambities in het Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan (TROP) weergegeven. Net als bij de Strategische Visie uit 2009 is dit beleidsstuk vooral bruikbaar voor de eventuele recreatieve nevenactiviteiten die bij de Puurveense molen ondergebracht kunnen worden.

Bestemmingsplan

Het oude perceel van de Puurveense molen heeft in het huidige bestemmingsplan geen molenbiotoop meer. Tussen 1964 en 2010 is de molenbiotoop verdwenen uit het bestemmingsplan. Het kan ook zijn dat er nooit een molenbiotoop in het bestemmingsplan bestaan heeft.⁹⁴

⁸⁸ Gemeente Barneveld, *Gebiedsprogramma Platteland 2009-2013; bijlage 1*, Barneveld 2009, p. 3

⁸⁹ Gemeente Barneveld, *Uitvoeringsprogramma platteland Barneveld 2010; bijlage 2 bij raadsvoorstel nr. 09-109*, Barneveld 2009, p. 3

⁹⁰ Gemeente Barneveld, *Gebiedsprogramma Platteland 2009-2013; bijlage 2 Projectenlijst*, Barneveld 2009, p. 3

⁹¹ Idem

⁹² Gemeente Barneveld, *Strategische visie; Balans in ambitie en kwaliteit*, Barneveld 2009, p. 22

⁹³ Idem, p. 36

⁹⁴ Telefoongesprek tussen Martijn Horst van Cultuurland Advies en Evert Blokland van de gemeente Barneveld op 2 maart 2010.

6.4 Samenvatting

Op rijksniveau is de Monumentenwet (1988) voor de Puurveense molen het belangrijkste. Deze wet geeft de restanten van molen De Vrees haar status als rijksmonument. In de Nota Ruimte (2004) worden de plannen die de Stichting met de herbouw heeft indirect ondersteund. Op provinciaal niveau zijn het Streekplan (2005) en Belvoir 3 (2009) die de ideeën van herbouw ondersteunen door in te spelen op toerisme en recreatie en de maatschappelijke meerwaarde die het project met zich meebrengt. Op gemeentelijke niveau is de herbouw het meest ingebed, want de Puurveense molen is zeer concreet opgenomen in de Gemeentelijke Structuurvisie (2009) en het Gebiedsprogramma Platteland 2010 (2009). Het Landschapsontwikkelingsplan (2005), de Strategische Visie voor 2030 (2009) en het Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan Barneveld (2008) geven de herbouw een goede ondersteuning vanuit beleid voor het ontwikkelen van nevenfuncties.

7. Projectvisie

Een duidelijke projectvisie kan in de toekomst een handvat geven op het moment dat er nieuwe kansen en/of bedreigingen zich voordoen. Vanuit vijf doelstellingen van de Stichting kan de volgende projectvisie worden opgesteld.

Doelstellingen:

Herbouw

De Stichting stelt zich tot doel het rijksmonument *De Vrees* te herbouwen tot een maalvaardige korenmolen en aan deze molen de naam *De Puurveense molen* toekennen. Door in de herbouw enige kenmerkende details van de verdwenen Puurveense molen op te nemen, herleeft De Puurveense molen in deze herbouw.

Maatschappelijk

De Stichting wil met de herbouw van de Puurveense molen het dorp Kootwijkerbroek een stukje van haar geschiedenis en identiteit teruggeven.

Toeristisch

De molen biedt na de wederopbouw op een markante plaats bij de kruising van wegen een uitstekende plek om als opstappunt of rustpunt in fiets- en wandelroutes te fungeren. Inpassing en benoeming in het geheel van deze routes kan bijdragen aan behoorlijke bezoekersaantallen voor de molen.

Nevenactiviteiten

Voor zover de invloedssfeer van de stichting reikt zal het streven zijn dat eventuele bebouwing in de directe omgeving van de molen passend zal zijn bij de molen. Andere kleinschalige bedrijvigheid met een historisch karakter dan wel passende opstallen met te bezichtigen oude ambachtsinrichtingen of werktuigen kunnen eventueel het toeristisch belang versterken. Voor zover dit een meerwaarde heeft bij de herbouw en instandhouding van de molen, zal de stichting zich ook inzetten voor de realisatie daarvan.

Onderwijs

Nu er in Kootwijkerbroek geen andere kenmerkende cultuurhistorische bouwwerken zijn, kan de molen heel goed als zichtbaar en herkenbaar historisch object dienen om kennis van cultuurhistorie aan de jongste inwoners over te dragen. Behalve cultuur spreekt uit het functioneren van een molen ook het ontstaan van verschillende beroepen, bedrijven en toepassingen van techniek. Lespakketten van De Hollandse Molen kunnen dienstbaar zijn voor onderwijs in de groepen 6 t/m 8.

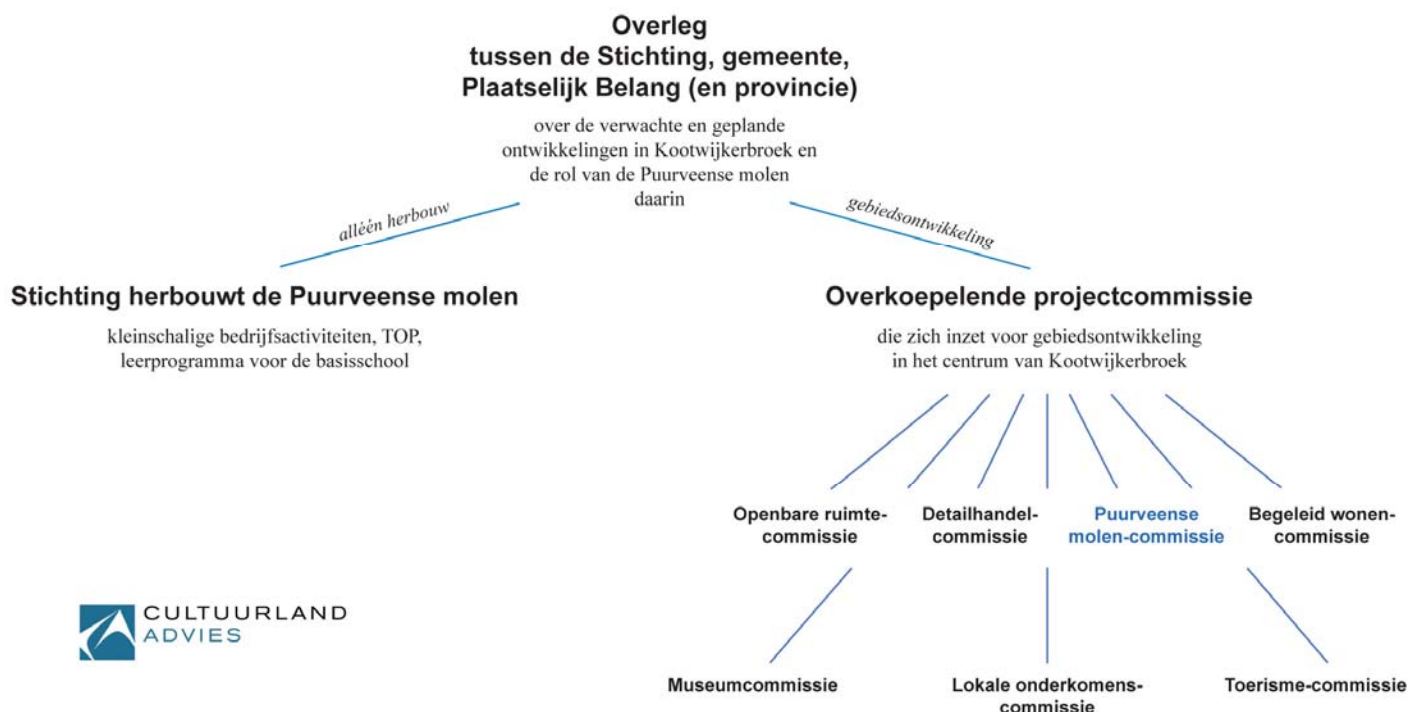
Visie

‘De Stichting stelt zich tot doel het rijksmonument De Vrees te herbouwen tot een maalvaardige korenmolen en aan deze molen de naam De Puurveense molen toe te kennen. Door de molen op een zichtlocatie in Kootwijkerbroek te herbouwen wordt de molen weer als vanouds identiteitsbepalend voor het dorp. De molen moet een uitstekende plek worden als opstappunt of rustpunt in fiets- en wandelroutes en voor onderwijs aan de jongste inwoners van Kootwijkerbroek. Wanneer nevenactiviteiten een meerwaarde hebben bij de herbouw en instandhouding van de molen, zal de stichting zich inzetten voor de realisatie daarvan.’

8. Projectaanpak

De Stichting De Puurveense Molen is op veel raakvlakken van de herbouw al actief of actief geweest en heeft de kennis en kunde in huis om de herbouw tot een goed einde te brengen. Het ontbreekt echter nog aan een duidelijke structuur om deze activiteiten ook daadwerkelijk samen te brengen in een duidelijk gestuurd project. De haalbaarheid van de herbouw van de Puurveense molen hangt onherroepelijk af van een gestructureerde projectleiding. Dit kan de Stichting zelf doen of uitbesteden, maar stap voor stap zal aan de herbouw moeten worden gewerkt. De kans op een goede afloop wordt dan buitengewoon vergroot. Tijdens het project kan ook duidelijk worden dat de herbouw toch niet haalbaar is en dan is het noodzakelijk om een duidelijke en tijdige stop te hebben. In het stappenplan - dat is opgenomen in de volgende paragraaf - moet voor de Stichting duidelijk worden welke stappen door wie en in welke volgorde genomen moeten worden om tot een succesvolle uitvoering te komen.

Voordat aan het stappenplan kan worden begonnen is het eerst goed om de Stichting te positioneren. De Stichting heeft zelf aangegeven dat de herbouw van de molen hun primaire doel is. Gebiedsontwikkeling is in mindere mate aan de orde.⁹⁵ Ook de gemeente heeft uitgesproken dat de Stichting zich alleen op de herbouw van de Puurveense molen moet richten, omdat anders te snel verزند wordt in secundaire activiteiten.⁹⁶ Het Plaatselijk Belang ziet liever een grootschalige gebiedsontwikkeling in het centrum.⁹⁷ Vanuit de provincie kunnen voor subsidieregelingen weer andere eisen, zoals nevenactiviteiten gelden. Hieronder is een positionering schematisch weergegeven. Welke positie voor de Stichting er tijdens het eerste gesprek ook uit de bus komt, er zal altijd volgens het stappenplan gewerkt moeten worden.

De eerste stap van de stichting is het aangaan van de positionering van het project.

⁹⁵ Zie hoofdstuk 7: Projectvisie in dit rapport.

⁹⁶ Schouwaert, Merkenij, Ytsma van de gemeente Barneveld 2010 (zie noot 67)

⁹⁷ Zie paragraaf 5.2 Nevenactiviteiten in dit rapport.

8.1 Stappenplan

Binnen het stappenplan werkt de Stichting met behulp van zes fasen en twee doorgangbepalingsmomenten. De fasen zijn de *Opstartfase*, *Locatiebepalingsfase*, *Offertefase*, *Financieringsfase*, *Herbouwfase* en de *Afrondingsfase*. Tijdens de *Opstartfase* wordt bepaald of en hoe de Stichting aanverwante ontwikkelingen, zoals toerisme en nevenactiviteiten, meegaat nemen tijdens de herbouw. Op pagina 65 is een schema van het stappenplan opgenomen. Het stappenplan mag met het voortschrijdend inzicht van projectmanagement aangepast worden.

1. Opstartfase

- Bepalen of de stichting zelf het projectmanagement van de herbouw op zich neemt of dat dit aan een onafhankelijk, extern bureau wordt uitbesteedt.
Externe partijen: Bij keuze een extern bureau voor het projectmanagement
- Contact opnemen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) om te bepalen of hun advies van 19 mei 1992 op monumentnummer 39060 met kenmerk BAZ/92/793 nog geldig is, of dat zij zich beroepen op voortschrijdend inzicht en een nieuw advies willen uitbrengen en de monumentenstatus opnieuw willen beoordelen.
Externe partijen: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- Onderzoeken wat de staat (en dus de cultuurhistorische waarde) van de onderdelen van rijksmonument De Vrees, die nu in een zeecontainer zijn opgeslagen, is.
Externe partijen: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en/of de molenbouwers die in een later stadium een offerte voor herbouw kunnen uitbrengen.
- Gesprek met de gemeente Barneveld en de provincie Gelderland over hoe zij de invulling van de molen zien zitten met als belangrijkste gespreksonderwerpen: locatie, nevenactiviteiten en financiering. Dit eerste gesprek biedt meteen inzicht voor de komende fasen.
Externe partijen: gemeente Barneveld en de provincie Gelderland
- Lobbyen bij provincie Gelderland, gemeente Barneveld en andere potentiële subsidiegevers om inzicht te krijgen in de bereidheid van subsidiering/sponsoring. Bewoners en bedrijven hoeven in dit stadium nog niet meegenomen worden.
Externe partijen: potentiële subsidiegevers
- Oriënterend gesprek met de Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld over hoe zij tegenover de herbouw staan. Henck van der Top is hier contactpersoon voor.
Externe partijen: Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld
- Inventariseren hoeveel molenaars de Puurveense molen nodig heeft en tellen of dit aantal op dit moment aanwezig is en in de toekomst (bijvoorbeeld de komende dertig jaar) haalbaar blijft.
Externe partijen: -
- De statuten uit 1989 nalopen en beoordelen of de doelstellingen van de Stichting nog overeenkomen met de geformuleerde doelstellingen uit 2010. Wanneer dit niet het geval is moeten de statuten worden aangepast aan de nieuwe situatie door een notaris. In latere stadia - bij subsidieaanvraag, bestemmingsplanwijziging en geschillen met externe

partijen - kunnen de doelstellingen van de Stichting richtinggevend zijn.

Externe partijen: Notaris

- Bepalen welke referentieperiode het uitgangspunt is bij het herbouwen van de molen. Grofweg zijn vier referentieperioden te onderscheiden.
 - Tot 1857 was de Puurveense molen een standerdmolen (lijkt uitgesloten, omdat het achtkant van molen De Vrees en de locatiekeuze richting een stellingmolen stuurt).
 - Tussen 1857 en 1937 was de molen een stellingmolen met één zolder (verdieping) en met een Oudhollands wieksysteem.
 - Tussen 1937 en 1956 was de molen een stellingmolen met één zolder (verdieping) en met een zeldzaam Bilausysteem op twee van de vier wieken, de andere twee wieken hadden een Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus.
 - Na de restauratie van 1956 tot aan de brand in 1964 had de molen een uitgebreidere onderbouwde stelling met een zeldzaam Bilausysteem op twee van de vier wieken, de andere twee wieken hadden een Van Bussel-stroomlijnroede of Van Busselneus.

Externe partijen: De laatste molenaar van het geslacht Brons, Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld en wellicht ook de provincie Gelderland als potentiële subsidiegever.

- Contact leggen met initiatiefnemers voor kleinschalige activiteiten en uiteenzetten welke wensen zij hebben voor de nieuwe locatie waar zij in gehuisvest kunnen worden. Dit kan in de vorm van een regionale schuur, een molenaarswoning of in de stelling van de molen. In overleg met de initiatiefnemers wordt bepaald of zij verantwoordelijk zijn voor het bouwen van een onderkomen of dat de Stichting dat doet en de ruimtes verhuurt.

Externe partijen: initiatiefnemers

- Bepalen of een nieuw toeristisch netwerk wordt aangelegd om Kootwijkerbroek op te nemen in de grote toeristenstroom van de Gelderse Vallei en West Veluwe en waarin de molen centraal staat als Toeristisch Overstap Punt (TOP). Dit moet opgenomen worden als een aparte fase (bijvoorbeeld als de Toerisme-fase of TOP-fase) met een eigen begroting en uitvoeringsprogramma, maar die wel parallel loopt aan de herbouw van de molen. Bij subsidieaanvragen kunnen de begrotingen wellicht gebundeld worden.

Externe partijen: de Stichting kan dit zelf doen of uitbesteden aan een extern bureau die voor projectmanagement (vaak subsidiabel) de opdracht uitvoert.

- Bepalen of kleinschalige nevenactiviteiten meegenomen worden, wie dat dan zijn en hoe deze dan ingepast gaan worden. Wellicht een eigen onderkomen met eigen projectbegroting of een gedeelte van de molen met de begroting van de Stichting. Bij een eigen onderkomen moet dit als een aparte fase meegenomen worden (bijvoorbeeld als Nevenactiviteitenfase) met een eigen offertetraject, begroting en uitvoeringsprogramma, maar wel parallel lopen aan de herbouw van de molen. Bij subsidieaanvragen kunnen de begroting wel gebundeld gepresenteerd worden.

Externe partijen: de Stichting kan dit zelf doen of uitbesteden aan de ondernemers van de nevenactiviteiten

- Gesprek met het bestuur van Molenstichting De Koe uit Ermelo om door te nemen hoe zij een vergelijkbaar project op poten hebben gezet en binnen vijf jaar hebben gerealiseerd. De opstartfase kan met aanbevelingen van deze molenstichting worden uitgebreid.

Externe partijen: Molenstichting De Koe

2. Locatiebepaling

- Aanstellen van een commissie van molenaars (en wellicht met experts van Vereniging De Hollandsche Molen), die met hun ervaring kunnen bepalen of een locatie geschikt is voor de herbouw van een molen.
Externe partijen: Commissie van molenaars en/of Vereniging De Hollandsche Molen
- Bepalen welke locaties in potentie geschikt zijn voor de herbouw van de molen. De Puurveenseweg is nu de voorkeurslocatie van de Stichting, maar dit is zo op het eerste gezicht niet de meest geschikte locatie wat betreft windvang. Wellicht heeft de Stichting nog andere voorkeurlocaties. In dit rapport zijn nog twee potentiële locaties behandeld.
Externe partijen: Gemeente Barneveld en buurtbewoners
- Onderzoeken wat de minimale bouwhoogte van de stelling is voor een goede molenbiotoop (rekening houdend met de gebouwen en beplanting) op deze locaties. In dit rapport zijn de verschillende molenbiotopen bij benadering vastgesteld.
Externe partijen: Commissie van molenaars en/of Vereniging De Hollandsche Molen en provincie Gelderland (Gelderse molenverordening)
- Bepalen welke locatie het meest geschikt is, in overleg met de gemeente (zij willen een landmark), de Stichting (een maalvaardige molen met een stelling van ongeveer zeven meter) en de buurt (de molenbiotoop beperkt hen in de hoogte van toekomstige bouwplannen).
Externe partijen: Gemeente Barneveld en buurtbewoners
- In overleg met de gemeente Barneveld overgaan tot aankopen van de grond of een optie nemen tot koop, indien afgewacht moet worden op subsidie om financiële draagkracht te krijgen.
Externe partijen: Gemeente Barneveld
- De Gemeentelijk Structuurvisie uit 2009 door laten werken in het bestemmingsplan door middel van een voortoets/preadvies en daarmee de molenbiotoop veilig stellen voor de toekomst. Op de website van De Hollandsche molen (molenbiotoop.nl) is een voorbeeld te vinden voor inpassing in het bestemmingsplan.
Externe partijen: Gemeente Barneveld

Doorgangsbepaling door de Stichting

3. Offertefase

- Onderzoeken welke (gemeenschappelijke) bouwkundige waarden een molen in de gemeente Barneveld moet hebben en dat aangeven in ontwerprichtlijnen. In dit rapport zijn de hoofdrichtlijnen al opgenomen.
Externe partijen: eigen onderzoek van de Stichting of door een extern bouwhistorisch onderzoeksbureau, zoals Bureau Bouwwerk en/of de molenbouwers die in een later stadium een offerte voor herbouw kunnen uitbrengen.
- Het maken van een ontwerp en bestek voor de herbouw van de molen en dit overleggen met de Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld.
Externe partijen: ontwerp door een nader te bepalen architect en/of een combinatie met

de molenbouwers die in een later stadium een offerte voor herbouw kunnen uitbrengen, de Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld.

- Naar gelang het aanbestedingsbeleid van de provincie Gelderland en de gemeente Barneveld een offertetraject uitzetten. Op dit moment betekent dat een openbare aanbesteding of een niet-openbare aanbesteding met voorselectie. Er ligt één aangepaste offerte van Molenmakersbedrijf Berkhof uit Zwartebroek naar het bestek van de offerte uit 1992 voor een totaalbedrag van € 643.764,22, inclusief BTW, maar exclusief het Bilauwiesysteem en detaillering. De gemeente Barneveld en de provincie Gelderland kunnen hun voorkeur uitspreken dat de door hun beschikbaar gestelde subsidie binnen hun grondgebied worden uitgegeven. Prijs is dus niet altijd richtinggevend.

Externe partijen: Molenmakers, zoals Berkhof uit Zwartebroek, Adriaens Molenbouw Weert BV, Beijck Molenbouw B.V. uit Afferden, Dunning Molenbouw uit Zuidbroek, Vaags uit Aalten en Van der Wal uit Oud-Alblas.

- Na de offertes bepalen welke werkzaamheden met vrijwilligers kunnen worden uitgevoerd, zodat bezuinigd wordt op de uitvoeringskosten. Een goede inventarisatie van het aantal vrijwilligers en de kundigheid daarvan is dan noodzakelijk. De Stichting heeft J. Heijdra sr. naar voren geschoven als projectleider cq. molendeskundige voor de groep vrijwilligers. Wellicht is het een optie om de molenmaker ook als projectleider de vrijwilligers aan te laten sturen, indien daar uren voor beschikbaar zijn.

Externe partijen: inventarisatie van de vrijwilligers door eigen onderzoek van de Stichting en bezuinigen in overleg met de potentiële molenbouwers.

- Bepalen welke offerte het meest geschikt is voor de herbouw van de Puurveense molen op basis van prijs, kwaliteit, maatschappelijke kanten en de mogelijkheid om vrijwilligers in te zetten.

Externe partijen: vrijwilligers

- Onderzoeken hoe het landschap rondom de molen historisch kan worden ingepast en daar een inrichtings- en uitvoeringsplan voor maken.

Externe partijen: de Stichting zou zelf een plan op kunnen stellen of een extern bureau kunnen benaderen. Daarnaast kan de inrichting besproken worden met de Cultuurhistorische Adviescommissie (CHAC) van de gemeente Barneveld

4. Financieringsfase

- Een accurate begroting opmaken voor de herbouw van de molen, zodat inzichtelijk wordt welk bedrag nodig is.

Externe partijen: de Stichting kan zelf de begroting maken of een extern adviesbureau inschakelen die helpt bij het maken van het projectplan en de begroting.

- Projectplan opstellen waarin in ieder geval is opgenomen: achtergrond en doelstelling, geschiedenis, huidige en toekomstige situatie, doelstellingen vanuit het beleid, activiteitenplan, kosten en financiering. Het merendeel van deze zaken is al in dit rapport uiteengezet. In de praktijk gaat het vooral om het activiteitenplan (aankoop grond, molenbouwer, vrijwilligers, bestemmingsplan wijziging, etc.) en de accurate begroting die opgemaakt is en wie voor subsidie wordt aangeschreven.

Externe partijen: de Stichting kan zelf het projectplan maken of een extern adviesbureau inschakelen, die de projectleiding op zich neemt en dan ook het projectplan schrijft in

samenwerking met de Stichting.

- Naast de eenmalige herbouwkosten is het ook noodzakelijk om inzichtelijk te krijgen wat de jaarlijkse begroting voor het in stand houden van de molen is. Dit kan bij molenstichtingen in de regio worden opgevraagd. Een beheer- en onderhoudsplan maken voor zowel de molen als het landschap is noodzakelijk.
Externe partijen: de Stichting kan zelf de begroting maken of een extern adviesbureau inschakelen die helpt bij het maken van het projectplan en de begroting.
- Bepalen welke subsidiegevers potentieel aanwezig zijn en deze inschalen naar financieringsmogelijkheid. In dit rapport zijn de subsidiegevers al inzichtelijk gemaakt, maar met de accurate begroting kan de subsidieaanvraag op de begroting worden toegesneden.
Externe partijen: de Stichting kan zelf het projectmanagement op zich nemen of uitbesteden aan een extern adviesbureau.
- Met een goede pr onderzoeken wat het draagvlak bij de bevolking en het bedrijfsleven is en of zij bereid zijn om als ondersteunend financier mee te helpen met de herbouw van de Puurveense molen. Er zijn inventarisaties uit de jaren negentig, maar deze zijn niet meer maatgevend. Belangrijk is om de eenmalige donaties en de structurele jaarlijkse donaties (in de vorm van leden) inzichtelijk te krijgen.
Externe partijen: eigen onderzoek van de Stichting of door een extern onderzoeksbureau laten uitvoeren
- Het met offertes onderbouwde projectplan opsturen naar de potentiële subsidiegevers en aangeven voor welk bedrag zij worden ingeschaald en hoeveel procent dit is van de totale begroting.
Externe partijen: de Stichting kan zelf het projectmanagement op zich nemen of uitbesteden aan een extern adviesbureau.
- De begroting moet uiteindelijk kloppend worden gemaakt, zodat tijdens de herbouw geen financiële tegenvallers verwacht worden. Wanneer een financiële partij aangeeft niet in te gaan op het bedrag dat de Stichting van hen vraagt zal daar een andere financiële partij voor moeten worden gevonden.
Externe partijen: de Stichting kan zelf de financiering op zich nemen of uitbesteden aan een extern adviesbureau.

Doorgangsbepaling door de Stichting

5. Herbouwfase

- De voortoets/preadvies van het bestemmingsplan met de gemeente Barneveld omzetten in een definitief bestemmingsplan.
Externe partijen: Gemeente Barneveld
- Een eerste overeenkomst met een accountant waarin wordt aangegeven hoe de uitgaven worden weggeboekt, zodat aan het einde kan worden aangetoond dat op een verantwoordelijke manier met de binnengekomen gelden is omgegaan.
Externe partijen: een onafhankelijk accountantsbureau

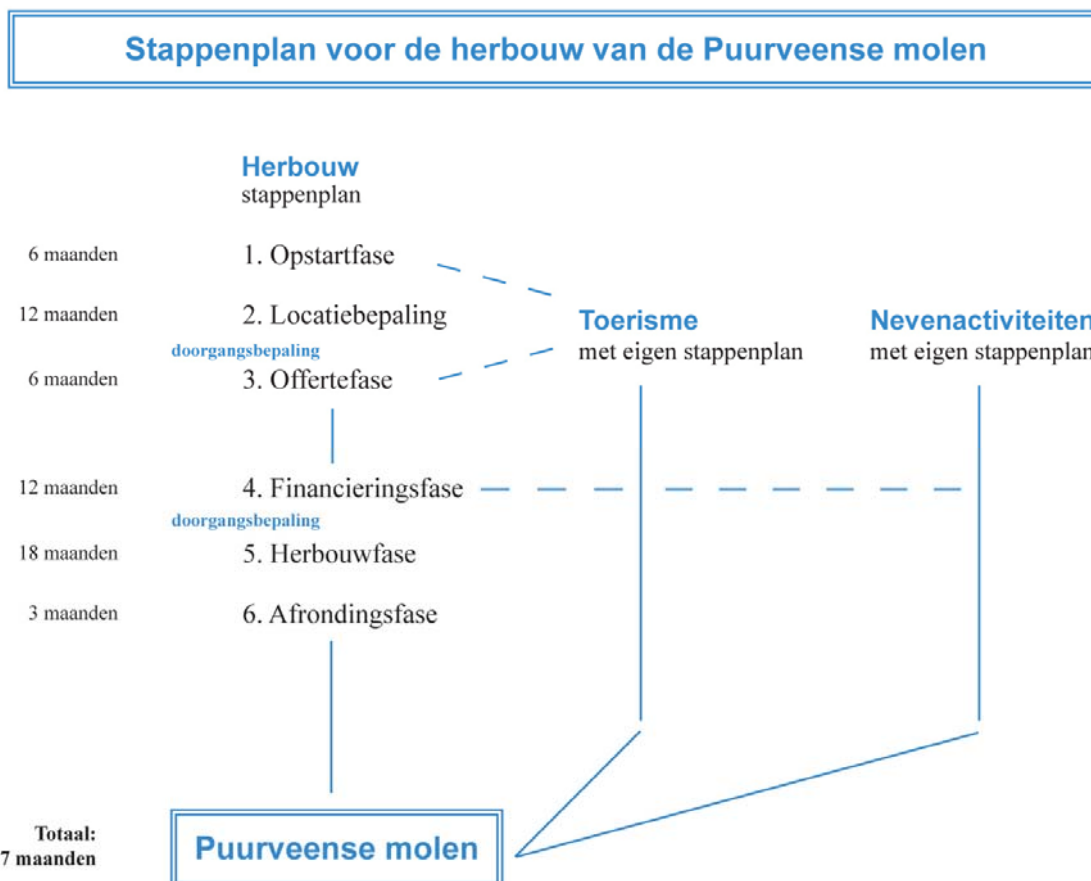
- Opzetten van een goede pr richting de burgers is belangrijk gebleken bij andere herbouwprojecten van molens. Vier samen met de bevolking van Kootwijkerbroek afgeronde onderdelen van de restauratie en laat de bevolking zien wat er tijdens de herbouw gebeurt. Hierdoor wordt de binding met de molen vergroot op het moment dat deze er staat.
Externe partijen: de Stichting kan zelf de pr op zich nemen of uitbesteden aan een extern bureau.
- Bouwvergunning aanvragen bij de gemeente Barneveld. Hiermee wordt de molen ook in de Cultuurhistorische Advies Commissie (CHAC) behandeld.
Externe partijen: de gemeente Barneveld
- Herbouwen van de molen door de uitgekozen molenmaker.
Externe partijen: de molenmaker
- Controleren van de werkzaamheden die de molenmaker uitvoert. Het kan zijn dat de tijd uitloopt of dat de vooraf bepaalde kwaliteit niet gehaald wordt.
Externe partijen: -
- Zelfwerkzaamheid met vrijwilligers oppakken en vanuit de Stichting leiding geven aan deze groep. In overleg met de molenmaker en de kunde van de vrijwilligers kan een plan van aanpak worden opgesteld, zodat duidelijk is in welke fase van de herbouw de vrijwilligers ingezet kunnen worden.
Externe partijen: vrijwilligers en molenmaker
- Lesprogramma opzetten voor het basisonderwijs in Kootwijkerbroek, zodat de Stichting het onderwijs kan ondersteunen door de geschiedenis van het dorp te vertellen. Als in de herbouwfase het lesprogramma wordt ontwikkeld dan kan daar meteen mee worden begonnen op het moment dat de molen klaar is.
Externe partijen: de Stichting kan zelf het lesprogramma ontwikkelen of uitbesteden aan een extern bureau.

6. Afrondingsfase

- Het opleveren van de molen beginnen met een openingsfeest in Kootwijkerbroek, zodat de bevolking meeleeft met de heropening van de molen en meteen een eerste indruk heeft van dorpsactiviteiten bij de molen.
Externe partijen: de Stichting kan zelf het openingsfeest organiseren of uitbesteden aan een extern bureau.
- Een accountantsverklaring laten opmaken waarin wordt aangetoond dat op een verantwoordelijke manier met de binnengekomen gelden is omgegaan.
Externe partijen: een onafhankelijk accountantsbureau
- Een evaluatie houden met het bestuur van de Stichting, de gemeente Barneveld, de provincie Gelderland, de andere subsidiegevers, de vrijwilligers, de molenmaker, de initiatiefnemers voor nevenactiviteiten en andere externe partijen.
Externe partijen: alle betrokkenen

8.2 Planning

Het doorlopen van alle stappen is een proces dat behoorlijk wat tijd in beslag neemt. Wanneer alle zes fasen worden doorlopen moet men in eerste instantie denken aan een doorlooptijd van 54 maanden, oftewel 4 ½ jaar. Dit lijkt behoorlijk lang, maar elke afzonderlijke stap is een project op zichzelf, waarin de Stichting ook nog regelmatig afhankelijk is van de beschikbaarheid en inzet van derden, zoals ambtenaren, molenbouwers en vrijwilligers. De herbouw van molen De Koe in Ermelo is met haar vijf jaar durende project een goede indicatie.

De doorlooptijd van het stappen voor de herbouw van de Puurveense molen.

8.3 Kosten voor de herbouw

De kosten voor de herbouw van de Puurveense molen zijn op de volgende pagina uiteengezet. In de begroting is gewerkt op basis van schattingen met behulp van vergelijkbare objecten en al beschikbare offertes. De eerste kolom geeft de minimale begroting aan en de tweede kolom geeft alle extra's aan die door de Stichting of door subsidiegevers ook in het project kunnen worden opgenomen. Deze zijn in de omschrijving tussen haakjes gezet. Verder is de Stichting niet BTW-plichtig, wat betekent dat de BTW niet verrekenbaar is.

Op basis van schattingen - met behulp van vergelijkbare objecten en al beschikbare offertes - is een eerste conceptbegroting gemaakt voor de herbouw. De minimale begroting voor de herbouw van de molen is € 930.000,-. Dit is inclusief een post onvoorzien van 5% en de niet-verrekenbare BTW, omdat de Stichting niet BTW-plichtig is. De eerste vier fasen - tot aan de *Herbouwfase* - kunnen redelijk kostenneutraal worden uitgevoerd. Voorwaarde is wel dat de grond nog niet aangekocht hoeft te worden en in optie kan worden genomen. Datzelfde geldt voor het bestemmingsplan wanneer gebruik kan worden gemaakt van voortoets/preadvies. Wanneer externe projectleiding op basis van *no cure-no pay* wordt aangenomen dan hoeft hier in de eerste vier fasen geen budget voor worden opgenomen, maar komt er in fase 5 wel een bedrag van € 32.500,- bovenop de minimale begroting. De Stichting zou dan de eerste vier fasen - ongeveer 3 jaar - rond kunnen komen met een budget van € 5.500,-. Extra's, zoals bouwhistorisch onderzoek en een ontwerp en bestek door een (molen)architect, zijn hierin niet opgenomen.

Een uitgebreide herbouw van de molen zou op basis van eerste schattingen uitkomen op ongeveer € 1.390.000,-, inclusief een post onvoorzien en niet-verrekenbare BTW. Bij dit bedrag zit dan de projectleiding, bouwhistorisch onderzoek, ontwerp en bestek door architect, het Bilau-systeem en vroegere kenmerken van de Puurveense molen, een onderkomen voor initiatiefnemers en de aanleg van een toeristisch routenet in.

Conceptbegroting en planning op basis van een eerste inschatting voor de herbouw van de Puurveense molen

Doorlooptijd	Fase	Minimale begroting	Extra's
6 maanden	1. Opstartfase Wijzigen van de statuten (Externe projectleiding tot aan de bouwvergunning in fase 5 - indicatie)	€ 500,00	€ 32.500,00
12 maanden	2. Locatiebepaling Grond aankopen of optie opnemen Bestemmingsplan aanpassen	€ 150.000,00 € 10.000,00	
6 maanden	3. Offertefase (Bouwhistorisch onderzoek) Ontwerp en bestek door molenbouwers (Ontwerp en bestek door architect)	€ 0,00	€ 5.000,00 € 50.000,00
12 maanden	4. Financieringsfase PR opzetten richting burgers en bedrijven	€ 5.000,00	
18 maanden	5. Herbouwfase Bouwvergunning en benodigde tekeningen Accountantsverklaring - opstart Herbouw molen (inclusief Bilau-systeem en vroegere kenmerken) Landschapsplan met uitvoering Bezuiniging door vrijwilligers PR-plan (Onderkomen voor initiatiefnemers) (Toeristisch routenet aanleggen) Lesprogramma	€ 15.000,00 € 1.500,00 € 550.000,00 € 25.000,00 -€ 50.000,00 € 20.000,00 € 10.000,00	€ 100.000,00 € 150.000,00 € 30.000,00
3 maanden	6. Afrondingsfase Openingsfeest Accountantsverklaring - afronding	€ 5.000,00 € 3.500,00	
Totaal 57 maanden	Subtotaal 1 (excl. BTW)	€ 745.500,00	€ 745.500,00
	Extra's	-	€ 367.500,00
	Subtotaal 2 (excl. BTW)	€ 745.500,00	€ 1.113.000,00
	Onvoorzien 5%	€ 37.275,00	€ 55.650,00
	Totaal (excl. BTW)	€ 782.775,00	€ 1.168.650,00
	BTW 19%	€ 148.727,25	€ 222.043,50
	Totaal (incl. BTW)	€ 931.502,25	€ 1.390.693,50

8.4 Financiering

Op basis van de conceptbegroting is het mogelijk om richting een conceptfinanciering te werken. Een financiering in een haalbaarheidsonderzoek probeert door een zo goed mogelijke inschatting van eerdere projecten, al geleverde offertes en bedragen uit beleidsnota's een reële begroting te maken. In de praktijk wordt dit stadium pas in de vierde fase - na 2 ½ tot 3 jaar - bereikt en kan men dan pas met zekerheid zeggen of de begroting kloppend gemaakt kan worden of dat het project beter stop kan worden gezet.

Een groot gedeelte van de herbouw zal gefinancierd moeten worden door de overheid. Voor dergelijke projecten als deze is dat de normale gang van zaken. Kijkende naar het beleid van de verschillende overheden kan dit ongeveer € 480.000,- opleveren. Een vergelijkbare herbouw bij molen De Koe in Ermelo laat zien dat dit bedrag zeker niet onhaalbaar is, want bij deze herbouw was sprake van meer overheidssteun. De gemeente Ermelo heeft de grond, molenstomp en bijgebouwen aangekocht, de provincie heeft ongeveer € 350.000,- geïnvesteerd en ook het rijk had een bijdrage van ongeveer € 50.000,-.

Vanuit diverse fondsen is het mogelijk om tot een bedrag van € 220.000,- te ontvangen voor de herbouw. De lijst is ontstaan uit een lange lijst met potentiële fondsen en zit tegen het maximale van deze fondsen aan. Aan de ene kant is dit dus bij lange na geen zekerheid, aan de andere kant is het wel mogelijk om met een goed plan andere potentiële fondsen aan te boren en afvallende fondsen weer aan te vullen.

Bij een minimale begroting is dan nog € 230.000,- nodig vanuit de bevolking en bedrijven van Kootwijkerbroek. Een enorm bedrag dat in de praktijk nog haalbaar moet blijken. Een vergelijking met molen De Koe in Ermelo leert dat dit zeker niet onmogelijk is, want met een uitgedacht plan hebben ze maar liefst € 350.000,- opgehaald.

Bij de extra's lijkt het geen probleem om voldoende geld bijeen te krijgen voor toeristische ontwikkelingen, zoals fietsroutes en klompenpaden, rondom de molen. De provincie Gelderland en de ANWB hebben hier verschillende subsidies en fondsen voor om dit te realiseren. De nevenactiviteiten zijn minder goed opgenomen bij eventuele geldverstrekkers. Het ziet ernaar uit dat voor de huisvesting van bijvoorbeeld een klompenmaker of een smederij geld vanuit de gemeente Barneveld of de initiatiefnemers beschikbaar moet komen. Voor overige extra's, zoals het Bilau-systeem op de wieken, externe projectleiding of een bouwhistorisch onderzoek, moeten aanvullende financiers worden gevonden.

Ondanks een behoorlijk grote begroting en afhankelijkheid van derden is de herbouw van de Puurveense molen financieel zeker niet onhaalbaar. In de eerste vier fasen van het stappenplan moet duidelijk worden wat de potentiële geldverstrekkers daadwerkelijk voor de herbouw van de molen overhebben, maar dat is geen reden om op voorhand van het project af te zien.

Conceptfinanciering op basis van een eerste inschatting voor de herbouw van de Puurveense moler

Subsidiegever	Naam van de subsidie/het fonds	Schatting
<u>Overheid</u>		
Gemeente Barneveld	Gebiedsprogramma Platteland Barneveld 2009-2013	€ 150.000,00
Provincie Gelderland	Plattelandsonwikkelingsprogramma (POP)	€ 150.000,00
	Belvoir 3 (binnen het gebied Gelderse Vallei)	€ 100.000,00
	Verordening Cultuurhistorie Gelderland	€ 50.000,00
Rijk	Nationaal Restauratie Fonds via BRIM van de RCE (alleen onderhoud)	€ 30.000,00 +
	Totaal overheid	€ 480.000,00
<u>Fondsen</u>		
Prins Bernhard Cultuurfonds	Landelijk Fonds	€ 40.000,00
	Molen Restauratie Fonds (Cultuurfonds op Naam)	€ 10.000,00
	Kracht Fonds (Cultuurfonds op Naam)	€ 10.000,00
USB Fonds	Kunst en Cultuur	€ 50.000,00
BankGiro Loterij	Eenmalige financieringen (alleen voor ANBI)	€ 50.000,00
Rabobank Barneveld-Voorhuizen	Rabofonds	€ 25.000,00
Stichting Internationale Ballonfiesta Barneveld	Goede Doelen	€ 10.000,00
Overig		€ 25.000,00 +
	Totaal fondsen	€ 220.000,00
<u>Particulieren en bedrijven</u>		
Bewoners/Steunbetuigers	Incidentele giften en vaste donateurs	€ 40.000,00
	Acties van verenigingen/bevolking	€ 30.000,00
Bedrijven	Sponsoring en vaste donateurs	€ 160.000,00
	Totaal particulieren en bedrijven	€ 230.000,00 +
	Subtotaal voor de herbouw (incl. 19% BTW)	€ 930.000,00
<u>Extra's</u>		
<u>Toerisme</u>		
Provincie Gelderland	Uitvoeringsprogramma Vrijtijdeconomie 2009-2012: groeten uit Gelderland	€ 10.000,00
	PMJP/ILG programma 2007-2013 LOG Kootwijkerbroek-Lunteren	€ 10.000,00
ANWB	ANWB Fonds (voor aanleg van fiets- en wandelroutes)	€ 10.000,00 +
	Totaal	€ 30.000,00
<u>Nevenactiviteiten</u>		
Gemeente Barneveld		€ 50.000,00
Inbreng van initiatiefnemers		€ 100.000,00 +
	Totaal	€ 150.000,00 +
	Subtotaal voor de extra's (incl. 19% BTW)	€ 180.000,00 +
	Totaal voor de herbouw, incl. toerisme en nevenactiviteiten (incl. 19% BTW)	€ 1.110.000,00

Conclusie

Het doel van de Stichting De Puurveense Molen om de - in 1964 afgebrande - Puurveense molen in Kootwijkerbroek met onderdelen van molen en rijksmonument De Vrees uit Winterswijk te herbouwen tot volwaardig functionerende korenmolen is sinds 1989 nog niet geslaagd. De onderdelen van molen De Vrees liggen nu opgeslagen in een zeecontainer en de staat daarvan is (nog) niet duidelijk.

De locatie voor de herbouw van de molen is nog niet duidelijk. De Stichting en de gemeente Barneveld zullen nog om de tafel moeten voor een eventuele herbouw op de hoek Puurveenseweg-Walhuisweg of gezamenlijk een andere locatie moeten zoeken.

In kwantitatieve zin - ook wel *contextuele samenstelling* genoemd - is het vooral voor Kootwijkerbroek belangrijk dat de molen terugkeert. Gemeentelijk en regionaal gezien is de herbouw kwantitatief minder van belang.

Kwalitatief - als object bij de *interne waardestelling* - heeft de Puurveense molen een hoge waardering. Op vier van de zes deelwaardestellingen krijgt de Puurveense molen bij herbouw een hoge waardering, namelijk bij algemene historische waarde, architectuurhistorische waarde, waarden vanuit de gebruikshistorie en sociaal-economische waarden. Alleen het ensemblewaarde en de bouwhistorische waarde scoren lager, omdat deze waarden in de afgebrande molen zaten. Bij herbouw kunnen deze waarden niet meer (of slechts gedeeltelijk) terugkomen. Het bijzondere aan de Puurveense molen is dat het in 1937 overging van Oudhollandse wieken naar wieken met een Bilausysteem. Slechts 14 windmolens hebben in Nederland het Bilausysteem gehad. De Puurveense molen had een verbeterde versie van het Bilausysteem, wat hem uniek in Nederland maakte.

Op rijksniveau is de Monumentenwet (1988) voor de Puurveense molen het belangrijkste. Deze wet geeft de restanten van molen De Vrees haar status als rijksmonument. Op provinciaal niveau zijn het Streekplan (2005) en Belvoir 3 (2009) die de ideeën van herbouw ondersteunen door in te spelen op toerisme en recreatie en de maatschappelijke meerwaarde die het project met zich meebrengt. Op gemeentelijke niveau is de herbouw het meest ingebed, want de Puurveense molen is zeer concreet opgenomen in de Gemeentelijke Structuurvisie (2009) en het Gebiedsprogramma Platteland 2010 (2009).

De Stichting De Puurveense Molen is in de 21 jaar van haar bestaan op veel raakvlakken van de herbouw al actief of actief geweest en heeft de kennis en kunde in huis om de herbouw tot een goed einde te brengen, maar dan moet men zich wel beperken tot de herbouw en enkele nevenfuncties die te overzien zijn. Bij grootschalige gebiedsontwikkeling zal de Stichting een op zichzelf staand project moeten zijn. Het ontbreekt de Stichting echter nog aan een duidelijke structuur om deze activiteiten ook daadwerkelijk samen te brengen in een duidelijk gestuurd project. Het is voor de Stichting daarom goed om na te denken over extern projectmanagement - wat bij dergelijke restauratie- en herbouwprojecten niet ongebruikelijk is - die gestructureerd te werk kan gaan, zodat de Stichting zich vooral op de inhoudelijke kant (draagvlak creëren, financiën, opbouw van de molen, lespakketten, etc.) van de herbouw kan richten.

Bij de herbouw van de Puurveense molen zal door de Stichting gestructureerd aan de slag gegaan moeten worden volgens een stappenplan met zes fasen, namelijk de *Opstartfase*, *Locatiebepalingsfase*, *Offertefase*, *Financieringsfase*, *Herbouwfase* en de *Afrondingsfase*. De totale doorlooptijd van de herbouw zal ongeveer 54 maanden, oftewel 4 ½ jaar in beslag nemen.

Op basis van schattingen - met behulp van vergelijkbare objecten en al beschikbare offertes - is

een eerste conceptbegroting gemaakt voor de herbouw. De minimale begroting voor de herbouw van de molen is € 930.000,-. Dit is inclusief een post onvoorzien van 5% en de niet-verrekenbare BTW, omdat de Stichting niet BTW-plichtig is. De eerste vier fasen - tot aan de *Herbouwfase* - kunnen redelijk kostenneutraal worden uitgevoerd.

Ondanks een behoorlijk grote begroting en afhankelijkheid van derden is de herbouw van de Puurveense molen financieel zeker niet onhaalbaar. In de eerste vier fasen van het stappenplan moet duidelijk worden wat de potentiële geldverstrekkers daadwerkelijk voor de herbouw van de molen overhebben, maar dat is geen reden om op voorhand van het project af te zien.

Bijlagen

Zaterdag a.s. reeds nieuwe (kleine) molen Puurveense molen in vlammen opgegaan maar familie Brons zit niet bij de puinhoop néer

De „Puurveense Molen” is vrijdagmiddag door een felle brand geheel in de as gelegd.

Het status-symbool van Kootwijkerbroek, in 1857 gebouwd en in 1956 gerestaureerd – waardoor het één der fraaiste windmolens was van Nederland – veranderde binnen een uur tijds tot een zwarte, vormloze ruïne.

Het gemis wordt vaak meer en beter gevoeld dan het bezit. Dit kwam op deze noodlottige dag talloze malen tot uiting bij gesprekken van de honderden Kootwijkerbroekers die dit machtige bouwwerk ineens zagen schrompelen tot niets: „Jammer van de mooie molen”, „We zullen de molen erg missen”, „De molen is een stuk van Kootwijkerbroek”, „Dit is een ernstig verlies voor ons dorp”.

Schade globaal op f 100,000,— geschat

Uiteraard waren genoemde opmerkingen volkomen begrijpelijk en niet minder het medegevoel met de familie Brons, welke door deze brand wel zeer ernstig gedupeerd werd. Immers voor hen was de molen een stuk historie, een eigen- en een familiebezit, maar bovendien gingen kostbare machines verloren, terwijl tevens grote hoeveelheden graan, meel, pulp en dergelijke, opgeslagen onder de molen en in bijgebouwen, enorme schade opliepen door het bluswater. Naar wij verneemen was hiervan niets tegen brandschade verzekerd.

's Middags omstreeks half drie werd de kort bijwonende commandant van de Vrijwillige Brandweer, de heer D. Morren attent gemaakt op 't begin van de brand boven in de met riet gedekte molen, die onmiddellijk de sirene in werking stelde. Hier deed zich dus het merkwaardige feit voor dat de brandweer alarm sloeg, terwijl geen melding van brand was binnen gekomen. Aangewakkerd door een straffe oostenwind breidde het vuur zich echter zo snel uit dat binnen enkele ogenblikken de gehele molen in lichterlaaie stond. Daar aan blussen van het betreffende object niet meer te denken viel en de vlakbijstaande woning en confectie-atelier van mevr. Korteas groot gevaar liep, werden in allerijl de slangen naar dit pand uitgerold en werd het rieten dak daarvan regelmatig nat gehouden, nadat eerst een begin van brand was geblust. Later bij het instorten van de molen vatte het dak nog eens vlam, maar dit kon onmiddellijk worden onderdrukt.

Inmiddels was ook de brandweer van Barneveld aangekomen, later nog versterkt door Voorthuizen, waarna gezamenlijk, soms met 12-13 stralen, het vuur in de molen werd bestreden.

Het honderdvoudige publiek hultverde bij de ineenstorting van dit hoge houten bouwsel, waarbij de machtige wieken met daverend geweld naar beneden vielen. Alle eenheid stenen onderstak, dat dient als opslag plaats bleef nog overeind. Ook de houten zolder bleef nog nagenoeg heel doordat de naar beneden vallen de delen naast de molen terecht kwamen.

Het opruimingswerk duurde tot ongeveer 12 uur 's nachts, omdat - voordat de grote opslag van veevoeder naar een andere plaatsen kon worden overgebracht -

Serietochten NCWB werden groot succes

Dank zij het prachtige winterweer, was ook de laatste tocht van de N.C.W.B. een succes. Ongeveer honderd deelnemers verschenen aan de start, die de 12 en 15 km zonder uitvallers volbrachten. Als sluitstuk van deze serie wandeltochten was de uitreiking van de medailles en groepsprizen, de uitvoering van de medailles was dit keer bijzonder mooi.

Ook bij deze laatste tocht kreeg iedere wandelaar bij de finish een kop chocolade, met een versnapering aangeboden door de „Vallei Trekkers” van het Jeugdcorp.

De familie Brons - hoe terneergeslagen ook door het verlies van haar prachtige molen is niet bij de puinhopen gaan neerzitten. Reeds zaterdag was in de loop van de dag alles opgeruimd. Bovendien besloot molenaar H. Brons reeds diezelfde dag tot aankoop van een kleine molen - hoogte ca 3,5 meter - welke a.s. zaterdag al geplaatst zal worden op het grasveld naast de woning van de familie Brons. Deze molen wordt kant en klaar geleverd. Ze zal een waardige herinnering zijn aan haar voorgangster: de aloude Puurveense molen.

eerst al het verkoolde houtwerk moest worden verwijderd.

De Kootwijkerbroeker brandweer had hier geen gemakkelijke taak, maar deze werd zeer verlicht door de goede zorgen van de fam. Brons, waardoor het de mannen aan niets heeft ontbroken.

De omvang van de schade valt niet bij benadering vast te stellen, maar zal globaal geschat ongeveer f100.000,— bedragen. Omtrent de oorzaak tast men nog in het duister. De mogelijkheid zou bestaan in het slippen of warm lopen van een in de molen opgestelde machine.

Leuk gebaar van politie

Het smederijbedrijf van de Rudolphstichting heeft van de politie van Hengelo plm. 75 rijwielen en 2 bromfietsen gekregen. Natuurlijk mankeerde er wel een en ander aan, want het waren staanblijvertjes, enz. maar er zullen best nog wat goede fietsen voor de jeugddorps van gemaakt worden.

Benoeming bedrijfsleider

Tot opvolger van de heer Post, die wegens pensioen de Rudolphstichting gaat verlaten, is benoemd de heer A. IJsing. De heer IJsing komt uit Zweeloo, en was daar eigenaar van een kruideniersbedrijf. De heer IJsing zal 1 maart het levensmiddelenbedrijf van de Rudolphstichting gaan beheren.

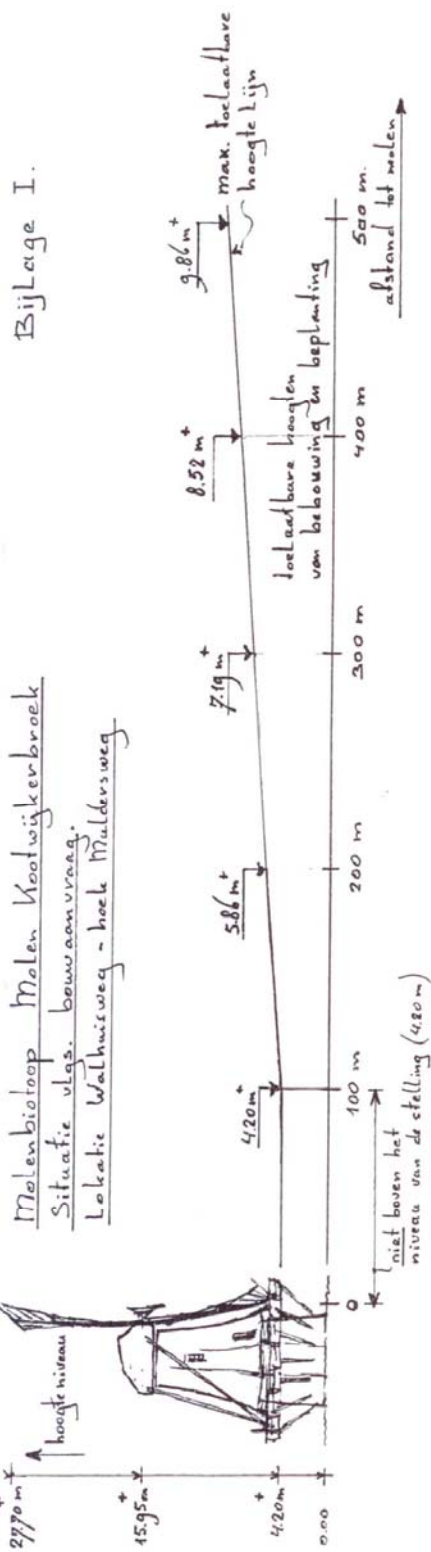
DE GLIND

Gewijzigde predikbeurt

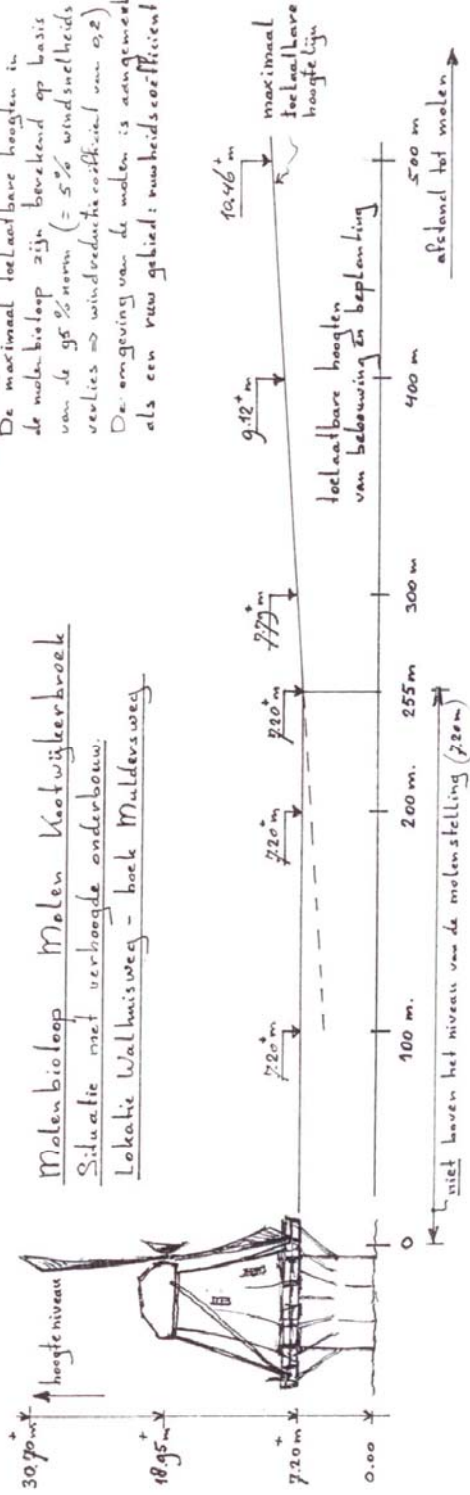
Ds. Van Dieren uit Ede zal niet zoals bekend gemaakt is op woensdag 19 febr. voorgaan in de Prinses Beatrixschool te De Glind maar op donderdag 27 februari om half acht.

Het krantenbericht dat de Puurveense molen is afgebrand in De Nieuwe Holenvoet op 18 februari 1964, blz 2.

Bijlage 2 - Molenbiotop aan de oude locatie Walhuisweg

Noot algemener:
 De maximaal toelaatbare hoogten in de molenbiotop zijn berekend op basis van de 95% norm (= 5% windsnelheidsverlies → windreductiecoëfficiënt van 0.2).
 De omgeving van de molen is aangegeven als een vru gebied: ruwheidscoëfficiënt = 7.5.

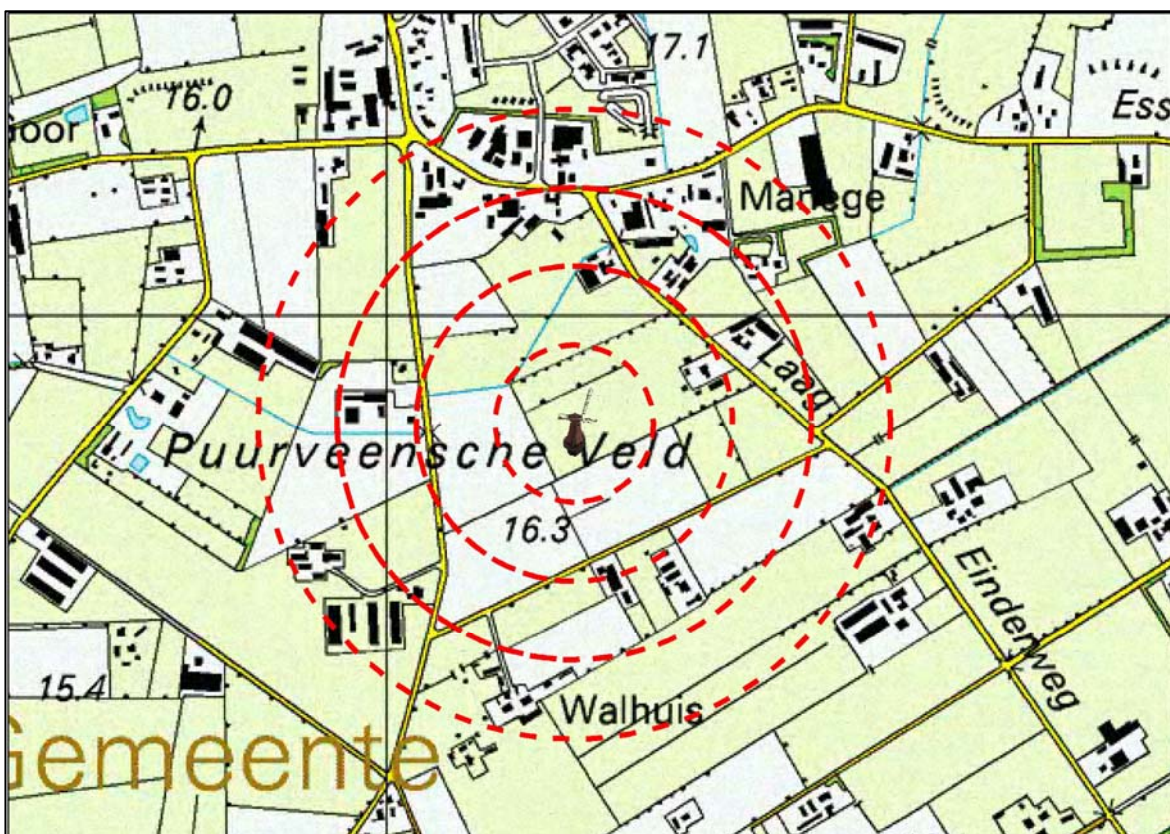

25/6

Bijlage 3 - Alternatieve locaties

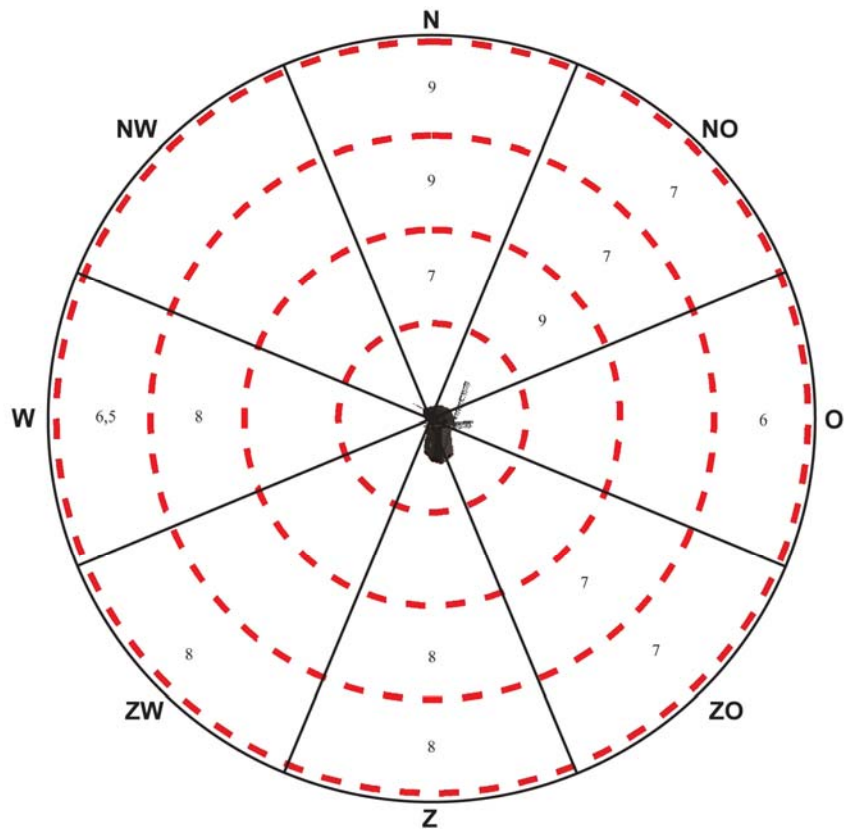
Muldersweg

Ten noorden van de Muldersweg ligt een groot agrarisch gebied dat ruimte geeft voor een molen. Qua naamgeving ligt de molen dan aan een passende straat, alhoewel deze niet cultuurhistorisch met elkaar verbonden zijn. Een extra pad/weg naar de molen moet worden aangelegd vanaf de bestaande weg.

Alternatief voor herbouw ten noorden van de Muldersweg, met bijbehorend molenbiotoop..

De molenbiotoop van de Muldersweg is gewenster dan de molenbiotoop van de Puurveenseweg. Er is minder bebouwing aanwezig, alhoewel de bouwlocatie ten zuiden van de Puurveenseweg wel voor een gedeelte in de molenbiotoop komt te liggen. Doordat in de eerste 100 meter geen bebouwing is kan de stelling lager worden. Te denken valt aan een stelling van 7 meter hoog, misschien zelfs 6 meter.

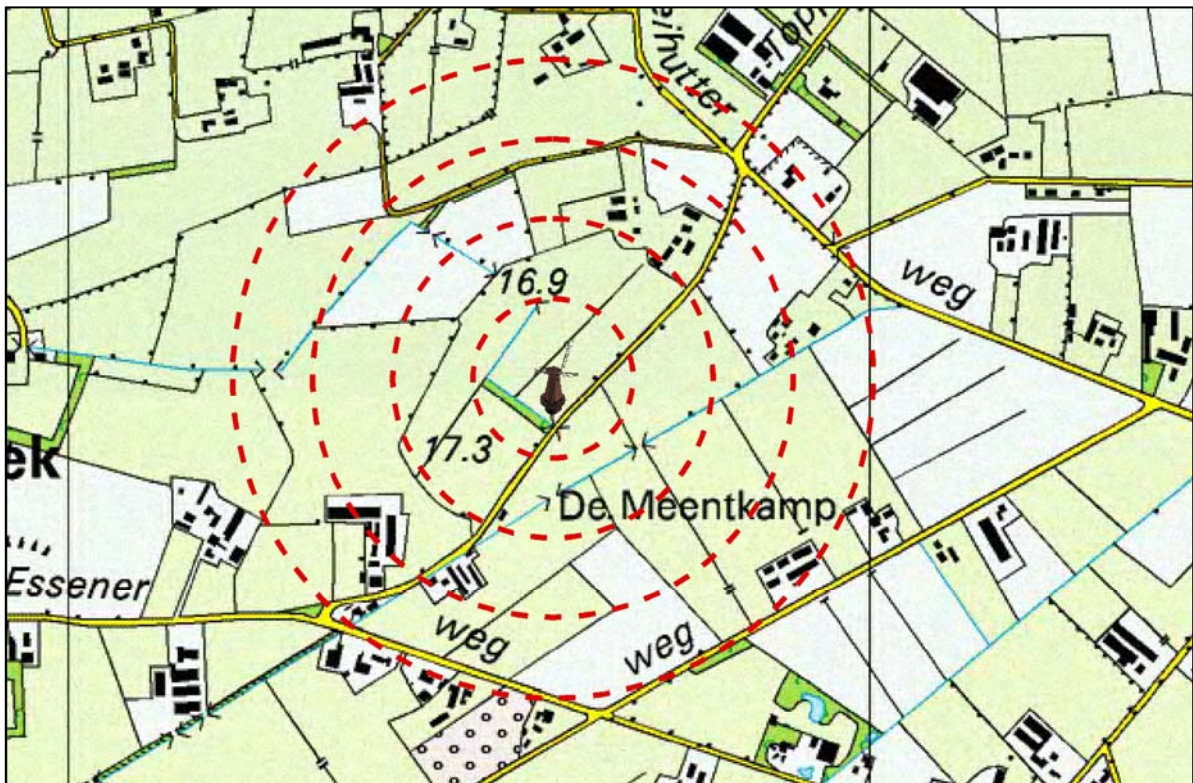
Globale hoogte (in meters ten opzichte van maaiveld) van de bebouwing in de molenbiotop aan de Muldersweg. Beplanting is in dit model nog niet meegenomen.

Topperweg

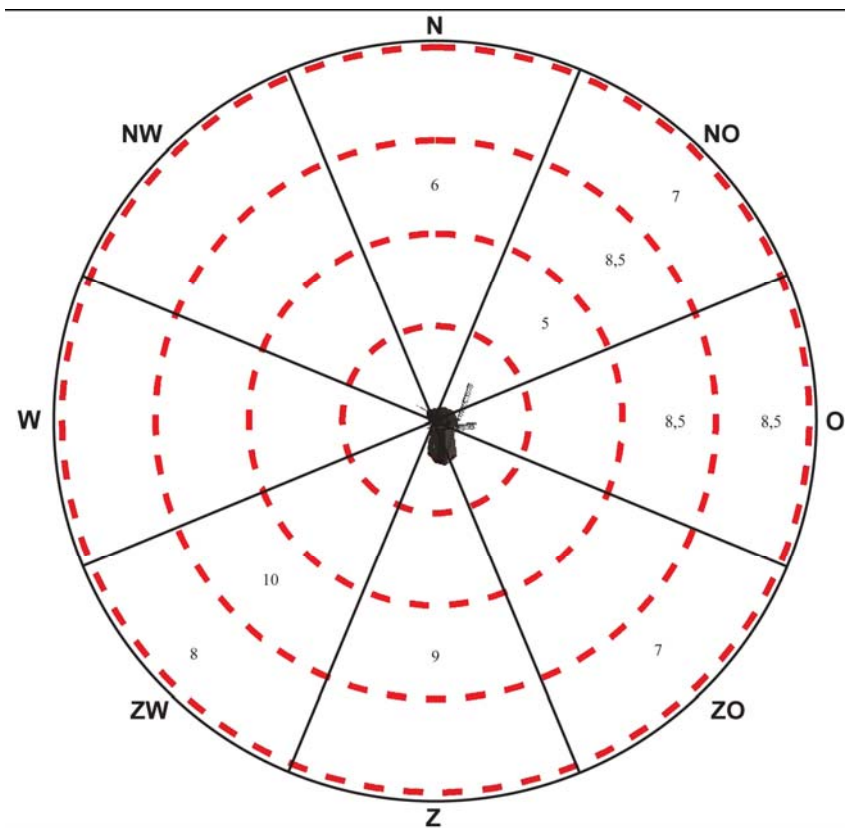
Ten oosten van het dorp, aan de Topperweg, midden in het landelijk gebied is nog een potentiële locatie. De Nieuwe Kaart van Nederland geeft aan dat hier geen nieuwbouw van woningen en bedrijventerreinen wordt gepland, maar dat dit een zoekgebied is voor agrarische functies. De eerste 200 meter zijn geen belemmerende elementen aanwezig. In de twee zones daarna staan enkele boerderijen in de molenbiotop. Wanneer men meer gebruik wil maken van de zuidwesten wind dan is het mogelijk de molen nog 100 meter naar het noordoosten te plaatsen, zodat de eerste 300 meter vrij van bebouwing zijn. Dit gaat dan wel ten koste van de noordoosten wind. Ten westen van de plek is nu een houtwal met doorgeschoten bomen. Deze zou wel moeten verdwijnen om de windvang te bevorderen. Waarschijnlijk was dit een houtwal met hakhout, dus cultuurhistorisch gezien is het afzetten van het hakhout verantwoord.

Luchtfoto van het agrarische land aan de Topperweg.

De molenbiotoop van het alternatief aan de Topperweg.

Globale hoogte van de bebouwing (in meters ten opzichte van maaiveld) in de molenbiotoop aan de Muldersweg. Beplanting is in dit model nog niet meegenomen.

Een alternatieve locatie aan de Muldersweg.

Bijlage 4 - Referentiebeelden van stellingmolens met een hoge stelling

**De Korenhalm in 's Gravenpolder met een stelling van 9,5 meter
Fotograaf: Onbekend**

**De Welgelegen in Heerenveen met een stelling van 10 meter.
Fotograaf: Onbekend**